

UDENRIGS

Demokrati under pres

Portrætter: Xi, Putin, Modi og Bolsonaro

Den amerikanske æra er forbi

Incels, kvindehad og den nye antifeminisme

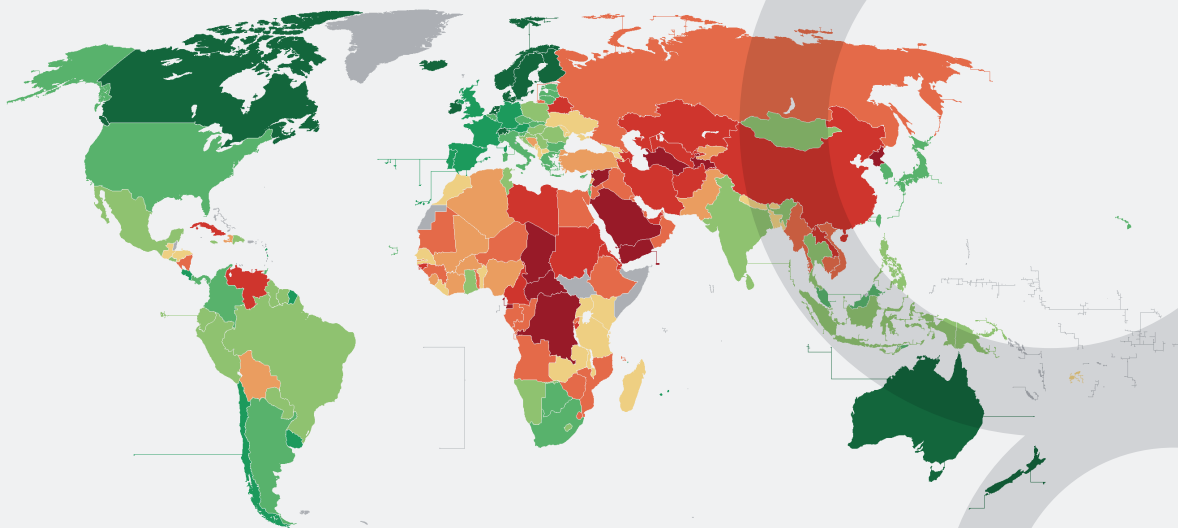

Illustration: The Economist Intelligence Units demokratiindeks 2019. (Foto: Wikimedia Commons)

DET UDENRIGSPOLITISKE SELSKAB
THE DANISH FOREIGN POLICY SOCIETY

INDHOLD

Fra redaktionen af Marcus Rubin	1
Leder: Den demokratiske muskels modstykke er den autoritære knytnæve af Charlotte Flindt Pedersen	2
Vesten snublede i sin egen succes efter Den Kolde Krig af Daria Krivonos	6
Når populistere smider informationsbomber af Silas L. Marker & Vincent F. Hendricks	13
Fra mareridt til våben: Det digitale rum er et slaraffenland for autokratier af Adam Moe Fejerskov	19
Sådan vil Trump bruge den nye teknologi til at påvirke det amerikanske præsidentvalg af McKay Coppins	24
Incels, kvindehad og den nye antifeminisme af Telli Betül Karacan og Manni Crone	32
Vi skal ikke være borgere i en grøn politistat af Mikkel Bolt	37
Kan Xi Jinping overleve coronakrisen? af Camilla T. N. Sørensen	44
Klokkerne er begyndt at ringe Putin-æraen ud af Konstantin von Eggert	50
Modi - Indiens stærke og omstridte leder af Jørgen Dige Pedersen	54
Brasiliens Bolsonaro: Med bibel i den ene hånd og riffel i den anden af Jørgen Laurvig	61
Krisen i Latinamerika: 'Det handler ikke om de 30 cent, men om de sidste 30 år' af Maiken Gelardi	66
Vil Tunesien vise vejen for et arabisk forår? af Mikael Barfod	70
Drabet på general Soleimani og implikationerne for den globale verdensorden af Dmitrij Trenin	74
Den amerikanske æra er forbi af Philip Chr. Ulrich	82
Hanseforbundet viser vejen for fremtidens verdensorden af Andrej Kortunov	86
Anmeldelse: Vejen til helvede og de gode intentioners udfordringer af Viggo Nedergaard Jensen	91
Anmeldelse: Idealisten som handlingsmenneske af Henrik Døcker	96
Anmeldelse: Faren for stabilitokratier på Balkan af Christian Axboe Nielsen	99
Anmeldelse: Europas fortid præger vores fremtid af Klaus Carsten Pedersen	102

Fra redaktionen

Af **Marcus Rubin**

”*Events, dear boy, events.*” Sådan beskrev den britiske premierminister Harold Macmillan engang det, der kan få regeringer til at snuble. Og begivenheder er der ikke just mangel på for tiden. Coronakrisen er kommet buldrende fuldkomment uventet og har på få måneder fået den globale økonomi ud i et nærmest frit fald og skabt en helt ny verden. USA har end ikke kunnet beskytte sig selv og mildt sagt ikke vist sig som en verdensleder i krisens stund. Hvordan det hele ender – og hvornår – er umuligt at sige, vi rider alle på tigerens ryg i disse måneder. Men så meget desto mere er der anledning til at tænke og læse om verden og de mange udenrigspolitiske dagsordener – både de coronarelaterede og alle de andre, der jo ikke er forsvundet.

Krisen har for flere ledere været en mulighed for at stramme grebet om deres lande yderligere – og det er netop de autoritære tendenser i verden, der er den røde tråd i dette nummer af *Udenrigs*. Afmonteringen af demokratiet sker både i den fysiske og i den digitale verden. Æraen, hvor man så information som fri og sociale medier som et våben mod undertrykkelse, er for længst forbi. Som man kan læse i en række artikler i dette nummer, er både digitaliseringen og de sociale medier blevet en styrke for autokrater og diktatorer, en måde at holde øje med befolkningen på og skabe misinformation. Og det er ikke kun i udemokratiske lande, at det er en enorm udfordring. Præsidentvalget i USA i 2016 blev manipuleret af Cambridge Analytica, og meget tyder på, at også valget i 2020 – og mange andre demokratiske valg – er i fare. Men hvordan kan demokratierne beskytte sig selv? Vi dykker også ned i en for mange ukendt verden af ekstrem antifeminisme, den såkaldte incel-kultur, der flourerer og radikaliserer på internettet.

Som konkrete eksempler på autokrater zoomer vi ind på nogle af verdens mægtigste mænd, lederne af Kina, Rusland, Indien og Brasilien, og ser nærmere på både personerne og de udfordringer, de står overfor. Vi retter også blikket mod USA her i valgåret – et valgår, der bliver meget anderledes end ventet på grund af krisen – og ser på, hvor meget, eller rettere lidt, USA’s udenrigspolitik vil ændre sig, hvis Trump taber. Endelig er der naturligvis klimakrisen, den store langsigtede krise, der lurker bagved coronakrisen. Også den er en udfordring for både økonomien og friheden, for den kan også blive en undskyldning for øget overvågning og statslig kontrol.

Der er meget at tænke over, men også meget at blive klogere af i dette nummer af *Udenrigs*, der som vanligt også har anmeldelser af en række interessante nye bøger. Rigtig god læselyst – og pas på jer selv.

Leder: Den demokratiske muskels modstykke er den autoritære knytnæve

Af Charlotte Flindt Pedersen

Autoritære tendenser har de seneste år gennemsyret en række tidligere demokratier. Spørgsmålet er, om coronakrisen vil forstærke eller svække de autoritære 'strongmens' positioner.

Teologen Hal Koch filosoferede i tiden lige efter Anden Verdenskrig over demokratiets væsen. Han var overbevist om, at demokrati ikke bare et er system eller en samfundsmæssig styreform, men en livsform: "Saaledes forstaaet er Demokrati noget langt mere omfattende end en bestemt samfundsmæssig Styreform. Det er en livsform, der gælder alle Forhold, hvor Mennesker har med hinanden at gøre."

Kernen i demokratiet var ifølge Hal Koch "Samtalen (Dialogen) og den gensidige Forstaaelse og Respekt, som er Demokratiets Væsen. Hvis dette glipper, vil man uvægerlig falde tilbage til Magtkampen." Sådan beskriver han det i sin bog *Hvad er demokrati*.

Således kan man derfor aldrig sikre demokratiet, da det ikke er et system, der skal gennemføres, men en livsform, der skal tilegnes. Det drejer sig om et sindelag, der skal bibringes hvert nyt slægtled. Det er en muskel, der skal trænes.

Den demokratiske muskels modstykke er den autoritære knytnæve. I et autokrati er magten centreret på en gruppe eller én person med begrænset mulighed for kontrol og magtafgrænsning.

Vejen mod de autokratiske styrer banes af verdens 'strongmen', som bruger uforholdsmæssigt mange kræfter på at opretholde den politiske magt gennem propaganda og manipulation af befolkningen.

Den autoritære leder betragter ofte relationer som et nulsumsspil. Politiske friheder begrænses for at undgå folkelig modstand. Et universitet med kritisk, uafhængig tænkning, en pri-

---

Charlotte Flindt Pedersen er direktør i Det Udenrigspolitiske Selskab. Hun har desuden arbejdet 18 år i Institut for Menneskerettigheders internationale afdeling, herunder fem år som international chef.

I et system baseret på den dominerende, magtbegærlige mand bliver offentlig debat og almindelig samfundskritik synonymt med personlig kritik af den pågældende leder.

vatperson med en YouTube-kanal eller en læge, som gør opmærksom på en virus, opleves som en farlig trussel mod den autoritære leders politiske legitimitet. Der er ingen respekt for det andet synspunkt, og samfundet er præget af mistillid og kontrol. I et system baseret på den dominerende, magtbegærlige mand bliver offentlig debat og almindelig samfundskritik synonymt med personlig kritik af den pågældende leder – hvad enten det er Orbán, Putin eller Trump. Autoritære ledere vil per definition søge at begrænse mulige udfordrere og kontrol af deres magtudøvelse, uanset om det er folket – vælgerne – parlamentet, civilsamfund, demokratiske kontrolinstanser, domstole, medier eller udenlandske aktører, og centrere magten hos dem selv.

Det går dårligt

For første gang siden 2001 er der ifølge det internationale forskningsprojekt *Varieties of democracys* seneste rapport flere autokratier end demokratier i verden. EU har fået sit første ikke-demokrati som medlem: Ungarn klassificeres i forskningsprojektet som et autoritært styre, og Polen er lige i hælene på Ungarn. Indien, som hidtil er blevet omtalt som verdens største demokrati, er tæt på at miste sine status på grund af Narendra Modis behandling af minoriteter, den politiske opposition, presse og civilsamfund.

G20 udgøres i stigende grad af lande med autoritære tendenser. Kina og Rusland er allerede autokratier. Brasilien, Indien,

USA og Tyrkiet er formelt set demokratier, men hvor det politiske lederskab er personificeret i en karismatisk, autoritær lederskikkelse: Erdogan, Bolsonaro, Trump, Modi. Karakteristisk for dem er, at de angriber det selvsamme demokratiske fundament, som bragte dem til magten. Disse politiske *'strongmen'* angriber mediehusse og journalister, underminerer samfundets uafhængige instanser etableret for at kontrollere og begrænse den udøvende og lovgivende magt: domstolene, civilsamfund og statslige uafhængige vagthunde. Der manipuleres med vælgergrupper via en kombination af avanceret *big data*-teknologi og sociale medier for på den måde at påvirke den offentlige opinion, polarisere befolkninger i 'os' og 'dem', og kortslutter den demokratiske debat med det formål på sigt at sikre sig folkelig opbakning til afmontering af demokratiet og fastholde deres magt. Den professionelle elite, uafhængige eksperter og den liberale opposition bliver udskældt og hængt ud, som om det er dem, der undergraver og angriber det demokratiske samfundssystem.

USA's fald fra demokratiets frontlinje

Siden valget af Trump har fraværet af et amerikansk lederskab som forsvarer af og fortaler for demokrati som styreform været eklatant. Alle røde lamper blinker, når Trump ser ud til at nære

større respekt for andre autoritære ledere end sine demokratisk valgte allierede i NATO, eller når han opfordrer sine tilhængere til at banke demonstranter til sine valg møder, udskammer udvalgte journalister eller medier som 'fake', og ikke mindst når han opfordrer sine tilhængere til at skyde Hillary Clinton, konsekvent kalder sine politiske modstandere med øgenavne som "sleepy Joe" Biden eller "crooked Hillary".

Med Trump vejrer autoritære ledere over hele verden morgenluft, samtidig med at Kina gennem sin udenrigspolitiske satsning *Belt and Road Initiative* forsøger at promovere sin særlige samfundsmæssige styringsmodel: Politisk kapitalisme under autoritær ledelse. Men Beijing er udfordret, for hvordan skal man lede en enorm og kompleks økonomi uden offentlighedens input og den debat, som politisk frihed tillader? Da man ved, at partiets legitimitet i mangel af valg i vid udstrækning afhænger af en voksende økonomi, er de kinesiske ledere bange for, at en afmatning af den økonomiske vækst vil øge kravet fra offentligheden om en større indflydelse på, hvordan landet styres.

Under præsident Xi Jinping har vi derfor set den mest gennemgribende og brutale undertrykkelse af frihedsrettighederne i årtier. Den beskedne åbning i samfundet, der kortvarigt eksisterede i 00'erne, hvor der var mulighed for at diskutere spørgsmål af almen interesse, er nu lukket. Etniske og religiøse minoriteter forfølges på grusom vis. Hongkongs begrænsede friheder i forhold til "et land, to systemer"

udfordres kraftigt. Xi fremstår som den mest magtfulde leder i Kina siden Mao Zedong. Han er ved at opbygge en personlighedskult og har gjort sig selv til præsident for livstid.

Corona som katalysator

Kriser har en evne til at blottlægge sandheder og svagheder i vores samfund. I skrivende stund hærger coronapandemien. I lande verden over oplever borgere, at deres personlige frihed er voldsomt indskrænket på grund af coronakrisen. Det er nu generelt accepteret, at hvis man skal begrænse spredningen af COVID-19, så de nationale sundhedssystemer kan følge med, er det legitimt for stater at introducere tiltag, der begrænser vores frihedsrettigheder: her i særdeleshed begrænsning af forsamlingsfrihed og bevægelsesfrihed, statens adgang til og mulighed for overvågning af vores elektroniske og digitale data, udskydelse af valg.

Flere eksperter frygter, at coronakrisens nødlove skal blive permanente i en række lande. Det gælder blandt andet Ungarn, hvor premierminister Viktor Orbán på ubestemt tid har fået bemyndigelse til at lede landet uden at spørge parlamentet ad. Samtidig har blandt andre Kina, Israel og Singapore taget teledata i omfattende anvendelse for at følge befolkningens bevægelser og kunne følge smittespor. Også i Danmark er der blevet indført haste- og nødlove, som nok ville have været svære at forestille sig for bare få måneder siden. Folketinget vedtog for eksempel en særlov, der skærper straffene for coronarelateret kriminalitet.

Men spørgsmålet er, om pandemien fundamentalt vil ændre denne globale trend mod en verden med flere og flere autokratier eller om den i virkeligheden bare accelerer en allerede eksisterende bevægelse, som for alvor fik fat ved valget af Trump.

Det kræver en indsats

Demokraternes præsidentkandidat Joe Biden har i en artikel i *Foreign Affairs* for nylig skrevet, at hvis USA igen skal gøre sig fortjent til det globale lederskab, er man nødt til at reparere det amerikanske demokrati. Samtidig vil han stille sig i spidsen for et globalt topmøde og konference om demokrati. Heldigvis ser vi også aktivister kæmpe for demokrati verden over. I løbet af 2019 mobiliserede borgere i 29 demokratier befolkningen mod stigende autoritære tendenser i deres samfund, såsom i Bolivia, Polen, Malawi og Libanon. Borgere iscenesatte også masseprotester i 34 ikke-demokratier, blandt dem Iran, Algeriet, Hongkong og Sudan.

Et velfungerende demokrati baserer sig på stærke institutioner, der er indkapslet i et parlamentarisk system,

som er præget af vilje til dialog, kompromisser, repræsentation af minoritetssynspunkter, samtale på tværs af partiskel og gensidig respekt. Når denne 'livsform' er gennemgribende i samfundets strukturer, får vi et politisk system, der evner at reflektere og derfor justerer de politiske indsatser løbende i takt med ny viden og i tråd med befolkningens ønsker og det politiske mandat. Men den form for demokrati kommer ikke af sig selv. Den skal holdes ved lige, debatteres og forsvares – for som vi ser i disse år, kan selv de stærkeste demokratier miste fodfæste. Demokratiet som samfundsform er under angreb.

Begrebet 'Westlessness', som blev diskuteret på sikkerhedskonferencen i München i februar, dækker over, at vi i Vesten har mistet tillid til vores liberale demokratier. Jeg vil derfor opfordre til afholdelse af et internationalt topmøde om demokrati, uanset om Joe Biden bliver præsident eller ej.

... den form for demokrati kommer ikke af sig selv. Den skal holdes ved lige, debatteres og forsvares.

○○○

Vesten snublede i sin egen succes efter Den Kolde Krig

Af Daria Krivonos

Stigende ulighed har undergravet demokratiet, og samtidig har den teknologiske udvikling skabt muligheder for langt mere omfattende overvågning end selv Sovjetunionen drømte om. Men vi kan stadig nå at vende udviklingen.

Året er 1989, det er forår og kun nogle få måneder siden, Mikhail Gorbatsjov i december 1988 under sin tale til FN annoncerede, at USSR ikke længere ville blande sig i deres østeuropæiske naboers anliggender. Det demokratiske kalejdoskop tegner en lysere fremtid, hvor Sovjetunionen er den første store brik til at falde, og med sig vil den tage de andre på vejen mod en global demokratisering og liberalisering. Man ser konturen af enden på Den Kolde Krig, og det luner.

Samme forår skriver Francis Fukuyama sit berømte essay om *"the*

end of history", altså en afslutning på verdenshistorien, som vi kender den. Argumentet er, at demokratiet vil være alle andre styreformer overlegent, da det er drevet af menneskets naturlige behov for fred og velstand. Det gør det til en ufravigelig kurs på den lange bane.

Fukuyama fik ret i noget; USSR faldt nogle år senere, og i 90'erne så vi den såkaldte tredje demokratiseringsbølge.

Men da de små østeuropæiske dominobrikker var væltet og konvergerede mod EU, NATO og en demokratisk fremtid, viste der sig at være langt til den næste store brik: Kina. Kina har siden samlet den røde fane op og er i gang med at løfte den til nye højder. Samtidig har både Vladimir Putin og Xi Jinping over de seneste år taget forfatningsmæssige skridt mod at forblive på deres poster langt ud over, hvad der var tiltænkt.

Daria Krivonos (f. 1981) er administrerende direktør ved Institut for Fremtidsforskning. Hun er uddannet cand.polit. fra Københavns Universitet og har tidligere arbejdet i Mærsk International Finance Programme og var indtil 2018 Head of Enterprise Risk Management i A.P. Møller-Mærsk Group. I sin forskning fokuserer hun på økonomi, geopolitik, handel, klima og miljø, og risikohåndtering.

I starten af 10'erne var Det Arabiske Forår et tegn på noget, der kunne gå hen og blive den fjerde bølge. I dag er næsten samtlige arabiske stater tilbage, hvor de startede – og flere i ringere økonomisk og politisk forfatning end før Foråret. Samtidig stilles der i stigende grad spørgsmålstegn ved demokratiets vigtighed og værdi, selv i de lande, vi normalt forventer at gå forrest i dets ærinde. Globalt kan man gå så langt som at sige, at der er deciderede tegn på en demokratisk recession, hvor vores liberale værdier er på retræte. I 2018 klassificerede *The Economist* USA som et ”mangelfuldt demokrati”.

... der er deciderede tegn på en demokratisk recession.

Illiberale modeller i fremgang

Men hvor demokratiet efterlader et vakuum, vokser nu andre, mere illiberale samfundsmodeller frem. Noget af det vigtigste er, at de fremstår som handlekraftige ’hybrid-modeller’, der kombinerer markedsøkonomi med centraliserede, kvasidemokratiske eller autoritære styreformere. Disse hybrid-regimer manifesterer sig i en gråzone mellem demokrati og autokrati. De kan ikke klassificeres under diktaturer, som vi kender dem, idet de i nogen grad sikrer befolkningen friheder – og mest af alt velstand – og i de fleste afholdes der demokratiske valg, om end disse i praksis ofte favoriserer den siddende regering. Det drejer sig om lande som Singapore, Brasilien, Tyrkiet, Polen og Peru, som alle udviser tegn på gradvis erosion af transparen-

te og pålidelige institutioner og friheder, som ellers understøtter det liberale demokrati.

The Economists demokratiindeks viste i 2018, at valgdeltagelse har været stigende i det sidste årti, selv i lande med høj korruption og svækkede institutioner, såsom staterne i Sydamerika. Men de gode nyheder stopper desværre der, da de fire øvrige indikatorer – borgerrettigheder, politisk kultur, vel fungerende regering samt valgproces og pluralisme – alle har vist en jævn tilbagegang.

Bertelsmann Stiftungs transformationsindeks (se illustrationen på side 8), tegner et lignende billede: 40 stater, herunder nogle af de mest veludviklede demokratier, har tilbagerullet dele af retsstaten, og 50 stater har indført begrænsninger på borgerrettigheder.

Det samlede billede afslører et liberalt demokrati i krise, både i lande med stærke demokratiske traditioner og i lande, hvor demokrati er en relativ ny ting.

Hvorfor tog Fukuyama fejl?

Hvis vores levevis og værdier i sandhed er det overlegne tilbud for verdensborgeren, er det svært at forstå, hvorfor hele verden ikke fulgte Fukuyamas spådom. Noget af forklaringen ligger i en stærk modfortælling til det liberale demokrati.

“Det mest populære emne i dagens tænkning er at forsøge at forstå, hvordan systemer, der ikke er vestlige, ikke er liberale, ikke er liberale demokratier og måske endda slet ikke er demokratier, ikke desto mindre kan gøre deres nationer succesfulde.” Sådan lyder et citat fra Viktor Orbán.

Viktor Orbán, Ungarns premierminister, blev oprindeligt kendt som demokratisk reformpolitiker, men har siden bevæget sig mod at centralisere lovgivende og udøvende magt, begrænse ytringsfrihed og svække retssystemet. I dag er han en selverklæret modstander af det vestlige liberale demokrati. Hans transformation er symptomatisk for det opinionsskifte, der finder sted globalt, ikke bare blandt politikerne, men også i befolkningers holdning til demokrati generelt.

Demokratiet er ikke længere et stærkt forbillede - i de mest ekstreme tilfælde bliver det anset som forfejlet, dekadent, svagt eller handlingslammet.

En undersøgelse fra *New York Times* viser, at i adspurgte vestlige lande er andelen af borgere, der ikke anser de-

mokratiet som essentielt, langt højere blandt de yngre generationer end blandt de ældre (se illustrationen på side 9). Demokratiet er ikke længere et stærkt forbillede – i de mest ekstreme tilfælde bliver det anset som forfejlet, dekadent, svagt eller handlingslammet. Hertil kommer, at Kina udfordrer Vesten på et voksende antal parametre – økonomiske tyngde og teknologi – hvilket tydeliggør, at det liberale demokrati ikke er nogen nødvendig forudsætning for økonomisk vækst og teknologisk konkurrencedygtighed.

Dertil kommer de seneste års erkendelse af, at globaliseringen i sin nuværende form har spillet fallit på ulighedsparameteren. Men når uligheden i et samfund vokser, vil den før eller si-

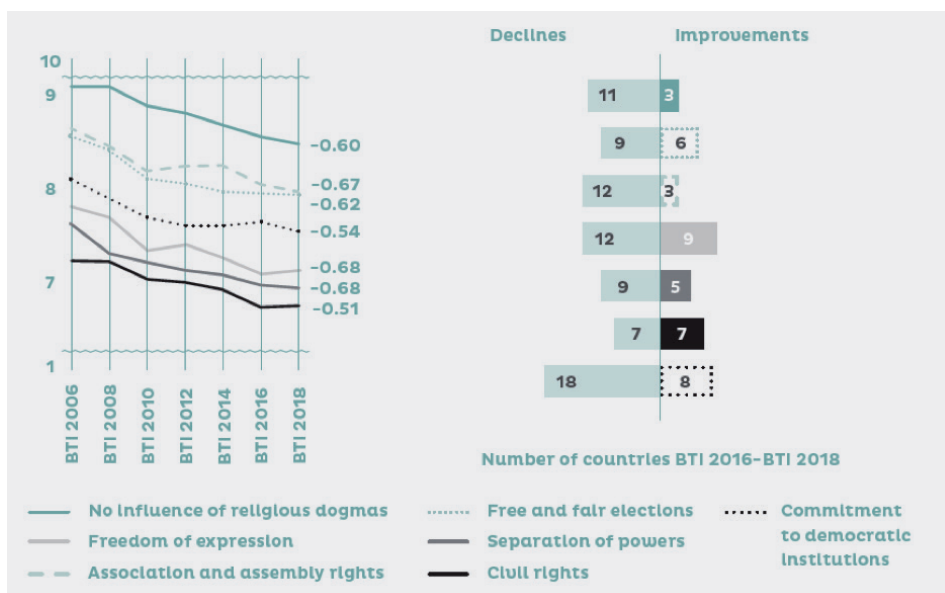

ILLUSTRATION: Politiske og borgerrettigheder svækkes i demokratierne.

(Kilde: Bertelsmann Stiftung Transformation Index 2018)

den enten kræve udligning eller forårsage kollaps. Jo større diskrepans, des voldsommere korrektion.

Det er naturligvis ikke en selvfølge, at økonomisk ulighed munder ud i 'illiberal' politik, men meget peger på korrelationen mellem økonomisk ulighed og dalende tillid

mellem medborgere. Enhver dynamik, der strækker et samfund ud i yderlighederne, ender med at skabe et vakuum, som før eller siden fyldes med mistillid, et 'os og dem'-narrativ og ofte kortsigtet populisme i den ene eller anden retning.

Da Rusland blandende sig i det amerikanske valg i 2016, var det ikke ved fordækt valgdeltagelse eller ved at hacke optællingssystemerne, nej, det var ved at splitte samfundet og etablere netop det vakuum. Det var ved målrettet og polariseret offentlig diskurs: det var sorte mod hvide, religiøse mod de

ikke-troende, kristne mod muslimer, rige mod fattige og så videre. De sociale medier har på den ene side skabt en demokratisk platform, hvor alle har adgang og en stemme, og samtidig har de sat strøm til måden, hvorpå man kan påvirke debatten i et samfund.

Når uligheden i et samfund vokser, vil den før eller siden enten kræve udligning eller forårsage kollaps.

Internettets mørke bagside

Da internettet blev alment tilgængeligt i 1990'erne, havde det et kæmpe potentiale til at gøre noget godt. Pludselig havde hele verden adgang til information, en platform til at udtrykke sig på, en øjeblikkelig kanal til at forbinde verdensdele. Men internettets rolle kan desværre ikke underkendes, når vi i dag, næsten 30 år senere, skal forklare, hvorfor de sidste dominobrikker aldrig faldt. Siden de spæde dage med modersummen er internettet blevet vores primære kilde til information, kommunikation og vej til deltagelse i

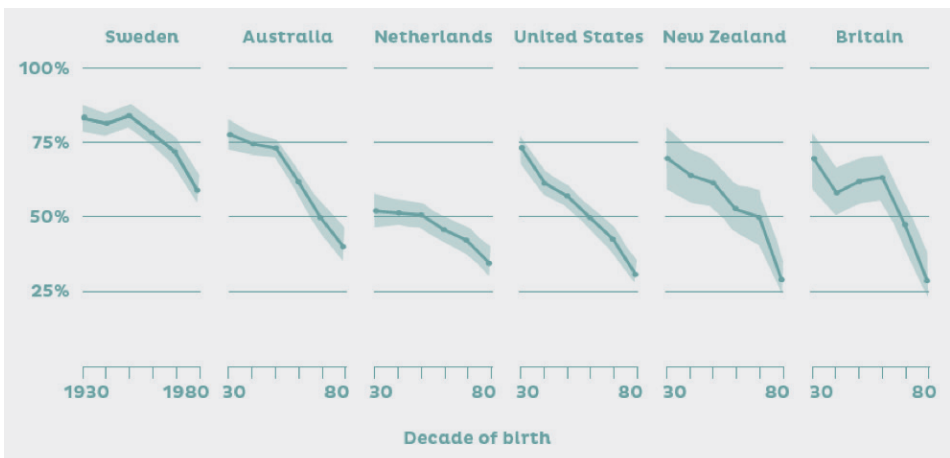

ILLUSTRATION: Andel adspurgte som svarer, at det er 'essentielt' at leve i et demokrati.

(Kilde: New York Times, 2016)

den offentlige debat. Det har også vokset sig eksponentielt større, stærkere, og nye teknologier er kommet til. *Fake news*, *deep fakes* og desinformation på sociale medier er blevet politiske våbener. Ekkokamre, filterbobler og Cambridge Analytica-skandalen er alle elementer, der er med til at udvande det demokratiserende potentiale og erstatte det med misinformation og aktivt meningsdannende algoritmer. Takket være den nye teknologi kan fremmede magter blande sig i den politiske debat i sådan en grad, at det har en reel påvirkning på udfaldet af noget, vi ellers ville kalde et demokratisk valg.

Det sidste år har 5G-netværket og Kinas foreløbige førerrolle fyldt spalteplads. Ligeså cyberspionage og stjalne forretningshemmeligheder. Før det var det Edward Snowden og WikiLeaks-afsløringer af ulovlige aflytninger udført af den amerikanske regering. Senest har debatten i Danmark handlet om øget overvågning. Uanset hvor hurtigt eller langsomt vi indfører diverse teknologiske løsninger i vores samfund, vil der være fordele og ulemper.

I mange tilfælde, som i for eksempel 5G-problematikken, er teknologiens fremmarch direkte forbundet med den bagvedliggende ideologi og underliggende tillid aktørerne imellem. Et eksempel fra vores egen hverdag er parkeringsautomaterne i Danmark.

De fleste er enige i, at det på parkeringspladserne gav god mening at gå fra møntautomater til dem med kreditkort og siden til parkeringsapps. Men hvor mange har reflekteret over, at i det øjeblik, vi efterlod mønterne derhjemme, så gik vi fra at være ano-

nyme til at have en usagt forventning om privatliv og databeskyttelse? Vi lader os registrere og følge med en forventning om, at den indsamlede data aldrig vil blive brugt imod os. Ja, faktisk aldrig vil blive brugt overhovedet. Ville vi have samme holdning i et land, hvor vi ikke stolede på vores politikere? Og hvordan ser denne dynamik så ud fremadrettet, når alt fra *'smart cities'* og forebyggende sundhed til personsikkerhed hviler på indsamling af fortsat større mængder af data om den enkelte og om samfundet i sin helhed?

For de fleste anses det også som fornuftigt at overvåge potentielle terrorister og individer, som udgør en fare for den bredere befolkning. Kan det tænkes, at personlig frihed er en funktion af den potentielle trussel, man udgør for andre? Indtil for nogle årtier siden, da verden ikke var nær så forbundet af rejseaktivitet, cybernetværk, finansmarkeder og så videre, var det fortsat begrænset, hvor stor en trussel individuelle handlinger og lokale begivenheder kunne udgøre for verdenssamfundet.

Med den yderst digitaliserede og forbundne verden in mente er det fair at antage, at den trussel, den enkelte kan udgøre for samfundet, og endda det globale samfund, er blevet betydeligt større. COVID-19-udbruddet, som i skrivende stund har bragt hele verden i knæ på bare få uger, er et smertefuldt eksempel på denne tæt sammenvævede verden. Nogle lande, som Singapore, reagerede hurtigt og har set en fladere smittekurve end andre, som lige nu kæmper mod tiden og en eksponentiel udvikling. Samtidig er Singapo-

re sammen med Sydkorea og Kina et af de lande, som er gået langt for at spore deres borgeres gøren og laden i forsøget på at begrænse smitten.

Vi ved nu, at en virus har kunnet sætte hele samfund og økonomier i stå. Danmark har vedtaget hastelovgivning og befolkningen har bakket op. Med biologiske trusler som pandemier og lige så alvorlige cybertrusler mod kritisk infrastruktur i det fremtidige billede af vores digitaliserede samfund, hvad er så udsigterne for privatliv, beskyttelse mod overvågning og den enkelte borgers rettigheder? Måske hører vores opfattelse af, at menneskerettighederne i form af civile og borgerlige rettigheder er universelle, fortiden til.

Vesten er blevet træt

Mens Østen fortsat vokser sig stærkere, viser Europa og Nordamerika tegn på træthed, indadvendthed og dermed en tilbagetrækning fra forreste linje af det globale lederskab. Vi har oplevet det første førende medlemsland forlade EU, og USA har forladt forhandlingerne om Trans-Pacific Partnership (TPP) og Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP), Parisaftalen om klimaforandringer, atomaftalen med Iran og aftalen med Rusland om nedrustning af mellemdistance-atomraketter (INF). USA, Canada og Mexico har i mellemtiden været en tur i ringen over NAFTA, som i juli 2020 erstattes af United States-Mexico-Canada Agreement (USMCA).

Manglen på konsensus om tiltag til at håndtere de globale trusler fra klimaforandringer og cyberkrig øger kløften mellem de tidligere tæt allie-

rede lande og svækker enkeltlandenes individuelle og fælles positioner. Internationale vestligt ledede institutioner, der blev etableret i kølvandet på verdenskrigene, såsom FN, Den Internationale Valutafond (IMF), Verdensbanken og Verdens Sundhedsorganisation (WHO) forvalter alle globalt, men afspejler ikke nødvendigvis det 21. århundredes globale magtbalance, hverken økonomisk, politisk eller militært.

Et bud på fremtiden

Året er 2040, og verden venter spændt på den seneste rapport fra det internationale klimapanel, som forhåbentlig afspejler en kraftig nedgang i globale CO₂-udslip. Til trods for den regionalisering, der fulgte i kølvandet på den geopolitiske ophedning under Donald Trumps præsidentembede, og især hans anden periode, formåede landene at finde fælles fodslag i kampen mod klimaforandringer. På COP37-mødet i 2033 i Kinshasa blev man enige om et globalt klimakreditsystem, som tillader en fælles tilgang og et samlet klimaregnskab for kloden. Ikke alle lande har implementeret det, men det har fået en god start, da de store aktører er med.

Desværre betød otte års konfrontatorisk Trump-politik samt recessionen, der fulgte i kølvandet på coronakrisen, at kløfterne ideologisk og økonomisk var for store til, at man kunne samle verden under den globaliseringsagenda, man så i slutningen af det 20. århundrede. De eksisterende institutioner mestrede ikke den nødvendige elasticitet til at sikre deres relevans i en verden med en ny global magtbalance,

og i 2032 blev Kina, Indien og Rusland enige om etableringen af Eastern Trade Organisation (ETO), som en naturlig og efterspurgt modpol til WTO.

FN eksisterer i dag primært som et fredsbevarende organ og som et hjem for klimadagsordenen. I slutningen af 2030'erne blev den kinesiske yuan en ny reservevaluta. På dette tidspunkt må den dog dele pladsen, ikke kun med dollaren, men også med CyCurr, som er den globale kryptovalutastandard.

Forskellene i den økonomiske vækst var heller ikke til at overse ovenpå 20'ernes recession, som efterlod de vestlige lande yderst svækkede i længere tid. Den høje arbejdsløshed forsinkede implementeringen af vitale nye teknologier, idet man forsøgte at stimulere arbejdsmarkedet ved ikke at automatisere for hurtigt. Men der var noget, alle landene havde til fælles, nemlig at de byer, som i dag er blevet til 'megacities', samt de store multinationale virksomheder, hvis omsætning var større end nogle landes BNP, fik en plads ved bordet som de stormagter og økosystemer, de nu udgjorde i sig selv.

Da verden kom ud på den anden side af 2020'erne, var demokratiet svækket, men havde overlevet. Sundhedskrisen, recessionen og den efterfølgende høje arbejdsløshed havde medført en række reformer og omfordelingstiltag, som gav demokratiet noget tiltrængt medvind og fornyet tiltro. Det sværeste var at forene de liberale værdier med den store mængde data, der nu indsamles på alt, fra om jeg har mælk i mit køleskab til hvem jeg delte min selvkørende bil med i går.

De selvkørende biler, som ellers lå nogle år ude i fremtiden, fik deres chance under den store oversvømmelse, som i 2027 havde gjort det meste af Holland ufremkommeligt. Fukuyama skrev i 2032 en ny bog i anledningen af 40-års jubilæet for sin ikoniske udgivelse; denne hed *Historien om fremtiden*. Her reflekterede han over den meget fine balancegang, der i dag er mere relevant end nogensinde: mellem overvågning og sikkerhed, mellem stat og individ, mellem magt og tillid.

○○○

Når populistere smider informationsbomber

Af **Silas L. Marker** og **Vincent F. Hendricks**

Populister har brugt coronakrisen ganske flittigt til at sprede ’dem mod os’-fortællinger gennem misinformation og konspirationsteorier.

I sin lille bog *La Bombe Informatique* fra 1998 beskriver den franske filosof og byplanlægger Paul Virilio, hvad han kalder ”informationsbomben”, som ”det nye absolutte våbensystem” efter atombomben. De nye kommunikationsteknologier havde våbengjort information og muliggjort en decideret global informationskrig. Modsat de traditionelle krige er informationskrigens primære ofre ikke menneskeliv, men sandheden. Ikke fordi vi nødvendigvis bliver overbevist om noget forkert, men fordi accelerationen og mængden af information gør det stadig mere uigennemskueligt at skelne mellem sandt og falsk. Virilios bog om informationsbomben blev skrevet efter internettets fremkomst, men inden de nye netværksbaserede offentligheder på de sociale medier opstod. Men hans indsigter er mere aktuelle end nogensinde, hvilket coronakrisen har vist.

Hvad er populisme?

De sidste par år har populismen som politisk fænomen fået en stadig mere central plads på den globale scene, især set i lyset af Brexit og det amerikanske præsidentvalg 2016. Populisme er dog et notorisk omstridt begreb i såvel den offentlige debat som i akademien. I den brede offentlighed bliver det ofte brugt som synonym for ’uansvarlig’ økonomisk politik eller at lefle for vælgerne og følge de umiddelbare folkestemninger. Her bruges det mest som et skældsord, og med ganske få undtagelser vil stort set ingen politikere selv påtage sig prædikatet populist. I forskningen er man heller ikke enige om én betydning. Én gruppe af forskere ser populisme som en ideologi, mens en anden ser det som en bestemt politisk eller retorisk stil, og en tredje ser det som en særlig type bevægelse eller politisk strategi.

Populisme forstås dog bedst som en form for logik, det politiske kan artikuleres ud fra – en form snarere end et specifikt indhold. Den populistiske

---

Silas L. Marker (f. 1994) er cand.mag. i filosofi fra København Universitet og forsker i identitetspolitik, populisme, misinformation, magt og sociale medier ved Center for Information og Boblestudier (CIBS) ved Københavns Universitet.

---

logik italesætter et 'folk', som undertrykkes af en 'elite' eller 'politikere'. Ofte, om end ikke i alle tilfælde, må folket samle sig under én leder, der legemliggør folkets vilje og taler på vegne af det. Højrepopulismen udmærker sig ved, at 'elitens' store forbrydelse er, at den indgår i en alliance med 'de fremmede', som i nutidens vestlige politik næsten altid er de muslimske indvandrere, og som eliten prioriterer over 'det sande folk'.

Vi kender kun populismen alt for godt i dag: Fra Trump i USA, Johnson i Storbritannien og Bolsonaro i Brasilien, over Le Pen i Frankrig, Salvini i Italien og Wilders i Holland til Orbán i Ungarn, Putin i Rusland og Modi i Indien.

Coronakrisens infodemi

Studier peger på, at populistiske verden over jævnligt har gjort brug af informationsbomben til at skabe ustabilitet, frustration og forvirring, som de har kunnet profitere på ved at udpege en elite som kilden til problemerne og konstruere en folkelig identitet i modsætning til 'parnasset' eller 'establishmentet'. Typisk med udgangspunkt i en nationalistisk og/eller religiøs fortælling og blandet med et had til muslimske indvandrere.

World Economic Forum har længe advaret om, at misinformation er en risi-

ko for global vækst og stabilitet på linje med klimakrisen, stigende ulighed og pandemier. Det samme gælder populi-

Misinformation er en risiko for global vækst og stabilitet på linje med klimakrisen, stigende ulighed og pandemier.

stiske og nationalistiske narrativer, der i land efter land splitter befolkninger over religion eller nationalitet og skaber et 'dem' og et 'os'. Som om det ikke var slemt nok, har kriser og risici det med at forværre hinanden gensidigt, og det er coronakrisen et glimrende eksempel på. Verdenssundhedsorganisationen WHO har i den forbindelse talt om en "infodemi", der ledsager coronaepidemien med en overflod af information, der gør det svært at skelne den troværdige og pålidelige information fra misinformationen. En informationsbombe som den, Virilio advarede om.

Der er både økonomi og menneskeliv på spil. Ifølge konsulentvirksomheden McKinsey er disinformation en af de altoverskyggende socioøkonomiske faktorer, der vil afgøre, hvordan coronakrisen vil påvirke forskellige brancher. Og forskere på East Anglia University (UEA) konkluderede i februar i en analyse af misinformations indflydelse på smittespredningen, at dét at forhindre eller mindske spredningen af misinformation er et spørgsmål om liv og død.

Vincent F. Hendricks (f. 1970) er ph.d. og professor i formel filosofi ved Københavns Universitet. Han er grundlægger og leder af Center for Information og Boblestudier. Han har vundet flere akademiske priser, er forfatter til en lang række bøger og er tilrettelægger og vært på flere radio- og tv-programmer.

Det hele er Vestens skyld

Selvom Ruslands rolle i det amerikanske præsidentvalg i 2016 ofte overdri- ves, er der hverken no- gen tvivl om, at russiske trolls og bot'er forsøgte at påvirke valget, eller at de stadig forsøger at intervenere i vestlige forhold gennem spredning af misinformation og konspirationsteori- er. EU har endda etableret taskforcen EUvsDisinfo, der skal bekæmpe misin- formation og konspirationsteorier fra Rusland. Coronakrisen har for alvor sendt denne taskforce på overarbejde.

EU's udenrigspolitiske afdeling European External Action Service indsam- lede 80 eksempler på desinformation (bevidst manipuleret information) fra russiske kilder fra den 22. januar til den 16. marts. Noget af desinformationen hævdede, at coronavirussen var et bio- logisk våben indført af Kina, USA eller Storbritannien. Andet påstod, at epide- mien var forårsaget af indvandrere, el- ler at den simpelthen var et fupnummer. Russernes misinformation var både på engelsk, spansk, italiensk, tysk og fransk og bestod alt i alt af forskellige modsat- rettede, forvirrende og misinformerende rapporter, der gjorde det sværere for EU-myndighederne at kommunikere, hvad man gjorde imod smitten. Infor- mationsbombens primære effekt er igen ikke nødvendigvis at overbevise flertallet om ét (fejlagtigt) synspunkt, men at de- struere skellet mellem sandt og falsk og gøre os ude af stand til at skelne.

Rusland har fra officielt hold næg- tet at forholde sig til rapporten, som

Informationsbombens primære effekt er ikke nødvendigvis at overbevise flertallet om ét (fejlagtigt) synspunkt, men at destruere skellet mellem sandt og falsk.

Putins regering kalder "udokumente- rede anklager". Ikke desto mindre har man fra det Kremlin-støttede medie

Sputnik i februar kun- ne høre coronavirus- sen sammenlignet med 1800-tallets opiumskri- ge, da også coronavi- russen i virkeligheden drejer sig om, at Stor- britannien vil kontrol- lere interne kinesiske

forhold. Samme nyhedsstation har på- stået, at virussen er opfundet af "me- get kloge biologer og farmaceuter" i Letland.

Det er elitens skyld

Donald Trump var hurtig til at få coro- nakrisen til at handle om sine politiske modstandere og den såkaldte medie- elite. Viruskrisen var overdrevet, og Demokraternes kritik af hans hånd- tering var "deres nye fupnummer" ef- ter klimakrisen, som han sagde til et af sine stort anlagte vælgermøder. Siden har han skiftet spor og erklæret en de- cideret "krig" mod virussen – samtidig med, at han ved flere lejligheder har refereret til pandemien som "Kina-vi- russen". Så selv efter sporskiftet dyr- ker han (i skarp kontrast til den dan- ske regering) et gennemført 'dem mod os'-narrativ – enten i forhold til Kina, eller i forhold til sin politiske oppositi- on, lidt afhængigt af hvad der til lejlig- heden er opportunt.

Trump og folket er på den ene side i krigen. På den anden side står Demo- kraterne, der forsøger at sabotere hans plan for egen vindings skyld, og ikke mindst medieeliten i form af New York

Times, CNN, MSNBC og ABC, som han kalder "lamestream-medierne" og som sædvanlig beskylder for at leve-re "fake news". Som han skrev den 29. marts: "Lamestream-medierne ønsker, at vi skal fejle. Det vil ALDRIG ske!" og 20 minutter efter: "Meningsmålin-gerne viser en enorm misbilligelse til lamestream-mediernes dækning af vi-ruskrisen. Fake news-medierne har ba-re ikke fundet ud af det endnu!" Det er populismens nulsumsspil: Du er med folket, eller du er med (medie)eliten. Eliten hader folket, og når eliten taber, vinder folket.

Trumps skiftende udmeldinger og manglende vilje til at tage virussen alvorligt fra starten af har været en afgø-rende årsag til, at USA kom så dårligt fra start i kapløbet mod epidemien. Men det havde ikke været muligt uden den effektive metapolitik i form af spredning af misinformation og kon-spirationsteorier, som konservative medier og meningsdannere har stået for.

Prominente værter på Fox News, som Sean Hannity, Trish Regan og Laura Ingraham, nedtonede coronakri-sen og kaldte den overdrevet. De sagde blandt andet, at virussen bevidst blev overdrevet af venstreorienterede medi-er for at miskreditere Trump. "Det her er endnu et forsøg på at stille præsiden-ten for en rigsretssag", som Regan sagde ved siden af en skærm med tek-sten "CORONAVIRUS IMPEACHMENT SCAM." Og videre: "Mange af de libe-rale medier udnytter – og jeg mener udnytter – coronavirussen til et forsøg på at dæmonisere og destruere præsiden-ten." Det blev imidlertid for meget

for Fox Business, der så sig nødsaget til at fyre hende for den udlægning.

Populismens 'elite' kan konstrueres og udvides efter forgodtbefindende. Det ser vi i flere versioner af det po-pulistiske corona-narrativ, hvor De-mokraterne og de liberale medier efter sigende står i ledtog med de internatio-nale sundhedsorganisationer og medi-cinalindustrien. I slutningen af febru-ar kunne man i en leder i den tabloide avis *New York Post* læse følgende: "Den sørgelige sandhed er, at de globa-le sundhedsbureaukrater bruger disse udbrud til at presse på for flere penge, med en udpræget ligegyldighed over for sandheden." Denne konspirations-teori bakkes op af folk som den kon-servative, pro-Trump kommentator og aktivist Candace Owens, der hver dag fortæller sine to millioner twitterføl-gere om, hvordan WHO og "korrupte liberale politikere" i "socialistisk sty-rede stater" lyver for folket og profite-rer på at skabe panik – stærkt krydret med Ayn Rand-citater og rosende ord til Trump.

Det er indvandrernes skyld

Twitter har vist sig at være en effektiv kanal for spredningen af misinformati-on og de populistiske narrativer. Ana-lyseinstituttet Blackbird, der bruger maskinlæring til at analysere og kort-lægge misinformation på internettet, har i to rapporter vist, hvordan coro-nakrisen bruges til at fremme de popu-listiske dagsordener.

Blackbird analyserede i deres før-ste rapport, der undersøgte perioden 2. til 14. februar, næsten syv millioner tweets relateret til COVID-19 fra cirka

2,6 millioner unikke brugere. Omkring 40 procent var skabt med henblik på at misinformere. Særligt udbredt var xenofobiske narrativer, der skyldte skylden på kinesisk kultur og skabte fjendebilleder om asiater. Blackbirds anden rapport undersøgte dagene fra den 27. februar til den 12. marts og analyserede næsten 50 millioner tweets fra 13,2 millioner brugere. Her indeholdt omtrent 38 procent manipuleret indhold, altså ikke nogen stor ændring fra den første periode. Til gengæld var nye narrativer begyndt at fylde.

Især fire fortællinger trådte frem målt på, hvor ofte de blev citeret, og de talte alle ind i en typisk populistisk diskurs. Den første gik på, at coronakrisen var udtryk for en panik startet af Demokraterne i USA for at skade Trump, mens den anden handlede om, at medierne spredte *fake news* om epidemien og var i lommen på Demokraterne. Altså de konspirationsteorier, der ligeledes kendes fra Trump og hans støtter på Fox News. Den tredje dominerende fortælling omhandlede, at pandemien var et biologisk våben skabt af en global elite med henblik på kontrol af befolkningen, mens den fjerde gik på, at virussens spredning i Europa skyldtes indvandrere og flygtninge med Mellemøsten og Nordafrika, der bragte den med sig.

Særligt den sidste fortælling har været vigtig og hyppigt citeret blandt europæiske populistere. Italienske Legas leder Matteo Salvini var hurtigt til at koble

virusspredningen til indvandrere, der krydsede Middelhavet fra Nordafrika til Italien. Marine Le Pen har kritiseret ”grænseløshedens religion blandt EU-lederne” for at accelerere krisen og argumenteret for, at ”en grænse beskytter befolkningen, uanset situationen.” AfD’s leder i den tyske Bundestag, Alice Weidel, har i samme stil skyldt skylden for virusspredningen på ”dogmet om åbne grænser.”

Ungarns premierminister Viktor Orbán, der har brugt krisen til endnu et angreb på retsstaten og demokratiet, har ligeledes skyldt skylden på indvandrere. ”Vores oplevelse er, at det primært er udlændinge, der har bragt sygdommen hertil, og at den spreder sig blandt udlændinge,” som han sagde i et radiointerview. Og vender vi tilbage til Trump, lyder hans reaktion som et ekko af de europæiske populistere: *”THIS IS WHY WE NEED BORDERS!”*, som han tweetede 23. marts.

Benzin på bålet

Man kunne have skrevet den højrepopulistiske drejebog på forhånd. Kriser, uanset om de har økonomien, klimaet eller en sygdom som omdrejningspunkt, er elitens og indvandrernes skyld. Løsningen er lukkede grænser og udvisninger. Det er selvfølgelig som sådan et legitimt synspunkt at have, men informationskrigen under coronakrisen viser, at forbindelsen mellem populisme og misinformation ikke er ren teori. Tværtimod har informations-

Under en krise som coronapandemien fungerer misinformation som benzin på et brændende bål, fordi det kan true både økonomien og smittebekæmpelsen.

bomben en fremtrædende plads i den globale populistiske værktøjskasse.

Under en krise som coronapandemien fungerer misinformation som benzin på et allerede brændende bål, fordi det kan true både økonomien og smittebekæmpelsen. Men når informationsbomben kombineres med populistiske 'os mod dem'-narrativer og accelererer den frygt, virussen i forvejen har skabt, kan coronakrisen ikke bare ende med at slå vores nære ihjel, men også demokratiet, de åbne samfund og vores mulighed for at navigere mellem

sandt og falsk. Demokrati og information hænger nøje sammen. Uden korrekt information, ingen kvalificeret beslutningsdygtighed hos borgere som regeringer, og uden kvalificeret beslutningsdygtighed kan borgerne ikke tage ejerskab på det demokrati, de er en del af, og regeringer kan så ikke forvalte det mandat, der er blevet dem tildelt i den demokratiske proces.

○○○

Fra mareridt til våben: Det digitale rum er et slaraffenland for autokratier

Af Adam Moe Fejerskov

De teknologier, vi troede skulle sætte verdens demokratiske potentiale fri, kan i dag bruges af alverdens mere eller mindre autoritære styrer som undertrykkende og manipulerende våben mod deres befolkninger.

Med de politiske briller på repræsenterer sociale medier en drøm om borgerinddragelse og direkte demokrati. I teorien. I mange af verdens lande fungerer det digitale rum, og specielt de sociale medier, dog i stedet som våben, der kan kontrollere og forme information, handling og tænkning. Med alt andet end demokratiske konsekvenser til følge.

Facebook, Twitter og andre sociale medier giver plads til en pluralitet af stemmer, der kan mødes i det digitale rum på tværs af økonomiske og geografiske skel. Medierne kan ligeledes gøre afstanden mellem borgere og po-

litikere exceptionelt kort. Politikere kan konfronteres direkte med deres handlinger eller manglen på samme, og sager, der måske aldrig ville være nået en regering, kan pludselig blusse op og få et markant politisk liv. Alle sammen forhold om en mere direkte og folkelig interaktion, som det repræsentative demokrati traditionelt har svært ved at løfte.

Sociale medier blev fremhævet som et skrækscenarie for autoritære styrer og ledere, da deres potentiale for alvor foldede sig ud i starten af 2010'erne.

Det er ikke overraskende, at sociale medier blev fremhævet som et skrækscenarie for autoritære styrer og ledere over hele verden, da deres potentiale for alvor foldede sig ud i starten af 2010'erne. En bølge af revolutioner skyllede gennem Nordafrika og Mellemøsten, og despoter blev næsten væl-

Adam Moe Fejerskov (f. 1987) er ph.d. i internationale studier fra Roskilde Universitet og seniorforsker ved Dansk Institut for Internationale Studier. Han er specialiseret i krydsfeltet mellem international politik og udviklingssamarbejde, udviklingsfinansiering, verdensmålene og ny teknologi.

tet på stribe. Hosni Mubarak, Ben Ali, Muammar Gaddafi og Ali Abdullah Saleh blev alle udstødt af revolutioner og opstandelser, der blev hjulpet på vej af sociale medier.

Gennem sociale medier kunne lokale mobilisere til demonstrationer og dokumentere overgreb fra det siddende styre, der aldrig ellers ville have nået ud gennem den kontrollerede presse, til både resten af lokalbefolkningen og til det internationale samfund. Prisen for nogle af de tidlige aktivister på de sociale medier var stor, men det var den også for alle dem, der gik på gaden, hvoraf mange betalte med deres liv og frihed. Selvom vi i dag desværre ikke har set den fremgang, som revolutionerne syntes at pege i retningen af dengang, demonstrerede de sociale medier ikke desto mindre tidligt deres evne til at lade folket tale og handle.

Med tiden har det, der startede som et mareridt for autoritære styre, dog udviklet sig til noget nær en drøm. I takt med, at sociale medier er blevet en fast bestanddel af vores samfund, har vores viden om, hvordan man kan bruge disse til ikke bare demokratiske mål, men også i politiske henseender om at kontrollere, manipulere og dominere, udviklet sig. Lad os tage et kig på, hvordan det digitale rum kan udnyttes politisk.

Opildnede til folkedrab

Sociale medier, og det digitale rum i det hele taget, kan bruges til en lang række politiske mål. Værktøjskassen, fra hvilken autoritære ledere og regeringer udvælger deres våben, vokser støt, og der introduceres konstant nye

redskaber eller nuancer til eksisterende, som gør det enormt vanskeligt at dæmme op for antidemokratiske tiltag.

De første redskaber udsprang i høj grad af kommercielle initiativer taget af de sociale medier selv. I takt med at Facebook begyndte at forstå det massive finansielle potentiale, der ligger i at aktivere den data, som brugerne leverer, til at sælge målrettede annoncer, begyndte man systematisk at indsamle, kategorisere og organisere brugere efter parametre som politisk overbevisning, økonomisk status og andre personlige forhold. Derfra begyndte firmaer som Cambridge Analytica og mange andre at sælge tjenester om at målrette politiske budskaber til brugere, som man mente ville være modtagelige. Det var disse første forsøg ud i manipulation, som førte til skandalerne i Storbritanniens Brexit-afstemning og i det amerikanske præsidentvalg i 2016.

Derfra blev massive dis- og misinformationskampagner næsten hverdag. Alle afrikanske valg i 2019 blev eksempelvis udsat for forsøg på at påvirke valgresultatet. Facebook valgte gennem året at lukke en lang række sider fra det israelske firma Archimedes, som havde solgt ydelser til blandt andet afrikanske ledere, hvor de oprettede tonsvis af falske sider og profiler, der tilsvinede politiske modstandere. Firmaets slogan var, indtil det blev lukket, *'Winning elections worldwide'*.

Det måske værste eksempel kommer fra Myanmar og kendes efterhånden af de fleste. Hundredevis af burmesiske soldater var hver dag samlet lidt udenfor byen Yangon, hvor de i

barakker sad og oprettede tusindvis af falske profiler på Facebook og spredte løgne om rohingyaerne, et muslimsk mindretal i landet. Løgne om, hvordan disse myrdede og voldtog burmese- re eller planlagde terror. I sidste ende var indsatserne med til at skabe en ekstremt hadsk stemning mod mindretallet og retfærdiggøre det folkemord, der fulgte, hvor 650.000 Rohingya-muslimer flygtede ud af landet, mens deres landsbyer blev brændt til grunden.

I dag arbejder firmaer som det nu eksponerede Clearview med at skra-be data fra blandt andet Facebook for at etablere og udnytte biometriske databaser med mulighed for ansigtsgenkendelse. Den software, som Clearview udbyder – oprindeligt rettet mod politi og efterretningstjenester – er allerede brugt i masser af lande (blandt andet Saudi-Arabien og De Forenede Arabiske Emirater), inklusive i Danmark, hvor stærke rygter lige nu lyder, at visse myndigheder har købt sig til sådanne tjenester. Afsløringen af firmaet har fået Facebook til at stoppe sine automatiske scanninger af ansigter i billeder, men det er allerede for sent for milliarder af mennesker. I starten af 2020 afslørede det amerikanske medie Buzzfeed en større plan fra Clearview om at sælge sin software til lande rundt om i verden, inklusive en række autoritære styre.

Den ekspertise, som autoritære ledere benytter sig af i det digitale rum, ligger ikke mindst i Rusland og i Israel, hvor ydelserne er bredt tilgængelige og i stigende grad til at betale for. Men den findes også i Vesten, hvor sagerne om Cambridge Analytica og Clearview

viser en villighed til at kompromittere demokratiske principper.

Autoritære styre og sociale medier

Der findes groft sagt tre lejre, når det kommer til autoritære styres tilgang til sociale medier. Den første gruppe er de ublu; dem, hvis autoritære magt er så omfattende, at de intet behov har for at give befolkningen et indtryk af, at de frit kan benytte sig af globale sociale medier. Tænk Kina, hvor vestlige sociale medier er bandlyst og hvor befolkningen i stor stil bruger alternativer som WeChat, der ikke kun er et socialt medie, men en multifunktionel platform, der kan bruges til betaling i supermarkeder, taxakørsel og andet, og som derfor influerer alle dele af kinesiske borgers liv.

De næste to grupper er lande, hvor styret ikke nødvendigvis er fuldt ud autoritært eller et decideret diktatur, men hvor de autoritære tendenser vikle ind i og måske endda retfærdiggøres gennem det, der kan ligne 'demokratiske' valg. Den anden gruppe kan vi kalde kontrollørerne. Det er lande, der er åbne overfor vestlige sociale medier, men som enten åbent eller gennem skjult dialog forsøger at presse firmaerne bag de sociale medier til at slette bestemte typer indhold, blokere specifikke grupper og andet. Det er for eksempel lande som Pakistan, der netop har søsat en ny lov, som pålægger sociale medier tilgængelige i landet med at skulle slette indhold indenfor 24 timer, hvis den pakistanske regering finder det i modstrid med sin lovgivning. Og som giver myndighederne adgang til alt indhold på platformen, in-

klusive i lukkede grupper – et åbenlyst brugbart værktøj til at holde øje med alle typer organisering og politiske modstandere.

Den tredje gruppe kan vi kalde manipulatorerne. Den består af lande, der er fuldt ud åbne for vestlige sociale medier, og som enten vælger ikke at forsøge at kontrollere disse eller som ikke har ressourcerne og kapaciteten til det. Til gengæld er det siddende styre villigt til at kompromittere basale demokratiske principper og forsøger gerne at manipulere så meget som muligt med sociale medier. I lande som Myanmar benyttede regeringen i stor stil forsvaret og dets kapaciteter til at udøve manipulation og skabe en hadsk stemning mod muslimske mindretal. I en del afrikanske lande har man måske ikke kapaciteten til at bruge statsinstitutioner til manipulation (eller også tør man ikke af frygt for konsekvenserne), og i stedet betaler man sig fra det eksternt, typisk hos israelske eller russiske firmaer.

Hvad kan vi gøre?

Mulighederne for at bruge sociale medier og andre dele af det digitale rum som reelle antidemokratiske våben i forsøget på at kontrollere eller influere sin befolkning i en bestemt (ofte politisk) retning, vokser på en næsten daglig basis. På samme tid gøres disse ydelser mere og mere tilgængelige, hovedsageligt fra russiske og israelske firmaer, men også fra vestlige. Tilgængeligheden handler både om adgang til ydelserne og så om prisen for dem.

I efteråret 2019 udgav Center for Militære Studier en rapport om misinformation, der tog udgangspunkt i, at informationspåvirkning udgør et problem for særligt liberale demokratier. Det kan godt være, at vores liberale demokratier i Vesten baserer sig på en række demokratiske principper, som udfordres ekstra meget af sådanne kampagner, men rapporten har så absolut ikke ret i, at konsekvenserne mærkes tydeligst i vores del af verden. De mærkes i de lande, hvor den slags manipulation ikke bare påvirker et demokratisk valg med nogle få procentpoint, men hvor den på kort tid kan føre til vold, død og undertrykkelse.

Vestlige firmaer bag nogle af verden største sociale medier må stå fast, både mod lokale forsøg på kontrol, og mod forsøg på manipulation.

Hvad – hvis overhovedet noget – kan vi gøre? Det er åbenlyst, at vestlige firmaer bag nogle af verden største sociale medier må stå fast, både mod lokale forsøg på kontrol og mod forsøg på manipulation. Det kræver lokal tilstedeværelse og kompetencer, noget disse firmaer ikke typisk er meget for. Da Facebook blev brugt til at opildne til folkemord i Myanmar, fik al des- og misinformationen ikke mindst lov til at flyde af praktiske årsager – Facebook havde simpelthen ikke nok ansatte moderatører i landet, der kunne tale det lokale sprog.

Der sker visse positive skridt i disse tider, men samtidigt vokser mulighederne for undertrykkelse og manipulation i det digitale rum, eller også så antager den nye former, som er svære

at lovgive sig ud af eller at kontrollere, selv for de firmaer der ejer de sociale medier. Clearviews fremkomst viser med al tydelighed, at nye digitale politiske redskaber ofte først kommer offentligheden, teknologifirmaerne og politikerne for øje, når de allerede er udviklet og i brug. Og selvom ydelser til at undertrykke eller manipulere befolkninger i det digitale rum først og

fremmest kommer fra skruppelløse stater, så viser de sidste par år med tydelighed, at vestlige firmaer glædeligt tager del i festen, hvis der er en indtægt at hente. Det mudrer billedet betydeligt og gør det vanskeligt at forstå præcist hvem, der er venner og fjender i det her spil.

○○○

Sådan vil Trump bruge den nye teknologi til at påvirke det amerikanske præsidentvalg

Af McKay Coppins

Med taktikker som koordinerede bot-angreb, falske lokale nyhedssider, mikromålrettede skræmmekampagner og anonym massekommunikation via tekstbeskeder kan Trump og andre manipulere vælgere og deres holdninger. Det er en enorm trussel mod demokratiet.

En dag sidste efterår satte jeg mig ned for at oprette en ny Facebook-konto. Jeg valgte et forglemmeligt navn, tog et profilbillede, hvor ansigtet var skjult, og klikkede ”Synes godt om” på Donald Trump og hans genvalgskampagnes officielle sider. Facebooks algoritme opfordrede mig til at følge Ann Coulter, Fox Business og en række fansider med navne som ”*In Trump We Trust*”. Så det gjorde jeg. Jeg gav også mit mobiltelefonnummer til Trump-kampagnen og sluttede mig til en håndfuld private Facebook-grupper for dedikerede MA-

GA-fans (*Make America Great Again*, red.), hvoraf den ene krævede en applikation, der syntes at være designet til at sortere uvelkomne indtrængende fra.

Præsidentens genvalgskampagne var på det tidspunkt midt i en blitzkampagne til mange millioner dollars, der havde til formål at forme amerikanernes forståelse af den nyligt lancerede rigsretssag. Internettet var blevet oversvømmet med tusindvis af mikromålrettede annoncer, der fremstillede Trump som en heroisk reformator, der slår hårdt ned på udenlandsk korrupsion, mens Demokraterne planlagde et statskup. At denne fortælling havde meget lidt med virkeligheden at gøre, syntes kun at fremskynde dens spredning. Højrefløjshjemmesider forstærkede alle påstande. Pro-Trump-fora vrimlede med sammensværgelsesteorier. Et alternativt informationsøkosystem var i færd med at tage form rundt

McKay Coppins er fast skribent hos *The Atlantic* og forfatter til *The Wilderness*, en bog om kampen om det republikanske partis fremtid.

om den største nyhedshistorie i landet, og jeg ønskede at se det indefra.

Den historie, der foldede sig ud i mit Facebook-feed i løbet af de næste uger, var til tider desorienterende. Der var dage, hvor jeg på direkte tv kunne følge med i en rigsretshøring fyldt med belastende vidnesbyrd om præsidentens adfærd, blot for senere på min telefon at finde en kløgtigt redigeret video – præsenteret af Trump-kampagnen – der anvendte klip taget ud af kontekst til at omarbejde det selv samme vidnesbyrd til en frifindelse. ”Vent”, tog jeg mere end én gang mig selv i at tænke, ”var det dét, der skete i dag?”

Jeg swipede rundt på min telefon, og en strøm af pro-Trump-propaganda fyldte skærmen: ”’Det stemmer,’ sagde whistleblowerens egen advokat, ’Kuppet er begyndt...’” Swipe. ”Demokraterne følger Putins bud...” Swipe. ”Det eneste budskab, som disse radikale socialister og ekstremister vil forstå, er en knusende...” Swipe. ”Kun én mand kan stoppe dette kaos...” Swipe, swipe, swipe.

Censur gennem støj

Jeg blev overrasket over den effekt, det havde på mig. Jeg var gået ud fra, at min skepsis og mit mediekendskab ville vaccinere mig mod den slags fordrejninger. Men der gik ikke lang tid, før jeg automatisk stillede spørgsmålstegn ved *hver eneste* overskrift. Det var ikke, fordi jeg troede, at Trump og hans støtter fortalte sandheden. Det var fordi, at jeg i min tilstand af øget mistænksomhed følte, at selve sandheden – om Ukraine, rigsretssagen, hvad som helst – var mere og mere vanskelig at fin-

de. Med hvert swipe på telefonen gled forestillingen om en observerbar virkelighed længere uden for rækkevidde.

Det, jeg var vidne til, var en strategi, der er blevet anvendt af illiberale politiske ledere overalt i verden. I stedet for at lukke ned for kritiske røster, har disse ledere lært at udnytte sociale mediers demokratiserende kræfter til deres egne formål – blokere signaler, så forvirring. De behøver ikke længere at gøre dissidenten, der råber i gaderne, tavs; de kan bruge en megafon til at overdøve ham. Forskere har en benævnelse for dette: censur gennem støj.

Efter valget i 2016 blev der gjort meget ud af de trusler, som udenlandsk misinformation udgør mod det amerikanske demokrati. Historier om russiske troldefarme og makedonske fabrikker for falske nyheder optog nationen. Men mens politikere og journalister var optagede af disse mørke udefrakommende kræfter, begyndte Trump og hans indenlandske allierede at anvende den samme taktik med informationskrigsførelse, som har holdt verdens demagoger og magtbegærlige mænd ved magten.

Alle præsidentkampagner har deres del af spin og misinformation, men dette års præsidentvalg tegner til at blive anderledes. I samtaler med politiske strateger og andre eksperter tegner der sig et dystopisk billede af valget – ét formet af koordinerede botangreb, lokale nyhedssider i bedste Potemkin-stil, mikromålrettede skræmmekampagner og anonym massekommunikation via tekstbeskeder. Begge parter har disse redskaber til rådighed. Men i hænderne på en præsident, der konstant lyver,

som spreder konspirationsteorier, og som uden skrupler manipulerer regeringsinstrumenter for egen vindings skyld, er deres potentiale til at skabe ødelæggelse enormt.

Det kan vise sig at blive den mest omfattende misinformationskampagne i amerikansk historie.

Trump-kampagnen planlægger at bruge mere end én milliard dollars, og den vil blive hjulpet af en enorm koalition af partiske medier, politiske grupper og initiativrige freelanceoperatører. Disse pro-Trump-styrker er rede til at føre an i det, der kan vise sig at blive den mest omfattende misinformationskampagne i amerikansk historie. Uanset om den lykkes med at få præsidenten genvalgt eller ej, kan de ødelæggelser, den forårsager, være uoprettelige.

Dødsstjernen i D.C.

Kampagnen føres fra 14. etage i en skinnende, moderne kontorbygning i Rosslyn, Virginia, lige uden for Washington D.C. Konferencelokaler med glasvægge har udsigt ud over Potomac-floden. Rækker af slanke skærme fylder væggene i det centrale kontorlokale.

I modsætning til den mere eller mindre improviserede kampagne, der i første omgang fik Trump valgt – med sin brogede forsamling af B-holdsspillere, der knoklede i et ufærdigt rum i Trump Tower – er hans foretagende i 2020 stærkt finansieret, teknologisk sofistikeret og bemanded med snesevis af erfarne operatører. En republikansk strateg omtalte det med beundring som ”Dødsstjernen”.

I spidsen for denne indsats står Brad Parscale, en 203 cm høj viking med barberet hoved og et trekantet skæg. Som chef for den digitale del af Trumps 2016-kampagne blev Parscale ikke et velkendt navn på samme måde som Steve Bannon og Kellyanne Conway. Men han spillede en afgørende rolle i at få Trump ind i Det Hvide Hus – og hans indsats vil forme dette års valg.

James Barnes, en ansat hos Facebook, der blev udsendt til at arbejde tæt sammen med kampagnen, fortalte mig, at Parscales politiske uerfarenhed gjorde, at han var åben for at eksperimentere med platformens nye redskaber. ”Hvor en hærdet kampagnestrateg, der havde været rundt om blokken et par gange, måske ville sige, ’Åh, det vil aldrig fungere,’ var Brad mere tilbøjelig til at sige, ’Ja, lad os prøve det.’” Fra juni til november kørte Trumps kampagne 5,9 millioner annoncer på Facebook, mens Clintons kampagne kun kørte 66.000. En Facebookchef skrev senere hen i et lækket notat, at Trump ”blev valgt, fordi han kørte den allerbedste digitale annoncekampagne, jeg nogensinde har set fra nogen annoncør.”

Selvom nogle strateger satte spørgsmålstegn ved, hvor meget disse annoncer faktisk betød, blev Parscale hyldet for Trumps overraskende sejr. Der optrådte historier i pressen, hvor han blev kaldt et ”geni” og kampagnens ”hemmelige våben”, og i 2018 blev han valgt til at stå i spidsen for hele genvalgsindsatsen. Forfremmelsen blev set som et tegn på, at præsidentens 2020-strategi ville basere sig på den digitale taktik, som Parscale havde mestret.

Gennem hele forløbet har strategien udvist en præference for fortælling frem for sandhed. Sidste maj underholdt Parscale en forsamling af donorer og aktivister i Miami med historien om sin opstigning. Da en reporter fra *ProPublica* konfronterede ham med de mange vildledende detaljer i hans fortælling, trak han på skuldrene af faktatjekket. ”Når jeg holder en tale, fortæller jeg det som en historie,” sagde han. ”Min historie er min historie.”

Misinformationens arkitektur

I sin bog *This Is Not Propaganda* skriver Peter Pomerantsev, en forsker ved London School of Economics, om en ung filippinsk politisk konsulent, han kalder ”P”. På universitetet havde P studeret ”Lille Albert”-eksperimentet, hvor forskere konditionerede et barn til at frygte pelsdyr ved at udsætte ham for høje lyde, hver gang han blev præsenteret for en hvid laboratorierotte. Eksperimentet gav P en idé. Han oprettede en række Facebook-grupper, hvor filippinere kunne diskutere, hvad der foregik i deres lokalsamfund. Når grupperne blev store nok – omkring 100.000 medlemmer – begyndte han at offentliggøre lokale kriminalhistorier og instruerede sine medarbejdere i at efterlade kommentarer, der fejlagtigt kædede de grusomme overskrifter sammen med narkokarteller. Siderne blev fyldt med skræmte kommentarer. Rygterne svirrede; konspirationsteorier spredte sig. For mange blev alle forbrydelser lig med narkoforbrydelser.

Uden at medlemmerne var klar over det, var disse Facebook-grupper designet til at styrke Rodrigo Duterte,

som på daværende tidspunkt var en præsidentkandidat med minimale chancer, der førte kampagne på et løfte om at slå brutalt ned på narkokriminelle. (Duterte pralede engang med, at han som borgmester i Davao kørte gennem gaderne på sin motorcykel og personligt henrettede narkohandlere.) P’s eksperiment var en brik i en større ’misinformationsarkitektur’ – som også omfattede *influencere* på sociale medier, der blev betalt for at håne modkandidater, og hyrede internet trolls, der arbejdede fra tidligere callcentre – som eksperter siger hjalp Duterte til magten. Siden Duterte tiltrådte som præsident i 2016, har han efter sigende skruet op for denne indsats, mens han har stået i spidsen for tusindvis af udenretslige drab.

De er i færd med at bygge en maskine, der er designet til at udnytte deres egen vildtvoksende misinformationsarkitektur.

Kampagnen i Filippinerne var kendetegnende for en fremvoksende propagandarejebog, der anvender nye redskaber til at opnå autokratiets ældgamle mål. Kreml har længe været foregangsmænd på dette område. (En manual fra 2011 for russiske embedsmænd sammenlignede positivt deres metoder til misinformation med ”en usynlig stråling”, der træder i kraft, mens ”befolkningen ikke engang føler, at der foregår noget.”) Men med de teknologiske fremskridt i det forgangne årti og den globale spredning af smartphones har regeringer over hele verden haft succes med at anvende

finpudsede Kreml-teknikker mod deres egne befolkninger.

I USA har vi en tendens til at anse sådanne redskaber til undertrykkelse for at være mere skrøbelige demokratiers fjerntliggende problemer. Men de mennesker, der arbejder for at genvælge Trump, forstår kraften i disse takikker. Deres sprogbrug er muligvis mildere – ”mudre vandene”; ”alternative fakta” – men de er i færd med at bygge en maskine, der er designet til at udnytte deres egen vildtvoksende misinformationsarkitektur.

Det centrale i denne indsats er kampagnens brug af mikromålretning – en proces, hvor man deler vælgerne ind i forskellige nicher og derefter appellerer til dem med præcist skræddersyede digitale budskaber. Fordelene ved denne tilgang er åbenlyse: En annonce, der kræver økonomisk støtte til Planned Parenthood (NGO som arbejder for seksuel sundhed, prævention og abort, red.) fjernet, kan muligvis få en blanded modtagelse fra et stort nationalt publikum, men serveres den via Facebook direkte til 800 romersk-katolske kvinder i Dubuque, Iowa, vil den blive modtaget meget mere positivt. Hvor kandidater engang var nødt til at råbe deres kampagneløfter fra en sæbekasse, giver mikromålretning dem mulighed for at liste sig ind på millioner af vælgere og hviske individuelle budskaber i deres øre.

Trump's enorme skamløshed

Parscale opfandt ikke denne praksis – Barack Obamas kampagne benytte-

de sig som bekendt af den i 2012, og Clintons fulgte trop. Men Trumps indsats i 2016 var uden fortilfælde, både i sit omfang og sin skamløshed. I løbet af de sidste dage af valgkampen i 2016 forsøgte Trumps hold for eksempel at undertrykke vælgerfremmødet blandt sorte vælgere i Florida ved at snige annoncer ind i deres nyhedsfeeds, hvor der stod: ”Hillary mener, at afroamerikanere er superrovdyr”. En unavn-given kampagnemedarbejder pralede til *Bloomberg Businessweek* om, at det var en af ”tre store igangværende vælgerundertrykkelsesoperationer.” (De to andre var målrettet unge kvinder og hvide liberale.)

I 2016 forsøgte Trump at undertrykke vælgerfremmødet blandt sorte vælgere i Florida ved at snige annoncer ind i deres nyhedsfeeds.

Dataforskerne ved Cambridge Analytica (CA) gik forrest i anvendelsen af mikromålretning som våben. Virksomheden startede som en del af en upartisk militærleverandør, der anvendte digitale *psyops* (psykologiske militæroperationer, hvor information bruges til at påvirke følelser, tanker og adfærd, red.) målrettet mod terroristgrupper og narkokarteller. I Pakistan forsøgte CA at afværge jihadistiske rekrutteringsbestrebelse; i Sydamerika spredte CA misinformation med det formål at vende narkohandlere mod deres chefer.

Fokus skiftede, da den konservative milliardær Robert Mercer blev en stor investor og satte Steve Bannon i spidsen for CA. Ved hjælp af en massiv mængde data, som var blevet ind-

samlet fra Facebook og andre kilder – uden brugernes samtykke – begyndte Cambridge Analytica at udarbejde detaljerede 'psykografiske profiler' på alle vælgere i USA og begyndte at eksperimentere med måder at nære paranoia og hykleri på ved at udnytte visse personlighedstræk. I et eksempel spurgte firmaet hvide mænd, om de ville billige, at deres datter giftede sig med en mexicansk immigrant; de, der svarede ja, blev stillet et opfølgende spørgsmål, designet til at fremprovokere irritation over den politisk korrektheds begrænsninger: "Følte du, at du var nødt til at svare sådan?"

Christopher Wylie, der var forskningsdirektør ved Cambridge Analytica og som senere vidnede foran Kongressen om CA, fortalte mig, at "med den rigtige slags 'nudges'" kunne mennesker, der udviste visse psykologiske egenskaber, skubbes mod stadig mere ekstreme overbevisninger og konspiratorisk tænkning. "I stedet for at bruge data til at hindre radikaliseringsprocessen, var Steve Bannon i stand til at invertere det," sagde Wylie. "Vi såede i virkeligheden frø til et oprør i USA."

Cambridge Analytica blev opløst i 2018, kort efter at dens administrerende direktør blev fanget på bånd i at prale med brugen af bestikkelse og seksuelle 'honingfælder' på vegne af klienter. (Virksomheden benægtede, at det faktisk anvendte sådanne taktikker.) Siden da har nogle politologer sat spørgsmålstegn ved, hvor stor effekt dens 'psykografiske' målretning virkelig havde. Men Wylie – der talte med mig fra London, hvor han nu arbejder for H&M med at forudsige modeten-

denser – sagde, at firmaets virke i 2016 var en beskeden testkørsel sammenlignet med, hvad der kunne komme.

"Hvad sker der, hvis Nordkorea eller Iran fortsætter, hvor Cambridge Analytica slap?" sagde han og bemærkede, at masser af udenlandske aktører vil være på udkig efter måder at blande sig i dette års valg. "Der er utallige fjendtlige stater, der har mere end nok kapacitet til hurtigt at kopiere, hvad vi var i stand til at gøre... og gøre det meget mere sofistikeret." Disse bestræbelser kommer måske ikke kun fra udlandet: En gruppe af tidligere Cambridge Analytica-ansatte har dannet et nyt firma, der ifølge Associated Press arbejder med Trump-kampagnen. (Firmaet har benægtet dette, og en talsmand for kampagnen afviste at kommentere.)

Svigtet fra Facebook

Efter at Cambridge Analytica-skandalen brød ud, kom Facebook under hård kritik for sin dårlige håndtering af brugernes data og medvirken til den virale spredning af falske nyheder. Mark Zuckerberg lovede at gøre det bedre og udrullede en lang række reformer. Men sidste efterår uddelte han så en stor sejr til løgnagtige politikere: Kandidater, sagde han, ville have lov til at fortsætte med at køre falske annoncer på Facebook. (Kommercielle annoncører er derimod genstand for faktatjek.) I en tale ved Georgetown University argumenterede den administrerende direktør for, at hans firma ikke skulle være ansvarligt for at moderere politisk tale, og at fordi politiske annoncer allerede er genstand for så meget granskning, vil kandidater, der vælger at lyve,

blive holdt ansvarlige af journalister og vagthunde.

For at styrke sin sag pegede Zuckerberg på nyligt lancerede – og offentligt tilgængelige – ’bibliotek’, hvor Facebook arkiverer alle politiske annoncer, de offentliggør. Projektet har en vis demokratisk appel: Hvorfor censurere falskt eller giftigt indhold, når lidt sollys kan have den samme effekt? Men brug lidt tid på at gennemgå arkivet med Trump-genvalgsannoncer, og du vil hurtigt se grænserne for denne gennemsigthed.

Kampagnen kører ikke kun én annonce ad gangen om et givent tema. Den kører hundredvis af versioner – med justeringer af sproget, musikken og endda farverne på ”Donér”-knappe. I løbet af 10 uger, efter at Repræsentanternes Hus påbegyndte sin rigsretssagsundersøgelser, kørte Trump-kampagnen cirka 14.000 forskellige annoncer, der indeholder ordet ’rigsretssag’. At gennemgå dem alle er praktisk talt umuligt.

Trump-kampagnen har angiveligt indsamlet gennemsnitligt 3.000 datapunkter på hver eneste vælger i Amerika

Begge partier vil benytte sig af mikromålrettede annoncer i år, men præsidenten har sandsynligvis en klar fordel. Den republikanske nationalkomité og Trump-kampagnen har angiveligt indsamlet gennemsnitligt 3.000 datapunkter på hver eneste vælger i Amerika. De har brugt år på at eksperimentere med måder at finpudse deres budskaber på, ikke kun baseret på køn og geografi, men på hvor-

vidt modtageren ejer en pistol eller ser golfkanalen.

Selvom disse annoncer kan bruges til at forsøge at overbevise vælgere, der endnu ikke har besluttet sig, anvendes de oftest til pengeindsamling og til at fyre op under de trofaste tilhængere – og Trumps rådgivere mener, at dette valg vil blive afgjort gennem mobilisering og ikke overtalelse. For at sikre, at basen møder op på valgdagen, har kampagnen signaleret, at den vil vende tilbage til velkendte temaer: truslen fra ”illegale indvandrere” – et udtryk, Parscale angiveligt har opfordret Trump til at bruge – og korruptionen i ”sumpen”.

Ud over Facebook investerer kampagnen også i en SMS-plattform, der vil give mulighed for at sende anonyme beskeder direkte til millioner af vælgers telefoner uden deres tilladelse. Indtil for nylig skulle folk selv tilmelde sig, inden en kampagne måtte inkludere dem i en massetekstmeddelelse. Men med nye peer-to-peer-tekstbeskedapps – inklusive én, der er udviklet af Gary Coby, en ledende rådgiver for Trump – kan en enkelt frivillig sende hundredvis af beskeder i timen og omgå føderal lovgivning ved at klikke på ”Send” én meddelelse ad gangen. Det er ikke påkrævet at afsløre, hvem der står bag disse meddelelser, takket være en afgørelse fra den føderale valgkommission fra 2002, der begrundede sin afgørelse i det begrænsede antal tegn, der er til rådighed i en tekstbesked.

De fleste eksperter antager, at disse love vil blive revideret igen efter valget

i 2020. Men på nuværende tidspunkt indsamler kampagner fra begge partier så mange mobiltelefonnumre som muligt, og Parscale har sagt, at SMS'er vil være i centrum for Trumps genvalgsstrategi. Mediets evne til at nå vælgerne er uden sidestykke: Mens automatiske opkald (*robocalls*) bliver sendt til voicemail og masseudsendte e-mails bliver fanget i spam-mapper, siger peer-to-peer-tekstselskaber, at mindst 90 procent af deres beskeder åbnes.

Trump-kampagnens tekstbeskeder i denne cyklus har indtil videre fokuseret på råbende opfordringer om at donere ("De har INTET! RIGSRETSSAGEN ER OVRE! Lad os nu SMADRE vores Månedlige Mål"). Men potentialer for misbrug fra eksterne grupper er klart – og lyssky politiske aktører har allerede opdaget, hvor let det er at føre en ikke-sporbar hviskekampagne via tekstbeskeder.

I 2018, da den tidlige stemmeafgivning begyndte i Tennesseees Republikanske guvernørprimærvalg, begyndte vælgerne at modtage tekstbeskeder, der angreb to af kandidaternes konservative kvalifikationer. Beskederne – der var skrevet i en samtaleform, som om de var blevet sendt af en ven – var ikke underskrevet, og folk, der prøvede at ringe til numrene, fik en optagetone. De lokale medier dækkede smådekampagnen. Myndighederne blev underrettet. Men tekstbeskederne blev aldrig opdaget.

Artiklen er oversat fra engelsk af Ane Dalegaard Hansen.

Artiklen er bragt i nedkortet version med tilladelse fra The Atlantic.

○○○

Incels, kvindehad og den nye antifeminisme

Af Telli Betül Karacan og Manni Crone

Kvindes seksualitet er atter en kampplads. Ekstremister raser mod uvillige kvinder, der undertrykker mænd, og højrefløjen har med succes fået genskabt idealet om kvinden som mor og fødemaskine.

I takt med at feminisme og liberale kønspolitiske værdier er ekspanderet og har vundet indpas i samfundet, er antifeministiske hjemmesider, blogs, fora et cetera vokset markant som et modsvar i den såkaldte *manosfære*, der har manifesteret sig online i digitale rum.

'Manosfæren' er en fælles betegnelse for mandegrupper, der har etableret sig online og har komplekse forbindelser til et utal af sammenhængende organisationer, blogs, fora, subkulturer. Det er et transnationalt virtuelt netværk, hvor mænd på tværs af rum og tidszoner er i stand til at mobilisere og radikaliserer mænd over hele verden til at hade kvinder. Den-

ne online-tilstedeværelse resulterer i en ekstrem diskurs og et radikalt ideologisk ståsted. Manosfæren startede med at være et online pusterum, hvor mænd kunne dyrke deres fælles interesser, men blev hurtigt et sted, hvor det var muligt at dyrke maskulinitet og dæmonisere feminismen. Den består af mange forskellige mandegrupper og mandebewægelser som Pick-Up artists, Men's Rights Movement, meninists, Men Going Their Own Way og Incels.

Alle disse grupper forenes af et modsætningsforhold til eller fjendskab mod feminisme og et fælles had til kvinder. Det er en online reproduktion og overlap af *alt-right*-bevægelsen (ekstrem højrefløj, hvid nationalisme, red.). Det tidligere *alt-right*-koryfæ Milo Yiannopoulos var for eksempel aktiv i manosfæren, hvor han blandt andet lancerede sloganet "Feminisme er cancer".

Telli Betül Karacan (f. 1994) er uddannet cand.scient.pol fra Syddansk Universitet. Hun er videnskabelig assistent ved Dansk Institut for Internationale Studier, hvor hun arbejder med projekterne 'Explaining Transnational Jihad' og 'World of the Right'.

Den røde eller den blå pille

Et centralt tankefundament for manosfæren er *Red Pill*-analogien. Denne analogi kommer oprindeligt fra *Matrix*-filmene, hvor hovedpersonen Neo har valget mellem at sluge den blå eller røde pille og blive eksponeret for henholdsvis velsignet uvidenhed eller den ubehagelige sandhed.

I virkeligheden er denne pille-analogi en postmoderne udgave af Platons hule-analogi, der handler om nogle mennesker, der sidder fastlænket i en hule. Bag dem findes et bål, og de kan derfor kun se skyggerne af det, der passer forbi. Disse skygger bliver de lænkede menneskers virkelighed, og ifølge Platon er det kun filosoffer, der er i stand til at rive sig løs fra deres lænker og se den sande virkelighed. Den blå pille svarer til de lænkede mennesker i hulen, hvis virkelighed er skyggerne. Modsat er den røde pille for de oplyste, som alene er i stand til at se den grusomme sandhed i øjnene.

Mænd i manosfæren er overbeviste om, at de har slugt den røde pille. De ser virkeligheden, som den er, det vil sige et samfund, der er inficeret af feminismen, og som kun tilgodeser kvin-

Mænd i manosfæren er overbeviste om, at de har slugt den røde pille. De ser virkeligheden, som den er, dvs. et samfund, der er inficeret af feminismen, og som kun tilgodeser kvinder.

der. Kvinders rettigheder undertrykker mænds rettigheder. Rød pille-analogien sammenfatter manosfærens sexismen, misogyni (mænds had mod kvinder og det kvindelige, red.), og racisme som sand indsigt og oplysning. For disse mænd er sandheden, at hvide heteroseksuelle mænd bliver undertrykt og diskrimineret i vor tids feminiserede samfund.

Feminisme er intet mindre end det primære samfundsproblem, da kvinders frigørelse er årsag til faldende reproduktion, utroskab, skilsmisser med mere. Desuden kritiseres velfærdsstaten, fordi et stærkt sikkerhedsnet beskytter kvinder, men negligerer mænd. Kvinder vælger mændene fra, da det nu er staten – ikke manden – der tager sig af kvinden.

Ufrivilligt cølibat

At blive afvist og frasortet af kvinder er omdrejningspunktet for de såkaldte 'incels', der er en særlig subkultur i manosfæren. Navnet 'incel' kommer fra *involuntary celibacy*, altså ufrivilligt cølibat. Incels er den mest voldsparete og ekstreme gruppe i manosfæren. Ligesom mange andre subgrupperin-

---

Manni Crone (f. 1963) er seniorforsker på Dansk Institut for Internationale Studier. Hun er cand. scient. pol. fra Sciences Po, Paris, og ph.d. i sociologi fra Københavns Universitet. Hun er en del af det VELUX-finansierede forskningsprojekt 'World of the Right', hvor hun arbejder med det yderste højre i Frankrig. Hun har især fokus på den yderste højrefløjs opfattelse af populisme, demokrati, geopolitik og maskulinitet.

---

ger i manosphæren, startede incel-bevægelsen som en online selvhjælpsgruppe for både mænd og kvinder, der havde det vanskeligt ved at komme i kontakt med det modsatte køn eller at danne seksuelle eller romantiske relationer. Subkulturen udviklede sig hurtigt til at være domineret af mænd, og i dag er medlemmerne typisk hvide, heteroseksuelle mænd, der har en selvbeskrevet vrede mod kvinder.

Incels føler sig ekstremt udsatte, afviste, ensomme og holdt udenfor. Derfor handler meget af deres ulykke om deres relationer og udseende, da de mener, at det netop er på grund af deres udseende, at de bliver sorteret fra. Når de bliver afvist af kvinder seksuelt og romantisk, ser de det som en menneskerettighedskrænkelse, og de bruger derfor diverse online fora som en frustrationsventil og en slags støttegruppe, hvor man kan mødes og være fælles om, hvor uduelige kvinder er. Deres kvindehad kommer til udtryk på anonyme internetfora som *4chan*, *8chan* og *Reddit*, der er særligt tiltalende, fordi man her kan udtrykke radikale og hadefulde holdninger, uden at skulle stå til ansvar for det. Incel-fællesskabet er et arnested for internetradikalisering, og det er hastigt voksende – eksempelvis havde *Reddit*-gruppen *r/Incels* 40.000 medlemmer, før den blev lukket ned i 2017.

Incel-fællesskabet er et arnested for internetradikalisering, og det er hastigt voksende.

Selvom incel-kulturen mest er et online-fænomen, er der også eksempler på, at hadet er ført fra skærmen ud i

virkeligheden. De sidste fem år er 47 personer omkommet i incel-relateret vold. I maj 2014 dræbte 22-årige Elliott Rodger seks personer og sårede 14, før han tog livet af sig selv. Masseskyderiet fandt sted i Santa Barbara, Californien, og ifølge Elliott Rodger var hans motiv at straffe og hævne sig på kvinder, såkaldte 'Stacys', der havde afvist ham gennem tiden. 'Stacys' og 'Chads' er incel-sprog for smukke kvinder og smukke mænd, der befinder sig øverst i det udseendehierarki, som incels selv har skabt. Elliott Rodger omtalte sig selv som "the superior gentleman", og i hans 148 sider lange manifest beskrev han sit had til kvinder: "*Women are like a plague. They don't deserve to have any rights. Their wickedness must be contained in order to prevent future generations from falling to degeneracy. Women are vicious, evil, barbaric animals, and they need to be treated as such.*"

Hans misogynne motiv og angreb blev straks hyldet på *4chan* og *Reddit*, han blev døbt "The Supreme Gentleman" og fik heltestatus i incel-fællesskabet.

Foruden denne hyldelse blev også andre incels inspireret af Elliott Rodger og sluttede sig til kampen. Eksempelvis kørte den 25-årige Alek Minassian i april 2018 ned ad en gågade i Toronto, Canada, hvor han slog ti mennesker ihjel. Motivet var at hævne sig på

'Chads' og 'Stacys', og som det også var tilfældet

efter Rodgers angreb, spredte incels efterfølgende budskabet som en "heltegerning" via memes af Minas-

sian. Derudover nævnte Minassian på sin Facebook-profil, at "Incel-oprøret" nu var sat i gang samtidig med, at han hylkede Elliott Rodger. Der findes desværre andre eksempler på mænd, der udlever deres voldsfantasier om at slå kvinder ihjel, hvilket udgør den ultimative drøm i mange af disse online incel-fora.

For at imødegå incel-radikalisering hjælper det ikke at lukke onlinen fora eller hadefulde profiler. Vi så det med *8chan*, som blev lukket ned, men onlinefællesskaberne fandt hurtigt nye platforme og lever i dag videre i bedste velgående. I stedet skal man behandle det underliggende problem. Man kan starte med at sidestille og anerkende problemet på lige fod med andre former for voldelig ekstremisme. Incel-had er online had rettet mod kvinder, hvilket er lige så alvorligt som online had mod religiøse og etniske minoritetsgrupper.

Antifeministisk misogyni

Incels udgør uden tvivl en særlig ekstrem og voldelig del af den kvindehad-ske manosphære. Men antifeministisk misogyni er ikke længere et marginalt fænomen, der udelukkende trives på online platforme som *4chan* eller *Reddit*. På den yderste højrefløj er antifeminisme i dag blevet mainstream. Hvis der er én ting, den yderste højrefløj – med visse undtagelser som for eksempel Marine Le Pen – kan enes om, er det, at feminisme (og indvandrere) er roden til alt ondt. For at overvinde den feministiske dominans, er det et udbredt ønske, at mandens autoritet skal genetableres i den heteroseksu-

elle kernefamilie og i samfundet mere generelt.

I dag er det mere accepteret end tidligere, at politikere kommer med misogyny ytringer à la dem, der flourer i manosphæren. Det er i hvert fald ingen hindring for at nå det højeste embede, og Donald Trumps famøse udtalelse "*Grab them by the pussy*" er langt fra enestående. Da den brasilianske præsident Jair Bolsonaro var et menigt medlem af parlamentet, sagde han for eksempel til et kvindeligt parlamentsmedlem: "Jeg vil ikke voldtage dig. Det er du ikke værd". Matteo Salvini kaldte den kvindelige talsperson i det italienske underhus for "en oppustelig sexdukke". Samtidig er Vladimir Putin blevet et ikon på den yderste højrefløj, fordi han poserer i bar overkrop på officielle fotos og således inkarnerer den hypermaskulinitet, som så mange længes efter.

Det er altså ikke kun forhulede incels og beta-mænd, der udgyder deres hadske misogyni og antifeminisme på *Reddit*, *4chan* og andre fora. Tværtimod er kampen mod den forhadte feminisme kommet højt på den politiske dagsorden i en række lande samt i pengestærke, globale kristenkonserverne netværk. Når det især er den yderste højrefløj, der har taget antifeminismen til sig, skyldes det blandt andet, at had til feminisme og indvandring her går op i en højere enhed.

Det yderste højre har nemlig i vidt omfang taget sloganet om "den store udskiftning" til sig, det vil sige idéen om, at de oprindelige (hvide) befolkninger i Europa og Amerika snart vil være i mindretal, fordi muslimer og

indvandrere strømmer ind over grænserne og har en galoperende demografi.

Kvindes seksualitet som kampplads

Det er med udgangspunkt i denne demografiske angst, at kvinders seksualitet i stigende grad bliver gjort til genstand for politisk kontrol og intervention. Kvinder opfordres til at hellige sig den heteroseksuelle kernefamilie for således at udfylde deres eneste naturlige rolle: at føde børn.

På dette punkt er der ikke tale om luftige fantasier, men om konkret politik. For at sætte en stopper for feminismen har man i både Polen og Ungarn nedlagt kønsstudier på universitetet, og i Viktor Orbáns Ungarn har man afsat 5 procent af BNP til at sikre ungarske familiers fertilitet ved at sende kvinden tilbage i hjemmet. Heteroseksuelle familier med fire børn får livslang skattefrihed, og heteroseksuelle par, der erklærer sig rede til at få børn, kan få særdeles fordelagtige lån, som staten indfrier, hvis parret rent faktisk leverer varen, det vil sige nye statsborgere med ungarsk blod i årenerne. I Polen har man indført lignende tiltag.

Forsøget på at bekæmpe feminismen gælder dog ikke kun kvindens natur-

lige rolle som moder, men også mandens revselsesret. I 2017 vedtog det russiske parlament således en lov, der afkriminaliserer eller nedsætter straffe for visse typer partnervold. Og FN's nye indeks over kønsnormer viser, at sådanne tiltag vinder genklang. Ifølge dette indeks mener næsten hver tredje mand og kvinde i 80 undersøgte lande, at det er ok, at en mand slår sin kone.

Incels voldsfantasier om drab på kvinder kan naturligvis ikke bare slås i hartkorn med det politiske projekt om at styrke patriarkatet. De er dog på forskellig vis facetter af den samme vidt-forgrenede antifeminisme, der tilsyneladende har kronede dage – ikke kun i visse internetfora, men også i stigende grad på bonede regeringsgulve. Hvis toneangivende politikere som Orbán, Salvini, Bolsonaro eller Abascal fra det spanske parti Vox har folkelig opbakning til at bekæmpe feminismen, er det dog ikke kun et ekstremistisk, men et bredere demokratisk problem.

○○○

Vi skal ikke være borgere i en grøn politistat

Af Mikkel Bolt

Kampen mod klimaforandringerne er skudt ind. Mange frygter en slags Mad Max-scenarie med sammenbrudte stater og hærgende bander. Men den store trussel er det modsatte – at staterne bliver alt for magtfulde og undertrykkende.

Klimaforandringerne finder sted. Spørgsmålet er, hvordan vi skal forholde os til dem. Umiddelbart er der ikke meget, der tyder på, at den igangværende biosfæriske nedsmeltning og artsuddøen har nogen positiv dimension. Men i takt med at tingene spidser til, opstår der måske nye muligheder.

Den amerikanske litteraturhistoriker Fredric Jameson skrev på et tidspunkt i *The Seeds of Time*, at det var nemmere at forestille sig verdens undergang end et alternativ til kapitalismen. Jameson formulerede det oprindeligt som en del af en radikal kritik af den herskende euro-modernistiske kapitalisme, men i dag er udsagnet blevet

gentaget så mange gange af journalister, eksperter, politikere og aktivister, at det er endt med at pege på vores manglende evne til at forestille os noget andet. Det er med andre ord endt med at passivere og ikke aktivere os. Vi har svært ved at forestille os et liv hinsides den industrielle kapitalisme og dens individuelle varebaserede løfter om lykke. Klimakrisen er ved at ændre på det, men mobiliseringen risikerer at antage en autoritær form.

Vi har svært ved at forestille os et liv hinsides den industrielle kapitalisme og dens individuelle varebaserede løfter om lykke.

Vi konfronteres dagligt med billeder af smeltende isbjerge, brændende skove, grafer der viser forhøjet vandstand og fotos af uddøende arter. Problemet er ikke længere manglende viden, og det er heller ikke klimaskeptikere – selvom det selvfølgelig er et kæmpe problem, når Trump og Bolsonaro har magten i USA og Brasilien og gør alt for at intensivere udvinding af olie og afbræn-

Mikkel Bolt er professor i politisk æstetik ved Institut for Kunst- og Kulturvidenskab, Københavns Universitet og forfatter til en række bøger, senest *På råbeafstand af marxismen. Studier i den vestlige marxismes selvkritik, udvidelse og afvikling* (2019).

ding af skove – nej, problemet er, at klimakrisen er i færd med at blive legitimation for en ny autoritær regeringsmåde. Den økologiske bevidsthed, der for alvor er slået igennem inden for de seneste år, er i færd med at antage en autoritær drejning, hvor den bliver til et krav om politisk krisehåndtering; et ønske om, at en stærk stat skal løse den biosfæriske nedsmeltning.

Klimakrisens udfordringer

Lad mig kort opsummere udfordringerne, som klimakrisen konfronterer os med. I sin indflydelsesrige tekst, “Deep Adaptation: A Map for Navigating Climate Tragedy” skriver Jem Bendell, der er professor i *Sustainability Leadership* og en af de ledende kræfter i Extinction Rebellion-bevægelsen, at det er for sent at forhindre klimaændringer. Processen er allerede i gang, og det går hurtigere end videnskabsfolk har forudsagt: Hundredevis af arter uddør hver dag, og mennesker lider allerede mange steder i verden som følge af klimaændringer. Bendell skriver, at videnskabsfolk har været under et voldsomt pres for at nedtone konsekvenserne af klimaændringer for at undgå panik. Men alle undersøgelser viser det samme, og Bendell konkluderer, at “det er for sent at undgå en global miljøkatastrofe”. Der vil ske voldsomme ændringer, skriver han, der vil resultere i “sult, destruktion, migration, sygdom og krig”. Og han fortsætter med at forklare, at det vel at mærke også er i Storbritannien og lande som Danmark, at sult, krig og sygdom vil blive en realitet, og endda inden for en overskuelig årrække. “Når strømmen

er gået, kommer der ikke vand ud af din vandhane. Du vil være afhængig af din nabo for at få mad eller varme. Du vil blive underernæret. Du vil ikke vide, om du skal blive derhjemme eller gå. Du vil være bange for at blive dræbt, hvis ikke du sulter ihjel.” Det er et dramatisk billede, Bendell tegner, men på ingen måde urealistisk. Det er derfor, mennesker over hele verden går på gaden og protesterer. Der må gøres noget. Men hvad bør der gøres?

Bendells forslag er, hvad han kalder *‘deep adaptation’* eller dyb tilpasning, hvor man spørger sig selv, hvad man rigtig gerne vil beholde, men også overvejer, hvad man gør, der gør klimakrisen værre, og derfor skal lave sit liv om. Bendells analyse er vigtig, men desværre ender den med at bakke op om den cirkulerende idé om klimakrisen, som vi kender så godt fra populærkulturens katastrofescenarier, hvor individer eller små grupper vandrer rundt i et ruinlandskab og forsøger at overleve efter katastrofen.

Faren for den superstærke stat

Problemet med den dystopiske fortælling om små bander, der vandrer rundt i ruinerne, er, at den helt glemmer staten, eller endnu værre ender med at legitimere staten som den sidste garant for social orden. Alle serierne, filmene og bøgerne viser os katastrofen som alles krig mod alle. Det er en slags præ-hobbesiansk scenarie, hvor staten på magisk vis er forsvundet og mangler. Det er imidlertid ikke særligt sandsynligt, at staten forsvinder, men derimod mere sandsynligt, at den vil forsøge at bruge klimakrisen som legitimation for inten-

	Planetary Sovereignty	Anti-planetary Sovereignty
Capitalist	Climate Leviathan	Climate Behemoth
Non-capitalist	Climate Mao	Climate X

FIRE POTENTIELLE SOCIALE FORMATIONER: En kapitalistisk klima-Leviathan; en antikapitalistisk, statscentreret klima-Mao, en reaktionær kapitalistisk klima-Behemoth, og en anti-kapitalistisk, antisuveræn klima-X.

(Kilde: Mann & Wainwright (2018): *Climate Leviathan: A Political Theory of Our Planetary Future*)

sivering af de autoritære tendenser, vi har set i en lang række lande – inklusive Danmark – siden 9/11 og den såkaldte ‘krig mod terror’. Snarere end kollaps og små bander, der vandrer rundt på må og få, skal vi forestille os en autoritær stat, der forskanser sig bag lukkede grænser og skruer op for racismen og forklarer, hvorfor det er nødvendigt at lukke sultne klimamigranter inde i lejre eller skyde dem.

Det, jeg forsøger at sige, er, at klimabevægelsen og alle de mange aktivister, de skolestrejkende børn med flere, skal være meget opmærksomme på, hvad det er, de ønsker og kræver. For en stor dels vedkommende laver de nemlig en gestus i retning af en politisk suverænitets eller stat, der skal håndtere klimakrisen, styre det kaos, klimaændringerne nød-

vendigvis vil medføre. Hvis det sker, så vil vi stå i en situation, hvor den radikale kritik, der er nødvendig for at komme ud af den kapitalistiske industrialisering, ikke blot forsvinder, men går ind og legitimerer mere kontrol, flere grænser og mere eksklusion. Det ligger i statens væsen, at den er bevarende og gør alt for at undgå radikale transformationer af nogen art.

Snarere end kollaps og små bander, der vandrer rundt på må og få, skal vi forestille os en autoritær stat, der forskanser sig bag lukkede grænser og skruer op for racismen.

De to marxistiske politologer Geoff Mann og Joel Wainwright analyserer i bogen *Climate Leviathan* den herskende klasses politiske dilemmaer konfronteret med klimakrisen og skitserer

mulige politiske scenarier. Ifølge dem er der fire mulige scenarier, som det fremgår af diagrammet på side 38. I den øverste del af diagrammet ser vi de to statstyrede former, som de i forlængelse af Thomas Hobbes kalder henholdsvis 'klima-Leviathan' og 'klima-Behe-moth'. Klima-Leviathan er en global politisk suverænitet, der forsøger at håndtere den igangværende klimadestruktion og biosfæriske nedsmeltning med henblik på at sikre den herskendes klasses interesser. Klima-Behe-moth er et scenarie, hvor de enkelte nationalstater håndterer destruktions og den sociale uro, der vil opstå, når starter begynder at skrue op for geopolitiske konflikter og indleder klimakrige i et forsøg på hver især at forholde sig til de mange politiske, økonomiske og sociale udfordringer, som klimaændringerne fører med sig. Leviathan er altså en global formation, hvor Behemoth er national. I begge modeller forsøger staten at styre krisen og undgå, at klimaændringerne udvikler sig til, hvad vi med Friedrich Nietzsche kan kalde "stor politik", altså at de rige mister deres magt og bliver fattige.

De to andre politiske formationer i Mann og Wainwrights analyse kalder de 'klima-Mao' og 'klima-X'. Mann og Wainwright skriver, at disse er ikke-kapitalistiske, det vil sige, at de forudsætter begge en kollaps af kapitalismen som globalt dominerende system. Klima-Mao er det kinesiske kommunistparti som verdenssuveræn. Klima-X er en revolutionær folkelig løsning af klimadestruktionen.

De to kasser til venstre i skemaet er etableringen af en stat på globalt plan,

klima-Leviathan eller klima-Mao. En sådan verdensstat vil have magt til at intervenere overalt i verden og bestemme, hvem der har ret til at brænde kul og olie af, og hvem der har adgang til energi, mad og vand. Derudover vil klima-Leviathan eller klima-Mao bestemme hvilke arter, der skal overleve og hvilke, der skal ofres eller bare lades uddø. Konturerne af en sådan verdensstat og de ressourcer og teknikker, den vil have til rådighed, kan vi allerede se skitserne til i det amerikanske militær og den kinesiske overvågningsstat. Klima-Leviathan er Mann og Wainwrights betegnelse for en kapitalistisk verdenssuverænitet, som ifølge de to vil være den naturlige videreudvikling af FN's klimapanel. Som de skriver, er der magtfulde kræfter blandt den herskende klasse, der går ind for denne model, da den kan agere hurtigt og globalt. Som vi har set det, er den nuværende verdensordens spredte suverænitet en hindring for globale løsninger. Hvis man kunne koncentrere magten i en verdensstat, ville situationen se helt anderledes ud. Det er derfor, klima-Leviathan byder sig til som løsning.

Kan kapitalismen ophæves?

Mann og Wainwrights skema er et godt udgangspunkt for en diskussion af de politiske konsekvenser af klimadestruktionen i et længere perspektiv. Desværre er deres bestemmelse af klima-Mao forkert. Som allerede skrevet, forstår de klima-Mao som en antikapitalistisk formation. Men det kan de kun skrive, fordi de har et mangelfuldt kapitalbegreb. At socialisere produktio-

nen er ikke en ophævelse af den kapitalistiske produktionsmåde, det er bare at lade partiet eller arbejderne styre deres egen udbytning. Det er statskapitalisme. En ophævelse af kapitalismen er langt mere omfattende og indebærer afviklingen af lønarbejdet, pengeformen og staten. Det nuværende kinesiske styre har ingenting med det at gøre, det skriver Mann og Wainwright da også. Men de forestiller sig, at den kinesiske arbejderklasse kan tage magten og omlægge produktionen i en grøn retning. Det er imidlertid stadigvæk kapitalisme. Klima-Mao er derfor ikke antikapitalistisk. Med den justering kan vi fortsætte.

Klima-Leviathan og klima-Mao er altså en global omorganisering. Klima-Behemoth – *Behemoth* er Hobbes' betegnelse for hoben og det politiske kaos, som suverænen skal overvinde og give form – er det inter-imperialistiske anarki, hvor stater bekæmper hinanden i forsøget på at undgå at blive taberne i den planetære destruktion. Nationalstater forsøger at overleve eller at sikre, at den herskende klasse overlever med alle tænkelige midler i en usikker geopolitisk verdensorden. Staterne handler på egen hånd eller i ustabile alliancer og midlertidige koalitioner, men ingen nationalstat er i stand til at hæve sig op og blive Leviathan. Mann og Wainwright lægger ikke skjul på, at de ser en aktuel forskydning henimod klima-Behemoth. Politikere som Trump og alle de andre senefascister som Jair Bolsonaro i Brasilien og Rodrigo Duterte i Filippinerne trækker i den retning, afvikler i stor stil overnationale samarbejder og skruer op for en nationalistisk retorik.

Vi kan allerede se konturerne af den autoritære økologiske stat, som Mann og Wainwright analyserer. Den kan tage form af en grøn fascisme (eller grøn stalinisme), eller den kan iscenesætte sig som grøn velfærd og have globale prætentioner. Uanset hvad vil det være et politik-økonomisk system, hvor der er skruet op for eksklusionerne, og hvor der vil være flere lejre. Militante post-situationistiske klima-aktivister kalder det "en kaserneøkologi", hvor klimakrisen styrker staten og militariserer den enkelte i overensstemmelse med den nye situation af opoffrelse og underkastelse med henblik på overlevelse. Spredningen af katastrofisk propaganda får statsborgerne til frivilligt at underkaste sig den autoritære kontrol og til at acceptere yderligere overvågning og repression. Alternativet er jo klimadestruktion; så er det bedre at bakke op om staten, som lover at redde os.

Ingen af de mange velmenende planer, strategier og *Green New Deals*, der er blevet foreslået de seneste år, forholdes sig kritiske til kapitalen og staten, og de undgår alle at bryde med den kapitalistiske modernitet, som ellers er ansvarlig for klimakrisen. Vi er i den paradoksale situation, at det daglige bombardement med nyheder om den igangværende biosfæriske nedsmeltning adresserer mennesker på en sådan måde, at de naturligt deltager i bevaringen af det samfund, der er ansvarlig for klimaændringer. Alle de dramatiske billeder og repræsentationer præsenterer os for et valg mellem at redde den industrielle civilisation eller et kollaps ind i barbarisk klimakaos. Det

er selvfølgelig ikke et valg, men i virkeligheden en situation af blind lydighed, hvor vi tvinges til at begære vores egen underkastelse. Fordi vi vil overleve, underordner vi os den grønne politistat. De dominerede vil dominere for at undgå klimakatastrofens værste konsekvenser.

Klimaet skal afpolitiseres

I stedet for en grøn version af den selv samme industrielle kapitalisme, som er ansvarlig for klimakrisen, global forsuring og massedød, så bør vi gå til roden af problemet. Vi skal med andre ord politisere klimaet og afvise kravet (som i virkeligheden er en ordre) om at blive øko-borgere i en grøn politistat. Vi kan parafrasere Max Horkheimer fra Frankfurterskolen, som i 1930'erne skrev, at man skulle tie om fascismen, hvis ikke man ville tale om kapitalisme, og sige, at man skal holde kæft om klimaforandringerne, hvis ikke man vil tale om at kæmpe imod kapitalistisk modernisering. Hvis ikke vi udvider den økologiske bevidsthed til at inkludere en mere radikal kritik af den industrielle kapitalisme og forestillingerne om vækst og profit, så forbliver vi fanget i det system, som har skabt miseren til at begynde med.

Heldigvis kan vi se et sådant perspektiv forskellige steder i klimaaktivismen, hvor klimaændringerne bliver udgangspunkt for radikale kollektive handlinger, der peger ud af kapitalismen og staten. Det er det, Mann og Wainwright kalder 'klima-X'. Klima-X er alle de igangværende radikale kollektive aktioner,

men på en større skala. Hvad vi i gamle dage ville have kaldt en revolution. Det er skolestrejkerne, Extinction Rebellion og den globale klimaretfærdighedsbevægelse, og ikke mindst de indfødtes modstand, der er baseret på en radikal anden forståelse af forholdet til naturen, tid, behov og det gode liv.

At klimaforandringer kan blive afsæt for radikale protester, der hurtigt overskrider det personligt moraliserende og direkte udfordrer statsmagten, har vi kunnet se i Frankrig med De Gule Veste, der i 2018 og 2019 gik på gaden i protest mod skattelettelser for de rige og nye 'grønne' afgifter for alle andre. De Gule Veste fremstilles ofte som klimakampens modstandere, men reelt er de et eksempel på en radikalisering af klimaaktivismen. I De Gule Veste smeltede klimakamp og social kritik sammen. Ikke blot afviste de Emmanuel Macrons forsøg på at socialisere omkostningerne ved en grøn omstilling, de afviste også den økologiske kontrarevolutions teknologiske løsninger. I mere end ét år blokerede de rundkørsler og angreb betalingsanlæg på motorveje, mens de raserede steder, som symboliserer ekstrem rigdom i centrum af Paris og andre byer, og de afviste endvidere at indgå i dialog med Macron. De ved, at staten ikke er en løsning, at løsningen på en eller

Kun ved at kombinere kritik af den industrielle kapitalisme med kritik af staten kan vi gøre os håb om at reparere Jorden.

anden måde materialiserer sig i opstanden, når mennesker mødes i fælles kamp, der hvor de nu engang befinder

sig. Kampen er lokal, og den angår livet på en meget konkret måde, det handler om folks hverdag, det handler om ikke at have råd til at bo i byen, det handler om forhøjede livsomkostninger, om ikke at kunne få enderne til at mødes.

De Gule Veste går på gaden og konfronterer staten direkte, ikke med henblik på at tage magten, men for at af-

vikle den og skabe muligheden for at leve på en anden måde hinsides profit, stat og penge. Kun ved at kombinere kritik af den industrielle kapitalisme med kritik af staten, som De Gule Veste gør det, kan vi gøre os håb om at reparere Jorden.

○○○

Kan Xi Jinping overleve coronakrisen?

Af Camilla T. N. Sørensen

Kinas øverste leder siden 2012 har taget landet i en mere autoritær retning, cementeret Kommunistpartiets kontrol og styrket Kinas internationale rolle. Han står imidlertid over for voksende udfordringer, ikke mindst efter udbruddet af coronavirussen i Wuhan i januar 2020.

“Øst, vest, syd, nord og centrum; Parti, regering, militær, samfund og uddannelse; Partiet er leder for det hele” (东西南北中，党政军民学，党是领导一切的).

- Mao-citat, som Xi Jinping ofte anvender.

Xi Jinping har i vestlige medier fået titlen som Kinas “COE – Chairman Of Everything”. Netop den titel gengives ikke i Kina, men Xi Jinping har flere officielle titler og centrale positioner end sine forgængere. Han er således både Kommunistpartiets generalsekretær, Kinas præsident og formand for

den nationale sikkerhedskommission, den centrale militærkommission samt øverstkommanderende i det kinesiske militær. Derudover har Xi også formået at indsætte sig selv som leder af “ledende smågrupper” og ad hoc-komiteer, hvor beslutninger på alle væsentlige politikområder diskuteres på tværs af parti, regering og militær. I oktober 2016 kunne Xi Jinping til de øvrige tilføje titlen som “kerneleder” (核心领袖), hvilket understreger, at han står over de øvrige seks medlemmer af Politbureauets Stående Komité. Det er en titel, som kun de tidligere kinesiske ledere Mao Zedong og Deng Xiaoping har haft.

Leder på livstid

Det klareste tegn på Xi Jinpings styrke er imidlertid, at han helt usædvanligt har fået skrevet sit ideologiske tankesæt – “Xi Jinpings tanke om socialisme med kinesiske særtræk i den nye

---

Camilla Tenna Nørup Sørensen (f. 1976) er lektor ved Forsvarsakademiet. Hun er kandidat i statskundskab fra Aarhus Universitet og ph.d. i internationale relationer fra Københavns Universitet. Camilla Sørensen er en af Danmarks ledende eksperter inden for international politik og udenrigs- og sikkerhedspolitisk analyse med særligt fokus på Asien og Kina som stormagter.

æra” – ind i partiets forfatning, mens han stadig er ved magten. Det står nu som den centrale guideline for politikker og beslutninger i Kina frem til 2050. Xi Jinping påtænker selv at føre det ud i livet ved at forblive på posten som Kinas øverste leder på livstid – han har nemlig samtidig haft succes med at fjerne begrænsningen i den kinesiske forfatning på to femårsperioder for præsidenten. Derudover har han undladt at følge den praksis, som siden Deng Xiaoping har tilsagt, at den øverste leder halvvejs i sin egen forventede tiårs ledelsesperiode udpeger nye og yngre medlemmer til Politbureauets Stående Komité, som så fem år efter står klar til at tage over.

Magtoverdragelser i autoritære politiske systemer som det kinesiske er ofte ledsaget af åbne magtkampe, kupforsøg, vold og ustabilitet. Det kendte Kina også til under Mao og Deng, men især som følge af praksisser indført under Deng har magtoverdragelserne i landet siden været karakteriseret af en højere grad af forudsigelighed og stabilitet. At Xi nu rykker ved dén situation og søger at genindføre enevælde i partitoppen, skaber modstand og spændinger internt i partiet. Der er imidlertid ingen, der åbent udfordrer Xi Jinping. De små tilløb, der har været, er blevet slået hårdt ned, gerne i antikorrupsionens navn. Det skete for eksempel for Bo Xilai, der længe blev anset som Xis rival – han blev i 2013 fjernet fra politbureauet og idømt fængsel på livstid for korrupsion, bestikkelse og

embedsmisbrug. Siden har der været adskillige lignende tilfælde.

Læren fra Sovjets kollaps

Hvad er fokus for Kommunistpartiet i Xis æra? Den første æra (1949-1979) var Mao Zedongs; han gjorde Kina kommunistisk og uafhængigt. Den anden æra (1979-2012) tilhørte Maos efterfølger – og hovedarkitekten bag Kinas økonomiske reformproces – Deng Xiaoping; han gjorde Kina rigere. Økonomisk vækst forblev det øverste mål under Jiang Zemin, som tog over efter Deng, og derefter også under Hu Jintao, om end sidstnævnte havde mere fokus på behovet for bedre omfordeling og bæredygtig vækst. Hverken Jiang eller Hu havde stærk selvstændig pondus og visioner, og udfordringerne, de stod over for, var fortsat mulige at håndtere nogenlunde inden for den eksisterende ramme. Derfor startede den tredje æra først for alvor med Xi Jinping; han vil gøre Kina – og Kommunistpartiet – stærkt.

Et stærkt kommunistparti i kontrol på alle områder er i Xis optik en afgørende forudsætning for realisering af de mange andre planer. Her henviser Xi ofte til “læren fra Sovjetunionens opløsning”, hvor ingen leder i Kommunistpartiet var dedikeret og stærk nok til at stå fast og kæmpe. Det er Xi Jinping i Kina.

Hvor Maos og Dengs æraer primært gik på at ændre forhold internt i Kina, indeholder Xis æra i høj grad også ambitioner om, at Kina som stormagt skal have ledende indflydel-

Der er en klar bevægelse væk fra Deng Xiaopings “hold lav profil”.

se og sætte præg på institutioner og praksisser i det internationale system. Der er en klar bevægelse væk fra Deng Xiaopings "hold lav profil"-doktrin (韬光养晦) mod en proaktiv og mere selvsikker kinesisk udenrigs- og sikkerhedspolitik. Det tydeligste bevis herpå er det såkaldte *Belt and Road Initiative* eller 'Den Nye Silkevej', som det enorme infrastruktursprojekt er blevet døbt i danske medier.

Stigende ulighed

Adskillige af Xi Jinpings nyere taler udtrykker imidlertid også en klar erkendelse af, at han og partiet står overfor voksende udfordringer, internt og eksternt. Han taler ofte om "dybe og komplicerede forandringer", og de spænder vidt. Meget bunder i behovet for grundlæggende omstillinger af det enorme partiapparat og dets evne til at kontrollere – men ikke hæmme – innovative tiltag og udvikling i den kinesiske økonomi. Fokus er på at fastholde den økonomisk vækst og dynamik, som er afgørende for at mindske den stigende ulighed i det kinesiske samfund.

I velkendte kulturrevolutionstermer har Xi Jinping udpeget reducere fattigdom som én af de vigtigste "kampe" (斗争) og fastlagt, at yderligere 10 millioner kinesere, primært i landdistrikterne, skal løftes ud af fattigdom inden udgangen af 2020. Et mål, der bliver vanskeligt at nå – ikke mindst efter udbruddet af den nye coronavirus i Wuhan i januar 2020, som efterfølgende har spredt sig og lammet det

meste af verden. Allerede inden virusudbruddet var den kinesiske økonomiske vækst bremsede kraftigt og var nået ned på det laveste niveau i 30 år. Xi Jinpings analyse er imidlertid klar; det er fattigdom plus arbejdsløshed og forurening, der særligt skal sættes ind imod for at nedkæmpe de voksende sociale spændinger, som præger det kinesiske samfund.

Relationen mellem Kommunistpartiet og det kinesiske samfund er under pres og undergår store forandringer. Det hænger nøje

sammen med de spændinger og modsætninger, som uundgåeligt øges i takt med, at skismaet mellem det autoritære etpartisystem og den mere markedsstyrede, dynamiske og innovative økonomi skærpes. Kinas politiske system er i dag at betegne som et post-totalitært eller autoritært politisk system, hvilket blandt andet betyder, at partiets overvågning og kontrol ikke længe trænger ind i samtlige hjørner af det kinesiske samfund. Mange af de totalitære overvågnings- og kontrolmekanismer er dog stadig på plads, og der bliver skruet op og ned for brugen af disse alt afhængigt af partitoppens vurdering af truslerne fra det kinesiske samfund. Der er ingen tvivl om, at der generelt er blevet skruet op under Xi Jinping.

Det gælder især i den nordvestlige provins Xinjiang, hvor den muslimske minoritet uighurerne udgør cirka halvdelen af provinsens 22 millioner indbyggere. Her er opbygget en massiv tilstedeværelse af stærkt bevæbne-

Kinas politiske system er i dag at betegne som et post-totalitært eller autoritært politisk system.

de politi- og sikkerhedsstyrker med omfattende brug af nye teknologier til overvågning og kontrol. Ethvert udtryk for særlige religiøse og kulturelle tilhørsforhold og skikke er forbudt, og flere hundrede tusinde uighurere er på ubestemt tid sendt i opdragelses- og interneringslejre uden forudgående retssag.

Udviklingen i Xinjiang er det mest ekstreme udtryk for en generel intensiveret indsats mod religiøse retninger, bevægelser og lignende. De skal underlægges partiets øverste autoritet eller fjernes. Denne paranoide og udifferentierede håndtering af al potentiel opposition og anderledes tænkning, som er en del af det politiske systems leninistiske DNA, er styrket under Xi Jinping.

Det er ledsaget af en markant stramning af partiets ideologiske linje og greb om kunstnere og intellektuelle og generelt om uddannelsesinstitutioner i landet, hvor vestlige tænkere på pensum er erstattet af Xi Jinpings omfattende værker med fokus på fremme af loyalitet og patriotisme.

Presset af coronakrisen

Forløbet omkring virusudbruddet i Wuhan i januar 2020 har imidlertid illustreret, hvor vanskeligt det er for partitoppen omkring Xi Jinping

at holde styr på det kinesiske samfund, særligt den voksende middelklasse, som meget aktivt bruger sociale medier til at udstille lokale og provinsielle, endda nationale, ledes fejltrin. Middelklassen mobiliseres især, når skandaler direkte berører deres hverdag, som for eksempel de medicin- og fø-

devareshandaler, Kina også har været plaget af de senere år. Samme grad af mobilisering og udbredte vrede og frustration rettet mod de kinesiske myndigheder har været til stede i forbindelse med virusudbruddet.

Der har således været en stærk kritik på kinesiske sociale medier af myndighedernes langsomme og mangelfulde håndtering af virusudbruddet. I starten blev der slået ned på kritikere, men gradvist, som myndighederne ikke længere kunne kontrollere udbruddet og informationer herom, blev der løsnet mere op. Dette især efter, at Li Wenliang – én af de læger i Wuhan, som tidligt forsøgte at alarmere de kinesiske myndigheder om virusudbruddet, men fik mundkurv på og skrappe formaninger om ikke at sprede rygter – døde i starten af februar 2020. Nyheder og mobiliseringstiltag spredtes med enorm hast – inden for 24 timer efter Li Wenliangs død var der blevet søgt 1,5 milliarder gange på hans navn og hashtagget *#IWantFreedomOfExpression*, og Li's udtalelse "Der bør være mere end én stemme i et sundt samfund," blev hurtigt udbredt og populært.

Der er en vis interesse fra myndighedernes side i at lade frustrationer i det kinesiske samfund få afløb via sociale medier.

De kinesiske myndigheder forsøger stadig at kontrollere, styre samt censurere og fjerne kritiske opslag, som bliver lagt op på sociale medier som WeChat og Weibo. Det er imidlertid en nærmest umulig opgave. Der er også en vis interesse fra myndighedernes side i at lade frustrationer i det kine-

siske samfund få afløb via sociale medier, men det er en svær balance. Kritik af Xi Jinping og enhver tvivl om, at Kommunistpartiet har evnen og viljen til at håndtere viruskrisen tillades ikke. Det slås der hårdt ned på, og flere kritiske røster og journalister fra Wuhan er forsvundet ind i Kinas uigennemsigtige system af tvungen husarrest, hemmelige fængsler og opdragelses- og interneringslejre. De kinesiske myndigheder har dog meget usædvanligt været ude at indrømme, at der er begået fejl – men igen er det ikke fejl, der placeres hos de øverste kinesiske ledere eller føres tilbage til den øgede centralisering og skærpede kontrol, som Kommunistpartiet har indført under Xi Jinping.

Det kan blive svært at rette op på den skade på den kinesiske befolknings tillid til Kommunistpartiet og dets øverste leder Xi Jinping, som virusudbruddet har forårsaget. Særligt hvis udbruddet også har forstærket splittelsen og kritikken af Xi Jinping internt i partiets top – en nagende tvivl om Xi Jinpings evne til at håndtere de voksende udfordringer, internt og eksternt, kan føre til en voldsom magtkamp i den øverste kinesiske ledelse de kommende år. Her vil det yderligere svække Xi, hvis det ikke lykkes at få økonomien op i omdrejninger igen relativt hurtigt.

Om virusudbruddet bliver Kinas Tjernobyl, som adskillige medier har forudsagt, er endnu for tidligt at sige. Men der er ikke tvivl om, at det er en alvorlig prøvelse af Kommunistpartiet og særligt Xi Jinping som dets øverste leder. Den kinesiske partipropagan-

da har kørt fra dag ét i udbruddet med fokus på at fremhæve, hvordan Xi Jinping bekymrer sig om den kinesiske befolkning og hvordan han har stået i spidsen for den resolute håndtering af udbruddet. Propagandaen får imidlertid en hård medfart på internationale og kinesiske sociale medier, hvor mange opslag er præget af ironiske og kyniske kommentarer, men den fortsætter imidlertid ufortrødent og indtager i stigende grad også omverdenen. Her er budskabet, at Xi Jinping og Kommunistpartiet nu også har demonstreret over for resten af verden, at det kinesiske system effektivt evner at håndtere kriser som dette udbrud, og nu vil Kina også træde ind som den ansvarlige stormagt – og Xi Jinping som den ansvarlige statsmand – og hjælpe andre lande. Særligt kontrasterne til Trump-administrationens kaotiske og ineffektive håndtering af udbruddet i USA fremhæves i propagandaen, som derved spiller ind i – og yderligere forstærker – det forværrede forhold mellem Kina og USA.

Implikationerne af virusudbruddet på Kinas økonomi, politik og bredere samfundsudvikling samt på Kinas image og rolle i det internationale system vil komme til at beskæftige forskere og analytikere i og uden for Kina i mange år fremover. Det store spørgsmål er, om det vil styrke eller svække de mere konservative kræfter, inklusive Xi Jinping, i partitoppen, og dermed om det vil føre til yderligere stramninger eller det modsatte, når det kommer til partiets greb om økonomien og samfundet i Kina.

Xi Jinping og hans baggrund

Xi Jinping blev født i 1953 som søn af en af Kommunistpartiets grundlæggere, tidligere vicepremierminister Xi Zhongxun (1913-2002). Xi tilhører den generation af kinesere, hvis ungdom i høj grad blev formet af kaos og vold under Kulturrevolutionen. Xi Zhongxun faldt i unåde, og kulturrevolutionen ramte familien hårdt – Xi Jinping mistede en ældre søster og blev som 15-årig sendt på landet i provinsen Hebei, hvor han tilbragte seks år med at udføre hårdt fysisk arbejde. Denne periode har givetvis formet hans jævne og direkte væremåde, men også hans paranoide mistro og beslutsomhed i forhold til at nedkæmpe enhver kritik og splid i partiet.

Xi Zhongxun kom tilbage i partitoppen med Deng Xiaoping efter Kulturrevolutionens afslutning og Maos død i 1976, men hans offentlige kritik af håndteringen af demonstrationerne på Den Himmelske Freds Plads i 1989 bragte ham dog atter i unåde, og til sin død i 2002 havde han tilsyneladende ikke stor indflydelse. Hvordan det har formet Xi Jinping, diskuteres ivrigt blandt forskere og eksperter. Da Xi Jinping kom til magten i 2012, var der forventninger om, at han – som faderen – ville arbejde for politiske reformer. Forventningerne er ikke blevet indfriet.

Selv blev Xi Jinping medlem af partiet i 1974 og steg herefter gradvist op gennem hierarkiet. Han havde været leder i de østlige provinser Fujian, Zhejiang og Shanghai, før han i 2007 kom til Beijing som medlem af Politbureauets Stående Komité. Ledererfaring fik Xi Jinping således særligt i de velstående og åbne provinser på østkysten. Derudover tilbragte Xi Jinping en kort, men vigtig, tid i militæret. Fra 1979 til 1982 arbejdede han som personlig sekretær for Geng Biao (1909-2000), medlem af partiets centrale militærkommission og fra 1981 Kinas forsvarsminister. Det gav Xi et netværk i militæret, som givetvis bidrog til, at han overraskende hurtigt var i stand til at få militærets støtte og sikre sig militæret som en vigtig magtbase.

Klokkerne er begyndt at ringe Putin-æraen ud

Af Konstantin von Eggert

Coronavirussen knækker næppe regimet, men udstiller dets problemer. Samtidigt har det skabt modvilje i mange dele af samfundet, at Putin har gjort det muligt for sig selv at blive præsident på livstid.

Hvis denne artikel var blevet skrevet i midten af marts 2020, ville indholdet have været markant anderledes. Den ville have handlet om Vladimir Putins beslutning om at påtvinge Rusland såkaldte 'forfatningsmæssige ændringer', der giver ham mulighed for at lede landet frem til 2036. Eller jeg ville have berettet om forberedelserne til 75-årsdagen for sejren i Europa og Moskvas fortsatte propagandakrig med det formål at skyde skylden for Anden Verdenskrig på Vesten.

Men COVID19-pandemien fejede alle disse temaer af bordet. Pandemien er denne gang ikke en imaginær 'udenlandsk trussel', som Putins administration er så ferm en leverandør af til pro-

pagandamæssige formål, hvor Putin selv iscenesættes som den bedst egnede til at 'overvinde' disse udenlandske trusler. Dette er en reel global krise, der allerede nu tester hans 20-årige 'magtvertikal' helt specifikt. Testresultaterne har hidtil i bedste fald været blandede. Og udfaldet vil uden tvivl have indflydelse på fremtiden for Ruslands autoritære regime.

Siden Putin blev præsident i 2000 har han koncentreret sig om at gennemføre fem politiske indsatsområder: Opbygning af en såkaldt 'magtvertikal' – et system med et landsdækkende centralistisk politisk hierarki, hvor Kreml er den ultimative beslutningstager og dommer; at skabe og udvikle snesevis af statsejede virksomheder – Rosneft, Rostech, Roscosmos med flere – der tjener det dobbelte formål at centrere kontrollen over økonomien i Kreml og gøre Putin og hans inderkreds til multibillionærer; at undertrykke uafhængige medier og skabe

---

Konstantin von Eggert er uafhængig russisk politisk kommentator. Han er ugentlig klummeskribent for Tysklands Deutsche Welle og Snob.ru, en russisk uafhængig portal for synspunkter og analyse. Han er cand.mag. i historie og arabisk fra Moskva Universitet og har tidligere været chefredaktør for BBC Russian Service.

---

en gigantisk propaganda- og desinformationsmaskine, massivt rettet mod både et indenlandsk og udenlandsk publikum; opretholdelse af en revan-chistisk udenrigs- og sikkerhedspolitik – modstand mod Vesten og beskyttelse af diktatoriske regimer over hele kloden.

Politikområderne er tydeligt i overensstemmelse med hr. Putins eget verdenssyn, men har desuden også et andet formål: at fremelske i den russiske befolkning en tilstand af national chauvinisme og en oplevelse af at befinde sig i en 'belejret fæstning', hvilket medvirker til at holde befolkningen i skak og skabe ærefrygt for præsidenten og således sikre en slags politisk 'stabilitet'. Annekteringen af Krim i 2014 har hidtil været denne politiks foreløbige højdepunkt. Endelig er formålet med det femte politikområde at forhindre enhver effektiv modstand mod regimet i at opstå – både uden- og indenfor Kremles mure.

Præsident på livstid

Frem til coronakrisen havde præsident Putin generelt haft succes med at gennemføre disse politikker. Det har i høj grad hjulpet ham, at Rusland er et land med en aldrende og fattig befolkning, hvor hovedparten er afhængig af statsstøtte. Udenfor metropolerne Moskva og Sankt Petersborg, såvel som i et halvt dusin andre byer, kan man ikke tale om eksistensen af en egentlig aktiv politisk opposition til Putin, og dét på trods af reelt faldende disponible indtægter på nu sytten år i træk samt korruption og stagnerende sociale ydelser.

Hr. Putins skæbnesvangre beslutning om at gøre sig til de facto præsident for livet ved at tilpasse forfatningen til hans behov har dog gjort et betydeligt mindretal (især i de store byer) irriteret. Et flertal forblev ligeglad.

Denne beslutning – skamløst hastet igennem parlamentet og forfatningsdomstolen – fik selv det ellers så sympatiserende 'Putin-flertal' til at forstå, at i det nuværende system er intet og ingen vigtig på nær Putin. Den russiske offentlighed har ikke just reageret med entusiasme på udsigten til yderligere 16 år med og under Putin. Flere og flere russere er slet og ret trætte af ham – ikke fordi præsidenten i deres øjne har gjort noget forkert, men fordi han har siddet for længe.

Efter at coronavirussen har ramt Rusland, er manglerne i det system, som Putin har skabt, blevet tydelige. Kreml har forspildt dyrebar tid. Antagelig turde ingen henvende sig til Putin for at fortælle ham, at undtagelsesforanstaltninger er nødvendige, og at hans to favoritprojekter – folkeafstemning om de forfatningsmæssige ændringer, og sejrsparede på Sejr i Europa-årsdagen og tilhørende festligheder – skal udsættes på ubestemt tid. På trods af to tv-optrædener til nationen virker Vladimir Putin fjern og foretrækker helt klart at blive i baggrunden.

Indtil for nylig var han primært optaget af at føre sin oliepriskrig mod Saudi-Arabien og De Forenede Stater, diskutere Venezuelas fremtid med Donald Trump og føre en international kampagne for at ophæve sanktionerne mod Rusland, hans kumpaner og de Kreml-kontrolrede statslige virksomheder på grund af

annekteringen af Krim og støtten til hans stedfortræderregime i Donbas.

Putins insisteren på, at der ikke er nogen undtagelsessituation, men bare ”forlængede feriedage” opleves enten som manglende vilje til at bære ansvaret eller som en indrømmelse af, at det system, han har skabt, ikke er i stand til at håndtere situationen. Eller begge dele.

Knust føderalisme

Hr. Putins appel til de regionale guvernører om at udvise initiativ og træffe de nødvendige forholdsregler i forhold til at beskytte deres territorier uden løfter om yderligere finansiering fra centralregeringen fremstod som særligt enerverende i sin mangel på logik. I løbet af de sidste 15 år har præsidenten effektivt ødelagt føderalismen og udpeget regionale ledere på baggrund af deres loyalitet snarere end deres professionalisme. Og nu kræver han pludselig, at de udviser de kvaliteter, de er blevet afskrækket fra at vise indtil for nylig: uafhængig tænkning, opfindsomhed og dristighed.

Selvom ansvarslinjerne er uklare, vil de regionale ledere forsøge at hegne deres indsats ind for at undgå Kremles vrede, snarere end at risikere at tage selvstændige initiativer. Ifølge Aleksandr Kynev, en førende ekspert på russisk regionalpolitik, er dette indtil videre muligvis hr. Putins største fejl. Efter Kynevs opfattelse forsøger præsidenten helt entydigt at undgå ansvaret for manglerne i det system, han selv har designet, og flytte ansvaret over på andre.

Regeringens tiltag for at støtte økonomien midt i epidemien (som ifølge

forskellige skøn ligger mellem 0,5 og 1 procent af BNP) er ifølge de fleste eksperter fuldstændigt utilstrækkelige. Især hvis man sammenligner med USA's og EU's massive kontantinjektioner i deres økonomier. Dette viser, at hr. Putin talte i overensstemmelse med sin overbevisning, da han i et interview for et par uger siden indrømmede, at han ser iværksættere som en 'slags tyve'. Dette er næppe en konstruktiv holdning at have i denne tid.

Endeligt vækker det bekymring hos mange mennesker, når det russiske regime forsøger at overvåge Ruslands største befolkningscentre med et kinesiskinspireret elektronisk identifikations- og overvågningsnet. De mener, at det er et forsøg på at bruge pandemien til at skubbe landet i retning af en politistat i den kunstige intelligens tidsalder.

Jo længere krisen varer, desto vanskeligere vil det være at foregive, at en klog og alvidende Putin effektivt leder kriseindsatsen.

To af regimets frontfigurer – premierminister Mikhail Misjustin og Moskva-borgmesteren Sergej Sobjanin – er i realiteten udpeget af hr. Putin til at redde landet. De skal løse to problemer på samme tid: bekæmpe en pandemi, og gøre det uden at spille præsidenten af banen. Hr. Misjustin skal diskret 'finjustere' statsoverhovedets direktiver. For eksempel måtte han beordre guvernørerne til at stoppe med at blokere transportveje mellem regionerne – noget, der straks fremkaldte minder om USSR's opløsning. Jo længere krisen varer, desto vanskeligere vil det være at foregive, at en klog og alvidende Putin effektivt leder kriseindsatsen fra en bunker i

sin residens i nærheden af Moskva og har alt under kontrol.

Tiden efter Putin

De fleste eksperter er enige om, at Ruslands sundhedssystem plus militærhospitalerne har kapaciteten til at få landet igennem en coronaepidemi på to til tre måneder, og måske endda i en smule længere tid. Vladimir Putins styre vil også kunne overleve pandemien for nu – men ikke uden betydelige tab.

Den største fare for styret vil sandsynligvis ikke komme fra den såkaldte 'ikke-systemiske opposition' som Aleksej Navalnyj og hans tilhængere. Denne modstand er stadig svag og de er for få i antal. Det er det såkaldte 'Putin-flertal', desillusioneret og meget sandsynligvis fattiggjort af den økonomiske krise, der kan bringe regimet i fare. Forvænt med at stole på staten for

støtte vil disse mennesker ønske to ting fra Kreml – penge og 'kinesisk lov og orden' med fængsling af korrupte embedsmænd

og epidemiens profitmagere, samt at de superrige bliver frataget deres penge. Rusland i moderne tid er for det meste én og samme befolkning. Det vil være svært, hvis ikke helt umuligt, at distrahere dem med de almindelige propagandahistorier om farerne ved 'ukrainsk fascisme' og 'NATO-indgreb'. På trods af sit hårde image kan Putins regime ikke sammenlignes med de kinesiske kommunister. Det er korrupt og ikke i stand til at håndhæve den slags med jernhånd, som mange af dens tidligere tilhængere sandsynligvis snart vil kræve.

En anden udfordring for Putin kommer fra den herskende klasse. Mange, inklusive nogle af regimets øverste honoratiores, vil ikke glemme hr. Putins ineffektivitet og mangel på lederskab i krisetider. De vil ikke længere stole på ham, når masserne skal charmeres eller overbevises om at rette ind. Potentielle sociale omvæltninger vil anspore disse 'dissidenter' til at forhindre et komplet sammenbrud og redde deres eget skind. Hvor usandsynligt det end virker nu, så er det svært helt at udelukke.

Hvis der sker en social eksplosion, der inkluderer store dele af befolkningen, vil det nye regime, der erstatter Putin, være mindre aggressivt i udlandet og mindre undertrykkende i Rusland end det nuværende. Det vil formentlig minde mere om den såkaldte "kollektive ledelse", der opstod efter Stalins død, end Putins regi-

me, der er oprettet med én mand som den ultimative dommer for de interne elitekampe.

Det regime, der opstår efter Putin – hvad enten det er om få måneder eller om flere år fra nu – kan både blive bedre eller værre end hans. Men det vil helt bestemt være anderledes. Putins unikke rolle som den, der kan hele de virkelige eller opfattede skader fra Gorbatsjov-Jeltsin-tiden og leverandør af revanchistisk postsovjetiske drømme kan ikke og vil ikke blive gentaget af nogen. Det hører allerede fortiden til, selv som Putin endnu ikke gør. Relativt snart vil han også være historie.

○○○

Oversat fra engelsk af
Charlotte Flindt Pedersen

Det regime, der opstår efter Putin – hvad enten det er om få måneder eller om flere år fra nu – kan både blive bedre eller værre end hans.

Modi – Indiens stærke og omstridte leder

Af Jørgen Dige Pedersen

Som søn af en tesælger er Modi kommet fra samfundets bund hele vejen til toppen af magtpyramiden. Han kan tale til masserne – men har haft sværere ved at levere de lovede økonomiske reformer.

Siden 2014 har den 69-årige Narendra Modi være Indiens premierminister. Han repræsenterer partiet Bharatiya Janata Party (BJP), Det Indiske Folkeparti, og har nu som den eneste politiker uden for det hidtil regerende Kongresparti vundet to parlamentsvalg i træk.

BJP havde tidligere – i perioden 1998-2004 – haft magten i en koalition med andre partier – National Democratic Alliance, NDA. Alliancen havde dog overraskende tabt valget i 2004 til den alliance, som Kongrespartiet havde strikket sammen, United Progressive Alliance (UPA), og var blevet kastet ud i politisk mørke i de følgende 10 år. I 2013 besluttede BJP derfor efter en del intern po-

litisk debat at satse på en landspolitisk uerfaren politiker, chefministeren for delstaten Gujarat, Narendra Modi. Modi havde som chefminister i Gujarat præsideret over en ganske imponerende økonomisk vækst siden 2001, og han havde demonstreret sit politiske talent ved at blive genvalgt to gange, hvilket er relativt sjældent i indisk politik på delstatsniveau.

Modi fik hurtigt etableret fuld kontrol over partiet, blandt andet ved at hans håndgangne mand og valgstrateg, Amit Shah, blev gjort til præsident for partiet.

Vejen til magten

Valgkampen i 2014 blev speciel, fordi BJP's kampagne i usædvanlig høj grad blev en kampagne for personen Narendra Modi. Han blev skildret som den, der kunne bekæmpe korrupsion og skaffe økonomiske forbedringer baseret på hans erfaringer fra Gujarat. Indien havde ganske vist også under den siddende UPA-regering kla-

---

Jørgen Dige Pedersen er lektor emeritus ved Institut for Statskundskab på Aarhus Universitet. Hans speciale er international politisk økonomi og udvikling, og hans hovedfok er på Indien og Brasilien.

---

ret sig økonomisk set glimrende, men regeringen var blevet skæmmet af flere korrupsionssager.

Valgets resultat blev en meget klar sejr til BJP og Modi. Partiet fik 31 procent af de afgivne stemmer, men på grund af valgsystemet med enkeltmandsvalg i flertalskredse udmøntede det sig i mere end halvdelen af mandaterne i parlamentet.

Fokusset på Modi var så stort, at valgforskerne stadig diskuterer, om valgsejren tilhørte Modi eller partiet BJP. Mange vælgere anførte nemlig, at de kun havde stemt på BJP, fordi Modi stod i spidsen. I 2019 gentog han successen, og der var ingen tvivl om, at det igen var personen Modi, som tiltrak stemmerne og gav partiet en endnu stærkere stilling med 37 procent af stemmerne og 57 procent af parlamentspladserne. Medregner man koalitionspartnerne, er andelen endnu større. Modi står i dag med det stærkeste politiske fundament for en premierminister i mere end 35 år.

Her skal man dog huske, at Modi og BJP kun har modtaget godt en tredjedel af alle stemmer, og at Modi-bølgen har haft svært ved at trænge igennem i det sydlige og østlige Indien. Man skal også medregne situationen i de mange store delstater, som Indien består af. I kølvandet på valgsejren i 2014 vandt BJP også magten ved mange delstatsvalg, men disse magtpositioner har været mere usikre. Således har partiet i de seneste år mistet magten i flere store delstater, og i hovedstaden New Delhi har et lokalt parti nu i to omgange tildelt BJP svidende nederlag. En plau-

sibel tolkning af dette er, at når Modi ikke står i spidsen for partiet, har BJP vanskeligere vilkår. Det er igen et tegn på Modis 'larger than life'-status i Indien i dag.

Modis lange karriere

Narendra Modi har haft en længere karriere i indisk politik. Han kommer fra beskedne kår. Hans far var tesælger på en banegård i delstaten Gujarat.

Allerede som otteårig tilsluttede Modi sig den hindunationalistiske organisation RSS.

Allerede som otteårig tilsluttede han sig den hindunationalistiske organisation RSS (Rashtriya Swayamsevak Sang), der blev oprettet i 1925 som en organisation, der arbejder for at styrke Indiens hindubefolkning socialt og kulturelt. Organisationen har altid været stramt organiseret med inspiration fra blandt andet den europæiske fascisme, som opstod i samme periode. Organisationen arbejder med fysisk, næsten militærlignende, træning og ideologisk opdragelse af medlemmerne, som under træningen optræder i ensartet tøj, nærmest uniformeret (hvide skjorter, khakibukser).

I 1971 blev Modi optaget som fuldtidsmedlem af organisationen, og de næste mange år arbejdede han med opgaver, som organisationens ledelse udstak. RSS er hovedorganisationen i den større samling af forskellige organisationer, som tilsammen udgør den hindunationalistiske bevægelse i Indien. Den omfatter både en studenterorganisation, fagforeninger, organisationer for kvinder, for bønder,

for unge, samt det hinduiske verdenssamfund, og mange andre organisationer – herunder ikke mindst det politiske parti BJP.

Samlet set er mange millioner indere i både Indien og i udlandet medlemmer af det, man også kalder *hindutva*-bevægelsen eller Sangh Parivar. En bevægelse til fremme af et stærkt Indien, defineret som en nation, hvor hinduismens idéer og levevis er herskende, og hvor andre religioner må underordne sig. Det gælder især de mange millioner muslimer, som i bevægelsens optik ikke hører hjemme i Indien. De har jo Pakistan!

Et fuldtidsmedlem af RSS helliger sig fuldt og helt organisationens disci-

plin og ledelsens beslutninger. Det var da også RSS, som besluttede, at Modi skulle overflyttes til det politiske parti BJP i Gujarat og gøre karriere dér. Det blev som nævnt en stor succes, og Modi endte som chefminister. Det var på grund af Modis lange tilhørsforhold til RSS ved siden af hans succes som chefminister, at han blev valgt som partiets kandidat til premierministerposten i 2014.

Løfter om økonomisk fremgang

I valgkampen var det dog ikke de ideologiske hindutva-temaer, som dominerede, men derimod en Modi som lovede økonomisk fremgang, udvikling og den altid populære kamp imod kor-

FOTO: Indiens premierminister Narendra Modi har besnæret folket med sine talegaver snarere end sin hindunationalistiske politik.

[Foto: Middle East Monitor]

ruptionen. På næsten trumpske manér lovede han at rense ud i den sump af korrupsion og nepotisme, som ifølge BJP havde kendetegnet Kongrespartiets lange styre, ikke blot i de seneste år, men helt siden Nehru-tiden. Jawaharlal Nehru og hans (og forfatningens) definition af Indien som en sekulær stat og et sekulært samfund så BJP kun som en eftergivenhed over for det muslimske mindretal (som i dag er på cirka 200 millioner!), og som en tilsidesættelse af hindubefolkningen.

På baggrund af valgkampens indhold var det overraskende for mange iagttagere, at Modi-regeringen allerede fra starten af regeringsperioden lagde så stor vægt på udenrigspolitikken. Ved Modis indsættelse blev regeringsledere fra de sydasiatiske nabolande – inklusive Pakistan – inviteret med som gæster. Det var en klar gestus, som skulle understrege Indiens status som den ledende magt i regionen. Mere epokegørende var nok den hvirvelvind af udlandsbesøg, som Modi gik i gang med fra starten af regeringsperioden. Han besøgte stort set alle større lande i verden, og ofte blev hans besøg ledsaget af store masse møder med besøgslandets lokale udlandsindere.

Det var blandt andet møder i Madison Square Garden i New York, på Wembley Stadion i London samt i en kæmpe arena i Sydney. Det var næsten som store folkemøder i Indien, og Modi talte udelukkende på hindi, også selv om nogle af deltagerne formentlig stammede fra ikke-hindutalende dele af Indien. Formålet med den store rejseaktivitet var at demonstrere Indiens nye stilling blandt verdens stormagter,

men også at Indien nu var en hindu-nation. Og signalet var i mindst lige så høj grad rettet mod det hjemlige publikum i Indien som mod verdenssamfundet.

På den hjemlige scene har Modi ikke turdet gøre op med det, som havde været Kongrespartiets udviklingsmæssige flagskib – et meget omfattende program med beskæftigelsesgaranti for de fattige i landområderne – men bevillingerne dertil er dog blevet beskåret i mindre grad. I stedet har Modi brugt en strategi med afgrænsede og PR-egnede tiltag på udvalgte områder: Kampagner for konstruktion af millioner af toiletter, for renhold (ofte gadefejning) af Indien, oprettelse af individuelle bankkonti for alle, etablering af forsikringsordninger, uddeling af flaskegas og flere andre specifikke aktiviteter.

Det har bevirket, at der helt klart er blevet bygget toiletter, folk har fået bankkonti og gasflasker, men det er endnu for tidligt at sige, om dét i sig selv har ført til udvikling og forbedrede levevilkår i bredere forstand.

Make in India

Modi gik også til valg på et slagord om *”Minimum Government, Maximum Governance”*. Det har fået mange til at se regeringens strategi som en klart neoliberal tilbagerulning af statens rolle i økonomien. Som et symbolsk træk afskaffede regeringen efter tiltrædelsen straks den hidtil betydningsfulde Planlægningskommission, som havde stået bag landets lange række af femårsplaner og erstattede den med en tænketank bemandet med neoliberale økonomer. Samtidig skulle Indien åbne sig yderligere overfor omverdenen for at tiltrække udenland-

ske investeringer. Det skete blandt andet gennem en kampagne med sloganet ”*Make in India*”.

Alt dette var tænkt som et opgør med Indiens hidtidige statsstyrede udviklingsmodel udtænkt i Nehrus tid. Det er imidlertid ikke helt så enkelt at ændre en udviklingsstrategi. Store dele af hindutva-bevægelsen er således tilhængere af en mere protektionistisk strategi, og mange erhvervssektorer føler sig truet af udenlandsk konkurrence.

Store indenlandske virksomheder har været blandt de vigtigste finansielle støtter bag Modi. De ønsker snarere bedre vilkår på det indiske marked, mest i form af færre reguleringer og mindre beskyttelse af arbejdstagere, lettere adgang til opkøb af jord til industriel eller bolig-mæssig brug, og også bedre infrastruktur i form af udvidet og forbedret vejnet og telenet. Det sidste har de opnået. Regeringen har investeret massivt i udbygningen af vejnettet, og gennem udlicitering til store private virksomheder er mobilnettet blevet voldsomt forbedret. De udenlandske investeringer er nok steget, men ikke nær nok til at skubbe den lokale industriproduktion fremad – med undtagelse af

bilindustrien. Det synes ikke at have haft særlig påvirkning på investeringerne, at Modi har bestræbt sig på at afbureaukratisere de mange regelsæt, som erhvervs-livet altid har klaget over.

Modi har udvist en imponerende evne til på den ene side at love store økonomiske fremskridt, og på den anden side at formå at ryste ansvaret for de manglende resultater af sig. Befolkningen har indtil videre anset ham

som uden skyld i økonomiske tilbage-slag fordi han ses som at gøre en ærlig indsats.

Man så det tydeligt i 2016, da Modi pludselig annoncerede en omfattende pengeombytning, som med ét gjorde 85 procent af indernes kontantbeholdning ugyldig. Folk kunne få ombyttet deres ugyldige pengesedler til nye, men der var desværre ikke blevet trykt og distribueret nok nye sedler. I en kontantbaseret økonomi som den indiske skabte det omfattende problemer i en længere periode, men da Modi jo havde gode og populære intentioner med indgrebet – at gribe ind overfor ’sorte’ penge – bar folk generelt set over med ham, og det påvirkede derfor ikke hans popularitet, at indgrebet var så dårligt forberedt. Det viste sig lang senere, at pengeombytningen sandsynligvis havde sænket den økonomiske vækst, og at den ikke rigtig havde held med at komme de ’sorte’ penge til livs. Men Modis mening havde været god i manges øjne.

Modi er langt fra nogen økonomisk troldmand, og Indiens høje økonomiske vækst er aftaget betydeligt i den seneste tid.

Modi er således langt fra nogen økonomisk troldmand, og Indiens høje økonomiske vækst er modsat ambitionen aftaget betydeligt i den seneste tid. Modi har optimistisk lovet at fordoble den indiske økonomi inden år 2025, så Indien bliver verdens fjerde største økonomi. Når det så viser sig langtfra at komme til at ske, skal han nok formå at få befolkningen til at forstå, at det slet ikke har noget med hans styre at gøre. Coro-

navirusens effekt vil alene forhindre væksten i at nå fortids højder, men krisen har igen vist Modi fra hans bedste side ved hans evne til relativt hurtigt at tage beslutningen og om at lukke landet ned i 21 dage. Det bliver svært at undgå virusens negative virkninger i et så dårligt rustet land som Indien, men Modi har igen vist, at han handler resolut til alles bedste, så hans politiske status kan formentlig opretholdes.

Taler til masserne

Forklaringen på Narendra Modis succes ligger ikke i, at hans og BJP's ideologiske hindutva-linje er voldsomt populær. Det ligger snarere i hans specielle politiske stil. Han er en dygtig folketaler, som formår at komme bredt ud til de indiske folkemasser. Han benytter både traditionelle masse møder, månedlige radiotaler til nationen og moderne sociale medier. Han har flere følgere på Twitter, Facebook og Instagram end måske nogen anden statsmand i verden, og han er god til at appellere til lokale tilhørere ved blandt andet at iføre sig traditionelle hovedbeklædninger til møder rundt om i Indien, og han er også kendt for at give en krammer til både udenlandske statsledere og lokale vigtige politikere rundt om i landet. Dog ikke til kvinder, og han har efter sigende aldrig iført sig en muslimsk hovedbeklædning. Han er med andre ord en farverig politiker, men noget som han stort set aldrig gør, er at deltage i offentlige debatter med politiske modstandere, eller at deltage i pressekonferencer med nævenyttige og kritiske journalister. Han vil tale direkte til folket.

Modi er på mange måder en imponerende politiker og det første reelle ek-

sempel på, at en 'almindelig mand' har kunnet bane sig vej helt til toppen af det indiske samfund uden at have forbindelser til det store gamle parti, Kongrepartiet, og dets dynastiske ledelse. Men Modi og hans regering frembyder også en række karaktertræk, som dels udgør brud på den hidtidige sekulære og fredssommelige samfundsorden, dels udgør udfordringer for en række institutionelle forudsætninger for det indiske demokrati. Og de autoritære træk er blevet mere fremtrædende siden valgsejren i 2019.

Helt grundlæggende er den hindutva-ideologi, som han, hans parti og bevægelse kæmper for, en ideologi, som splitter snarere end samler Indien. Bevægelsen er entydigt imod muslimer, som jo udgør en meget betydelig minoritet i Indien. Siden 2014 har der været et stigende antal overgreb imod muslimer, som beskyldes for at slagte køer (et traditionelt erhverv), for at vildføre unge hindukvinder ("kærligheds-jihad") og lignende ting, som militante hindubøller nu bruger som undskyldninger for at angribe og sågar lynche muslimer og deres påståede sympatisører. Mange af sådanne overgreb ville normalt helt naturligt blive fordømt af landets premierminister, men Modi har været bemærkelsesværdig tavs og meget sent ude med løse appeller om fred mellem alle parter. Der er ingen tvivl om, at hindubøller, ofte med rod i hindutva-bevægelsen, nu har vejret morgenluft, og selv fremtrædende politikere fra BJP har offentligt opmuntret dem. Senest ved de store uroligheder i det nordøstlige Delhi, som kostede mange menneskeliv. Modi er tavs.

Man skal her huske på, at kort tid efter, at Modi var blevet chefminister i

Gujarat, udbrod der i 2002 store optøjer i delstaten, som kostede mere end tusinde mennesker livet, mest muslimer, og Modi gjorde intet for at stoppe urolighederne. Efterfølgende blev han nægtet indrejseforbud i flere vestlige stater, vigtigst USA. Det forbud blev først ophævet, da Modi blev kandidat til premierministerposten for hele Indien.

Tåler ikke opposition

Modi har haft vanskeligt ved at acceptere opposition. Journalister er blevet chikaneret, universitetsstuderende og NGO'er ligeså, også udenlandske NGO'er som Greenpeace, Amnesty International og Oxfam. Kritik af regeringen mødes ofte med en beskyldning om at handle anti-indisk/pro-pakistansk, og generelt er der kommet større pres på oppositionen. Hindutva-dagsordenen forfølges nu ved en omskrivning af skolernes historiebøger, ændring af vej- og bynavne med muslimske rødder, indplacering af loyale men inkompetente partisoldater i videnskabelige institutioner og rådgivende organer. Der er oprettet nye institutioner til fremme af eksempelvis traditionel indisk medicin af yderst tvivlsom kvalitet, eksempelvis brug af ko-urin som middel mod coronavirus.

En række af de bærende samsfundsinstitutioner er også ved af blive 'hinduiseret'. Det gælder universiteternes ledelser, politiet, sågar dele af domstolene, og de statistiske myndigheder er også kommet under pres for at tilrette data efter regeringens politik.

De seneste kontroverser er opstået efter 2019-valget, hvor Amit Shah blev ny indenrigsminister. Han startede i

august 2019 med at afskaffe forfatningens særstatus for den muslimske delstat Kashmir og dernæst dens status som delstat. Lokale politikere blev interneret, telekommunikation afbrudt og store hærstyrker har lige siden holdt området i undtagelsestilstand. Der er kun delvist og forsigtigt blevet åbnet lidt op i foråret 2020. I kølvandet herpå har Shah gennemført nye regler for statsborgerskab samt en landsdækkende optælling af dokumenterede statsborgere. De to initiativer kan tilsammen true muslimernes status som ligeværdige indiske borgere.

Sidst, men ikke mindst, er det yderst farligt, at Narendra Modi i de senere år har ført en hård militær gengældelsespolitik overfor Pakistan, og at den hårde linje har givet vælgermæssig pote. Før valget i 2019 beordrede Modi en militær nålestiksoperation langt inde i Pakistan som svar på et bilbombeangreb i Kashmir. Resultatet var som forventeligt, at Pakistan svarede igen, og der opstod en luftkamp mellem de to lande, hvorunder et indisk fly blev skudt ned og piloten taget til fange. Piloten blev under stor mediebevågenhed udleveret til Indien efterfølgende. Modi formåede dog at fremstille dette som en klar sejr, og Modis image som en stærk leder kom til at overskygge de udviklingsmæssigt mindre heldige sider af hans politik. Den følgende patriotiske bølge hjalp ham frem til valgsejren. Det farlige ved denne politik består jo i, at både Indien og Pakistan er atombevåbnede, og en enkelt fejlkalkulation kan bringe ragnarok til regionen. Og noget sådant bør man ikke gamble med!

Brasiliens Bolsonaro: Med bibel i den ene hånd og riffel i den anden

Af **Jørgen Laurvig**

Den brasilianske præsident er blevet kaldt ”Tropernes Trump” – men Bolsonaros vej til magten blev banet af Latinamerikas største korrupsionsskandale.

Klokken er 20.30 i bydelen Botafogo i Rio de Janeiro, og pludselig bryder en kakafoni løs: På balkonerne banker folk løs på gryder og pander med store skeer. En daglig, rituel protest mod præsident Jair Bolsonaros håndtering af coronakrisen. For mens de berømte strande Copacabana og Ipanema ligger øde hen, alt er lukket, og der står håndsprit fremme til fri afbenyttelse over alt, holder præsidenten et stort politisk møde i hovedstaden Brasilia, hvor han kalder kampen mod corona for ”hysterisk”, og slutter af med at kindkysse, kramme og give hånd til hundredvis af sine tilhængere på direkte tv.

Dermed går præsidenten imod sit eget sundhedsministerium og stort

set alle 26 delstaters guvernører, der har fulgt samme strategi som resten af verden. Bolsonaro vil beskytte økonomien og har tilmed mobiliseret sine tilhængere til at demonstrere mod forsamlingsforbuddet i de store byer. Men corona kan blive Bolsonaros Waterloo: I begyndelsen af året syntes 40 procent af brasilianerne, at han klarede embedet godt – det er faldet til 30 procent i slutningen af marts. Hele 36 procent mener, at han er en elendig præsident.

Tilhænger af militærdiktatur

Bolsonaro er blevet kaldt ”Tropernes Trump”, da han også foretrækker at kommunikere med sine vælgere via Twitter og på Youtube. Jair Messias Bolsonaro blev født i 1955 i en stærkt katolsk familie og blev opkaldt efter en fodboldspiller og Kristus. Han voksede op under det USA-støttede militærdiktatur 1964-85 og gjorde karriere i hæren, hvor han blev kaptajn. Hans

Jørgen Laurvig (f. 1959) er uddannet journalist med speciale i internationale forhold med fokus på Spanien, Latinamerika og Cuba.

overordnede fandt ham imidlertid for irrationel, magtbegærlig, bedrevidende og utilregnelig til at blive forfremmet yderligere.

De færreste politikerkolleger ville forbindes med Bolsonaros radikale udtalelser, især når han hylkede militærdiktaturet.

I 1986 skrev den irrationelle kaptajn et indlæg i et større dagblad og klagede over officerernes lønninger. Det bragte ham for en militærdomstol, hvor han blev dømt 15 dages fængsel. Men Bolsonaros protester sikrede ham mange venner i de væbnede styrker. I 1988 blev han valgt til byrådet i Rio de Janeiro og i 1990 til kongressen, hvor han har været medlem af syv forskellige partier indtil 2018. Men Bolsonaro blev aldrig systemets mand og fik aldrig nogen tillidsposter.

De færreste politikerkolleger vil le nemlig forbindes med Bolsonaros radikale udtalelser, især når han hylkede militærdiktaturet. Som da han i 1990'erne kritiserede centrum-højre-præsidenten Fernando Henrique Cardoso: ”Forandringen vil desværre kun komme ved at starte en borgerkrig og gøre det arbejde, militærdiktaturet ikke gjorde: Dræbe 30.000 mennesker og begynde med Fernando Henrique Cardoso.”

Det evangeliske højre

Gennem hele livet har Bolsonaro været troende, og siden han mødte sin tredje kone i 2007 har han været evangeliker. Parret blev viet af en kendt tv-prædikant fra en gren af pinsebevægelsen,

der er modstander af homoseksualitet, abort og kvinders rettigheder og hylde fremgangsteologi: de sande troende vil blive materielt og økonomisk be-

lønnet af Gud. Bolsonaro har altid kæmpet mod ’kulturel marxisme’: kvinders rettigheder er i strid med traditionelle familieværdier, homoseksualitet

er en antikristen perversion og seksualundervisning i skolerne er ”fundamentalistiske homoseksuelles måde at omvende børn til homoseksualitet, så de kan misbruge dem i fremtiden.”

De evangeliske kirker med udspring i pinsebevægelsen samler radikale højreorienterede, og er blevet en politisk magtfaktor i Brasilien. Mens højst 54 procent af brasilianerne i dag betragter sig som katolikker, er der tæt på 30 procent protestanter – i 2010 var det kun omkring 20 procent.

Korruptionsskandaler og politisk kaos

I 2003 kom fagforeningsformanden Luiz Inácio Lula da Silva fra arbejderpartiet Partido dos Trabalhadores (PT) til magten. Stigende råvarepriser, nye oliefund og omfattende infrastrukturarbejder skabte imponerende økonomisk vækst, og under Lula da Silva blev mellem 20 og 30 millioner brasilianere løftet ud af fattigdommen. Lulas efterfølger Dilma Rousseff blev landets første kvindelige præsident i 2010. Hun kom dog i modvind på grund af den internationale økonomiske krise, der førte til store demonstrationer mod stigende billetpriser i busser og tog. Alligevel vandt Dil-

ma Roussef en snæver sejr ved præsidentvalget i 2014 i koalition med et centrum-højre-parti.

Men oppositionen nægtede at anerkende resultatet og satte en ny strategi i gang – de ville fjerne Dilma Roussef for enhver pris. Under opklaringen af den såkaldte ”Operation Bilvask” (”Lava Jato”) afslørede undersøgelsesdommeren Sergio Moro, hvordan penge fra det statslige olieselskab Petrobras og entreprenørfirmaet Odebrecht var havnet i lommerne på et utal af politikere og forretningsfolk.

Dilma Roussef kunne ikke forbindes til korruptionen. Men hun havde overført økonomiske nøgletal fra et finansår til et andet for at sminke finansloven. Oppositionen satte en rigsretssag i gang, der i medierne blev fremstillet som om den handlede om korrupktion – og det troede flertallet af brasilianerne på. 31. august 2016 blev Dilma Roussef afsat og den borgerlige vicepræsident Michel Temer indsat som præsident.

Ved afstemningen om afsættelsen tilegnede Jair Bolsonaro sin stemme ”til minde om oberst Carlos Alberto Brilhante Ustra, Dilma Roussefs skræk.” Obersten havde været leder af det fængsel, hvor Dilma Roussef i 1970’erne blev torteret under militærdiktaturet.

Ifølge undersøgelsesdommeren Sergio Moro havde Lula da Silva fået en luksuslejlighed af en forretningsmand. Lula da Silva indrømmede at have lånt lejligheden til en weekendtur, men det blev aldrig bevist, at han havde ejet lejligheden. Men Lula da Silva blev dømt og fængslet og udelukket fra at genop-

stille til valget i 2018, hvor han førte klart i meningsmålingerne. Arbejderpartiet PT stod nu uden spidskandidat.

Vejen til et systemskifte var banet, men den traditionelle borgerlige oppositions strategi var slået fejl: mange borgerlige toppolitikere blev også dømt i ”Operation Bilvask”. Det banede vejen for Jair Messias Bolsonaro. Selv om han havde været professionel politiker i 30 år, og to af hans sønner også er politikere, fremstod han som et nyt bud – og han var *ikke* forbundet til korruptionen.

Bolsonaro gik til valg under slagordet: ”Brasilien over alt, Gud over alle”.

Brasilien først

Bolsonaro gik til valg under slagordet: ”Brasilien over alt, Gud over alle” efterfulgt af en karakteristisk gestus, hvor han holder et imaginært gevær op og skyder. Under valgkampen blev Bolsonaro stukket i maven af en sindsforvirret mand, og måtte føre valgkamp fra sygesengen. En fordel for ham, da han er ubekvem med kritiske spørgsmål, debatter og konfrontationer med politiske modstandere. Så i stedet for at stille op til tv-debatter og give interviews til radio, aviser og tv, kunne han boltre sig på Twitter, WhatsApp og sin egen YouTube-kanal. Kaptajnen af reserven vandt dermed valget med 55 procent af stemmerne i oktober 2018. Trangen til forandring fik vælgerne til at ’glemme’ hans mange ekstreme udtalelser og leve med, at han ikke havde noget konkret økonomisk program.

Undersøgelsesdommer Sergio Moro – én af de mest populære mænd i

FOTO: Jair Bolsonaro vil have straffrihed for politifolk, fjerne oprindelige folks særstatus og rydde Amazonas for at få gang i økonomien. Men coronavirusen har givet ham modstand.

(Foto: AGIF)

Brasilien – blev justitsminister for at styrke Bolsonaros lov og orden-dagsorden. Med én af verdens højeste mordrater er kriminalitet et

stort emne i Brasilien. Politiet i de store byer har reelt fået carte blanche til at dræbe mistænkte narkokriminelle. Den politik kostede allerede før Bolsonaros tiltræden over 6.000 mennesker livet om året, og under Bolsonaro er der alene i Rio de Janeiro registreret en stigning på 16 procent i politiets drab på mistænkte – primært unge sorte mænd – og Bolsonaro vil have straffrihed til politifolkene. Men i de første ni måneder af 2019 registrerede Brasilien også et fald i almindelige drab på 22 procent. Og det er popu-

J
Måske er de rituelle kasserollekoncerter fra Rios altaner et varsel om Bolsonaros fald.

lært hos den brede del af befolkningen.

Bolsonaro har også gjort sig internationalt bemærket som klimaskeptiker, og fældningen af Amazonas er steget med 30 procent under Bolsonaro. Dette blev dokumenteret af Brasiliens satellitovervågning af skovene, og Bolsonaro kvitterede for rapporten ved at fyre direktøren for overvågningen. Da store del af Amazonas brændte sidste sommer, afviste han international hjælp til at slukke brandene, og han beskyldte Hollywood-stjernen Leonardo DiCaprio for at finansiere grupper, der satte ild på skoven for at få Brasilien til at fremstå i et dårligt lys. Han har også indledt en kampagne mod lan-

dets indfødte, der kontrollerer store skovområder som reservater. Det mener Bolsonaro er en bremse for økonomisk udvikling, så han vil have fjernet de indfødte folks særstatus. Bolsonaro ved, at hans primære opgave er at få Brasilien ud af recession. Han udpegede økonomien Paulo Guedes som økonomiminister, der skal åbne og liberalisere økonomien. Men hans foreløbige reformer har ikke båret frugt.

Nu kan coronapandemien stikke endnu en kæp i de brasilianske hjul, så krisen bliver dybere. Og hvad gør Bolsonaro, hvis virussen når ud i slumkvartererne, hvor otte-ti personer fra tre generationer deler ét soveværelse uden ventilation? Måske er de rituelle kasserollekoncerter fra Rios altaner et varsel om Bolsonaros fald.

Bolsonaro med egne ord – 8 citater

”Diktaturets fejl var at tortere uden at dræbe.”

”Jeg kunne ikke elske en homoseksuel søn. Jeg ville hellere se min søn dø i et uheld end at præsentere mig for en kæreste med overskæg.”

”En god kriminel er en død kriminel – de kriminelle vil dø som kakerlakker i vore gader.”

”Jeg vil ikke voldtage dig, det er du ikke værd.” (Sagt direkte til et kvindeligt kongresmedlem)

”Der er ingen fare for, at mine sønner får en sort kæreste. De er ordentligt opdraget.”

”Chiles diktator Pinochet skulle have dræbt flere folk.”

”Jeg vil hverken slå eller diskriminere, men hvis jeg ser to mænd kysse hinanden på gaden, så slår jeg dem.”

”En politimand, der ikke dræber, er ikke en politimand.”

Krisen i Latinamerika: 'Det handler ikke om de 30 cent, men om de sidste 30 år'

Af Maiken Gelardi

Latinamerika er et kontinent i opbrud, presset af en bølge af demonstrationer og politisk ustabilitet. Hvert lands protester bunder i unikke lokale omstændigheder, men fælles for dem er en dyb mistillid til det politiske system. Et system, som har svaret igen ved at flekse dets militære muskler.

Med coronavirussen, der hærger hele kloden, står flere lande og regioner ved en skillevej. Latinamerika står over for et kritisk punkt i forhold til spredningen af virusen, og regionen kan blive den nye store kirkegård – med store politiske konsekvenser. Men selv før coronavirussens ankomst var Latinamerika et kontinent i opbrud, presset af en bølge af demonstrationer og politisk ustabilitet. Selvom der er ligheder mellem protestbevægelserne, bliver man nødt til at kende den lokale kontekst for fuldt ud at forstå dem.

En af de mest overraskende protestbevægelser er måske den, som fandt sted i ellers så stabile Chile i slutningen af 2019. Demonstrationerne udbrød efter en prisstigning på billetterne på offentlig transport. Men for de chilenske borgere udsprang protesterne af en mere fundamental diskussion omkring økonomisk ulighed i Chile. Som et protestslogan lød: ”Det handler ikke om de 30 cent, men om de sidste 30 år”. Studerende i Santiago startede demonstrationerne, som blev til en folkelig opstand med flere voldelige episoder, sammenstød med og kasteskyts imod politiet. Der findes samtidig videoer af studerende, som midt om natten bliver afhentet af soldater i deres lejligheder, efter de har deltaget i protesterne. Det var et bekymrende signal, da præsident Sebastián Piñera valgte at flankere sig med soldater, erklære undtagelsestilstand og sende militær på gaden. Det vidner om, at militæret stadig

Maiken Gelardi er ph.d. i statskundskab fra Aarhus Universitet med speciale internationale relationer. Hun har været gæsteforsker på universiteter i Colombia, Ecuador samt Argentina og beskæftiger sig blandt andet med ulighed og marginaliserede historier indenfor internationale relationer.

er forankret som en integreret komponent i national politik i Latinamerika.

Der er også blevet stillet spørgsmålstegn ved militærets rolle i Colombia. *New York Times*-journalisten Nicholas Casey blev af frygt for sin egen sikkerhed nødt til at forlade landet, efter at han ved hjælp af whistleblowere afslørede, hvordan der er givet nye ordrer til landets soldater om at 'højne effektiviteten'. Det betyder, at soldater i Colombia skal kunne fremvise et højere antal af dræbte og tilfangetagne fjender, selvom risikoen for civile tab øges. I en colombiansk kontekst minder disse ordrer om dem, der mellem 2002-2008 førte til, at militæret systematisk dræbte civile for at 'forbedre deres resultater' i kampen mod guerillasoldater.

Denne sag er også kendt under navnet 'falske positive'-skandalen, og med de nye afsløringer frygter kritiske røster i Colombia, at man er på vej tilbage til denne situation. Colombia kæmper generelt med at garantere sikkerheden for civile sociale ledere og eksguerillasoldater. Efter megen tumult indgik den tidligere regering i 2018 en fredsftale med guerillagruppen FARC. Men præsident Iván Duque Márquez' nye regerings manglende overholdelse af flere elementer af fredsftalen har de seneste måneder fået tusinder af mennesker på gaden i protest. Samtidig kaldte fagforeninger til strejke efter rygter om massive reformer og pensionsnedsikringer, mens studerende gik på gaden imod nedsikringer på uddannelsesområdet og omfattende korrupsion. Demonstrationerne er dermed blevet til et mismask af politisk utilfredshed. Da Colombias oprørspoliti så dræbte en

teenager under demonstrationerne, gav det en fornyet energi til oprøret, som nu er blevet til et udtryk for en generel frustration og utilfredshed med systemet.

Nabolandet Ecuador har også haft militær i gaderne under voldelige protester, som begyndte i oktober 2019. Protesterne kom som reaktion på en økonomisk reform, som præsident Lenin Moreno præsenterede efter at have underskrevet en låneftale med Den Internationale Valutafond (IMF). Udover store offentlige besparelser blev subsidierne til benzin fjernet, hvilket på én nat medførte en prisstigning på 30 procent. Det er en stigning, som øger leveomkostningerne generelt, og som især rammer de fattigste. Reformen udløste derfor øjeblikkeligt protester, der lammede store dele af landet. Præsidenten måtte forlade hovedstaden Quito og indsatte i stedet tanks i gaderne, sprøjtede med tåregas og anholdte hundredevis af demonstranter.

I Bolivia har befolkningen formået at få præsidenten til at gå af. Den nu tidligere præsident Evo Morales kom til magten tilbage i 2005 på et meget venstreorienteret program og formåede at skabe økonomisk udvikling i landet. Men efter at have vundet sit tredje præsidentvalg i 2014, forsøgte han af flere omgange at ændre forfatningen og få lov at stille op en fjerde gang. Ønsket blev afvist ved en folkeafstemning, men godkendt ved landets højesteret. Siden da ulmede uroen, og efter store uregelmæssigheder ved valget den 20. oktober 2019 gik tusindvis af mennesker på gaden. Dele af politiet sluttede sig til demonstranterne, og til sidst 'opfordrede' militæret Morales til at gå af, og han måtte forlade landet og søge eksil i Mexico.

I Brasilien har der også været store protester imod præsident Jair Bolsonaro. Den brasilianske befolkning er splittet i forhold til Bolsonaro, og han dyrker den splittelse. Han provokerer kvinder og marginaliserer de oprindelige befolkningsgrupper og sorte brasilianere. Protesterne imod ham er en modstand imod den ulighed han står for og et udtryk for en manglende tillid til Bolsonaro og til det politiske system, som han nu repræsenterer. Senest har Bolsonaro så selv deltaget i antidemokratiske protester (vel og mærke som demokratisk valgt præsident), hvor demonstranterne hyldede ham og krævede demokratiske institutioner lukket; demokratiet har fejlet, bedre at have en stærk mand til at styre landet.

Man skal ikke kigge længere end til Venezuela for at se et andet eksempel på en magtbegærlig mand. Her har præsident Nicolas Maduro med jerngreb taget over efter Hugo Chávez og har nu kørt landet i sænk. Inflationen er løbet løbsk. Der er mangel på mad og medicin. Befolkningen flygter. Det er én af de værste kriser i regionens historie, men Maduro forsøger kramagtigt at holde fast i magten ved brug af autokratiske metoder og et (indtil videre) loyalt militær.

Magtmænd og militariseret demokrati

Leder man efter en fællesnævner for latinamerikansk politik, har litteraturen ofte peget på stærkmandssyndromet 'caudillismo'. Der findes forskellige forståelser af begrebet, men kort sagt refererer *caudillismo* til en form for personalistisk styre, hvor lederens legitimitet kommer fra anerkendelsen af hans na-

turlige og medfødte evner for at lede og bestemme.

Selvom en *caudillo* ofte har magt over militæret, ligger magten i højere grad i deres personkult end regulær militærmagt. Mens *caudillismo* oprindeligt beskrev en bestemt type diktatur, kan man med demokratiseringen argumentere for, at stærkmandssyndromet nu lever videre i en ny form. Det er fusioneret med populistisk politik, hvor legitimitet knyttes til personen fremfor partiet, og hvor der bruges sociale medier til at skabe en form for kultfølg. Samtidig er der stadig i denne type demokrati meget vide beføjelser i forhold til offentlige institutioner, formelle udnævnelser og en tæt knytning til militæret. Bolsonaro kan ses som en leder, der har formået at skabe sådan et kultfølge, og det samme har præsident Andrés Manuel López Obrador i Mexico – blot fra den anden fløj.

Man ser en militarisering af demokratiet, hvor demokratisk valgte ledere læner sig op ad militæret.

Begge har stiftet nye partier, som befolkningen ikke har nogen relation til, og dermed er deres legitimitet og popularitet kun bundet op på deres egen person. Som fænomen i Latinamerika udgør det lidt af et paradoks. Vi oplever både oprør imod det eksisterende politiske system og imod stærke, ukontrollerede ledere, men samtidig er der efterspørgsel efter en ny stærk mand til at ændre det.

Den måde, som magten svarer igen på, er et andet fællestræk ved protesterne. I de fleste lande har lederne flanke-

ret sig med militærmænd ved deres side og sendt militær på gaden. I stedet for at tale om militærets genkomst i latinamerikansk politik, vidner det måske mere om, at de aldrig rigtig har været væk. Selvom militæret har befundet sig mere i baggrunden den seneste periode, så er de stadig fuldkomment infiltreret i politikken, men de har fået en ny rolle i demokratiske tider.

Den nye generation har fået en demokratisk opdragelse og har en forventning om at blive hørt.

Forskere taler nu om, at man ser en militarisering af demokratiet, hvor demokratisk valgte ledere læner sig op ad militæret – både i forhold til håndtering af demonstrationer og politiske modstandere, men også bare helt generelt for at vise styrke. Man kan næppe finde et mere åbenlyst eksempel, end da El Salvadors præsident Nayib Bukele Ortez i februar lod camouflagebeklædte og fuldt bevæbnede soldater marchere ind i parlamentet under en afstemning om flere ressourcer til militæret.

Coronavirussens kirkegård

Der er protester fra både højre- og venstrefløjene i Latinamerika. De forskellige demonstrationer og protester er forankret i lokale frustrationer, men man kan identificere en mere generel regional frustration med politikerne og det system, de repræsenterer. Det er ikke kun lederne og det politiske system, der har forandret sig, det har befolkningerne også. Den nye generation har fået en demokratisk opdragelse og har en forventning om at blive hørt. De kræver

et opgør med den institutionaliserede korrupsion, som plager de fleste lande i Latinamerika. Og ikke mindst kræver de økonomisk og politisk forandring. Det er svært at vide, hvad fremtiden bringer, og spredningen af coronavirus i Latinamerika gør det vitterligt umuligt at forudse. Hospitalerne er underfinansierede og overbelagte, og en stor del af den latinamerikanske befolkning kan ikke bare blive hjemme. Slumkvartererne med deres høje befolkningstæthed er ikke det bedste sted for selvisolation. Der er fattige, hårdtarbejdende mennesker, der lever fra hånd til mund, og konsekvenserne af den økonomiske krise, som coronavirussen bærer med sig, vil være fatal for mange.

Derfor frygter nogle eksperter, at Latinamerika bliver coronavirussens største kirkegård, og de i forvejen kriticerede regeringer bliver i disse dage sat på prøve. Nogle lande har reageret hurtigt og med komplette nedlukninger, blandt andet Peru og Colombia. Modsat har Mexicos præsident Lopez Obrador og Brasiliens præsident Bolsonaro indtil videre kørt en stil, der minder om Trumps, hvor de har talt situationens alvor ned.

Den brasilianske professor Oliver Stuenkel påpeger, at det kan være en afbødningsstrategi for den krise, der unægtelig efterfølger. De minimerer coronavirussens alvor, tager kun tiltag 'imod deres vilje', for så efterfølgende at skyde skylden på sundhedseksperterne for de økonomiske konsekvenser, virussen og tiltagene har. Om det er en klog vej at gå, vil vise sig. Det er i hvert fald en risikabel strategi i en region, hvor tilliden til politikerne i forvejen er minimal.

Vil Tunesien vise vejen for et arabisk forår?

Af Mikael Barfod

I de fleste arabiske lande er Foråret blevet undertrykt og har ført til krig og konflikt. Men i Tunesien er det stadig håb. Men slaget er ikke slut.

'Det Arabiske Forår' var et begreb, der blev opfundet i den vestlige presse for at beskrive protester og oprør i en række muslimske lande i begyndelsen af 2010. Det begyndte med, at den ludfattige gadehandler Mohamed Bouazizi satte ild til sig selv på åben gade i Tunesien. Han så sig ikke i stand til at overskue sine kummerlige leveforhold, der blev direkte påvirket af magthavernes korrupsion. I løbet af få dage etablerede sympatisører gadedemonstrationer i alle tunesiske byer, og i løbet af få uger flygtede Ben Ali, den tunesiske diktator gennem 23 år. Inden længe spredte opstandene sig til næsten alle de arabiske lande. Det såkaldte 'Arabiske Forår' var allerede ebbet ud i 2012, efter mange af regi-

merne slog hårdt ned på demonstranter og oprørere.

Men det gjaldt ikke Tunesien, som efter diktatorens flugt fik en demokratisk forfatning med sin første folkevalgte præsident, regering og parlament i 2014. Men var der tale om et 'arabisk forår', som overlevede i Tunesien? Lad os se nærmere på, hvad der egentligt skete ved det tunesiske valg for nyligt.

Man kunne sige, at demokratiet endeligt havde sejret, da præsident Beji Caid Essebsi fik magten ved det første demokratiske valg i 2014, hvor hans parti Nidaa Tounes og det moderate muslimske parti Ennahdah dominerede regeringskoalitionen i parlamentet. Det nye regime skulle legitimere sig gennem god regeringsførelse og kæmpe imod social ulighed og for kvinders ligeret. Voldtægt blev gjort ulovligt og kvinder fik lige arveret med mænd. Det gik dog trægt med at bekæmpe ulig-

---

Mikael Barfod har arbejdet 30 år for EU's udenrigstjeneste, både i Bruxelles og som udstationeret i Afrika, Asien og Caribien. Han har været EU-ambassadør og har tillige en fortid i FN. I dag er han gæsteprofessor ved University of Huddersfield og var for nyligt EU-valgobservatør i Tunesien. Mikael Barfod er uddannet cand.scient.pol fra Aarhus Universitet og MA i vesteuropæisk politik fra University of Essex.

---

hed indenfor jobskabelse, uddannelse og sundhed i et mellemindkomstland, hvis midler var begrænsede.

Samtidig blev 'sikkerhed' nu en prioritet med gradvis genetablering af politistatsmetoder som for eksempel tortur på bekostning af retssikkerhed.

Sociale reformer blev dog hurtigt vanskeliggjort af manglende partidisciplin i parlamentet. Terroristangreb, ikke mindst det i 2015 på stranden ved Sousse og Bardo-muséet i Tunis med mange udenlandske turister blandt ofrene, betød, at landet efterfølgende mistede en vigtig indtægtskilde fra turismen. Samtidig blev 'sikkerhed' nu en prioritet med gradvis genetablering af politistatsmetoder, som for eksempel tortur, på bekostning af retssikkerhed. Denne udvikling blev sandsynligvis ikke bedre af, at mange af personlighederne fra det behårde Ben Ali-regime stadig fandtes indenfor den 'dybe stat'. Men måske værst af alt var, at de økonomiske forhold ikke blev nævneværdigt forbedret. Købekraften forbedrede sig ikke mærkbart, og den officielle gennemsnitlige arbejdsløshed for unge mellem 15 og 24 år var på hele 35 procent i 2018 (mod 15 procent for hele arbejdsstyrken) og endnu højere på landet. Korruptionen fortsatte, men skiftede bare karakter. Den massive korruption under Ben Ali blev direkte kanaliseret gennem præsidentfamiliens egne lommer. Ifølge det franske tidsskrift *Moyen-Orient* er der i dag derimod tale om flere uafhængige korrupte netværk, der kvæler udviklingen i mange sektorer.

Magtskifte i 2019

25. juli 2019 døde den 92-årige præsident og udløste således valg, lige før hans valgperiode udløb. På trods af tre år gamle anklager om korruption og hvidvaskning lykkedes det den liberale politiker og mediemagnat Nabil Karaoui at stille op. Han blev kendt, fordi han i et reality-tv-program formidlede godgørelse til de fattige på landet. Han blev dog arresteret under præsidentkampagnen, sandsynligvis fordi han blev anset for en trussel fra andre dele af eliten. Efter pres, blandt andet fra EU's valgobservationsmission, blev hans arrest annulleret tre dage før sidste runde af præsidentvalget, men han var tydeligt svækket.

Hans modkandidat var den relativt ukendte Kais Saied, ekspert og underviser i forvaltningsret. Hans retsind var kendt fra tv-programmer. Han er socialt konservativ og referer ofte til Koranen uden at være radikal, endsi-ge 'islamist'. For eksempel mener han, at kvinders ligeberettigelse foregår inden for hjemmet og at loven om lige arveret for kvinder skal ophæves. Han vil også opretholde loven, der forbyder homoseksuelle forhold. Uden et egentligt program drejede hans slogans sig om decentralisering, fattigdomsbekæmpelse, retfærdighed for loven og bekæmpelse af en korrupt elite. Han stillede op uden finansiel opbakning og eget parti og førte i hovedsagen sin kampagne til fods.

Alle valgene blev af EU's valgobservationsmission erklæret som fredeli-

ge, velorganiserede og troværdige. Ligesom i mange andre lande ved ingen rigtigt, hvordan medier, og især de sociale medier, samt obskur finansiering påvirkede kampagnen.

Kais Saied vandt en helt overvældende sejr med 72 procent af stemmerne i sidste runde af præsidentvalget 13. oktober 2019. Som præsident bliver hans forfatningsmæssige mandat at udnævne en statsminister, at lede udenrigs-, forsvars- og sikkerhedspolitik og at tage lovinitiativer i parlamentet. Det var imidlertid et klu-detæppe-parlament, der blev valgt ind ugen før præsidentvalget, hvor 'vinderen' blev det moderate muslimske parti Ennahdah med kun 52 ud af 217 sæder i parlamentet. Sammen med 11 andre partier og mange løsgængere tegner der sig ikke et klart flertal for en bestemt politik.

Efter at Kais Saied blev svoret ind som præsident i november 2019, har han udnævnt Habib Jemli fra partiet Ennahdha som forhandlingsleder og statsministerkandidat. Han har nu den meget vanskelige opgave at skabe en regeringskoalition. Hvis det lykkes, tyder meget på, at dens handlekraft bliver begrænset af modvilje blandt flere medlemmer af den tidligere elite samt af det traditionelt flygtige partisammenhold.

Valget var sikkert en overraskelse for diverse fraktioner af den etablerede elite. Når jeg lige efter valget spurgte folk på gaden i Tunesien, var der imidlertid ikke nogen overraskelse at sige: "eliten leverer ikke sociale goder";

"eliten er korrump"; og "man kan ikke købe os".

Det var især de unge og relativt veluddannede, der tilsyneladende støttede Kais Saied på de sociale medier og senere stemte på ham. Hvordan hænger det samme med ligeberettigelse, LGBT+-rettigheder og borgerlige friheder?

I mine samtaler indrømmede unge veluddannede, at Saieds politik ikke er sammenhængende, og at man ikke nødvendigvis tror, den vil blive gennemført. I stedet hørte man ofte: "Vi ville blot sende et signal til eliten om, at vi vil bevare vores værdighed og have markante ændringer". Alle har nu hørt dette signal i Tunesien.

Er det forår igen?

Hvis regeringsdannelsen går godt, kan vi så sige, at vi er tilbage til 'Foråret'

for knapt ni år siden? Nej, for der var aldrig noget egentligt 'forår', men snarere en konstant protest, der tager nye former alt efter den givne politiske og økonomiske situation samt myndighedernes reaktion på protesterne.

På et givet tidspunkt aflæser tuneserne deres socioøkonomiske situation, deres arbejdssituation, de unges karrieremuligheder, retfærdigheden i samfundet, diskriminationen, korrup-tionen eller med ét ord: deres fremtid. Det var den samme fortvivlelse over fremtiden, der fik folk på gaden i 2010.

I dag er det muligt at bruge demokratiske midler i Tunesien, men kun på overfladen. Nedenunder lurer en permanent utilfredshed, der er svær at

I dag er det muligt at bruge demokratiske midler i Tunesien, men kun på overfladen.

tøjle indenfor den ny forfatning og indenfor det givne politiske system i bred forstand. Det stærkt opdelte parlament vil som sagt ikke forbedre regeringens handlekraft.

Modstanden mod eliten er naturligvis mere udtalt blandt de autoritære arabiske lande.

Modstanden mod eliten er naturligvis mere udtalt blandt de autoritære arabiske lande, hvor befolkningen nu igen er begyndt at gå på gaden: Egypten – udløst af protester mod militærets korrupsion; Algeriet – udløst af frustration over begrænset ytringsfrihed og korrupsion; Libanon – udløst af WhatsApp-skat; Irak – udløst af modstand mod sekteriske gruppers magt og korrupsion.

Ligesom i Tunesiens tilfælde er der ikke tale om noget politisk 'forår'. Det drejer sig nok i højere grad om uaccep-

table lokale socioøkonomiske forhold og om lokale autoritære magtforhold, hvor styret ikke er i stand til at levere job og sociale programmer, der svarer til folkets politiske forventninger. Der er tale om en opfattelse af en næsten kronisk ulighed og en perception af lokale eliter, der kun varetager deres egne økonomiske og politiske interesser.

Der er med andre ord brug for en ny intern politisk handlekraft i de arabiske lande, der åbent baserer sig på en dyb forståelse af lokalbefolkningens socioøkonomiske forhold og værdighed, før vi kan stille os store forhåbninger om politisk og økonomisk fremgang, endsige 'forår', i disse lande. Det er et åbent spørgsmål, om Tunesiens ny regering formår at vise vejen.

○ ○ ○

Drabet på general Soleimani og implikationerne for den globale verdensorden

Af Dmitrij Trenin

Krisen mellem USA og Iran i januar 2020, efter at Trump beordrede den iranske general Qassem Soleimani dræbt førte ikke til en større krig i Mellemøsten. Men den afslørede en række nye tendenser, der omformer verdensordenen.

Det sendte chokbølger som et større jordskælv gennem Mellemøsten, da nyheden om at Irans general Qassem Soleimani var blevet dræbt af et amerikanske droneangreb i Bagdad få dage efter nytår. Men trods chokket reagerede landene i Mellemøsten på eskaleringen af fjendskabet mellem USA og Iran med forbløffende forsigtighed.

Israel, der anser Iran for en dødsfjende, støttede USA, men uden nogen særlig iver. Saudi-Arabien og de andre Golfmonarkier, der sidste år blev ramt af missil- og droneangreb, som menes at være blevet udført efter ordrer fra Irans general Qassem Soleimani, støt-

tede også op om USA, men opfordrede ikke Washington til at slå hårdere ned på Iran.

Irak befandt sig i den interessante og meget farlige position at være en juniorallieret for begge de stridende parter. Bagdad betalte for sin tvetydige position ved at blive målet for angreb fra begge sine allierede. Tyrkiet, der gør sig forhåbninger om at blive en regional magtfaktor, indtog en demonstrativt uafhængig position og demonstrerede endnu en gang, hvor komplekst dets forhold til USA er, samt det faktum at landet kun er medlem af NATO af navn.

NATO's position var at observere fra sidelinjen, på trods af, at Iran åbent lancerede ballistiske missilangreb mod amerikanske militære anlæg. Disse angreb udløste ikke artikel 5 i den nordatlantiske traktat, der siger, at et angreb på en allieret betragtes som et angreb på alle allierede. Mens Storbritannien

---

Dmitrij Trenin (f. 1955) er direktør for Carnegie Moscow Center samt leder for forskningsrådet og udenrigs- og sikkerhedspolitikprogrammet. Dmitri Trenin er ph.d. i amerikansk historie fra Ruslands Videnskabsakademi.

---

og Australien blokerede, skyndte flere NATO-partnere i den USA-ledede koalition sig også at meddele tilbagetrækning af deres tropper fra Irak. På den diplomatiske front demonstrerede USA's vigtigste europæiske allierede – Storbritannien, Tyskland og Frankrig – endnu en gang deres manglende evne til at agere som en uafhængig mægler mellem USA og Iran, på trods af deres langvarige ambition om at gøre netop det.

Faktisk var det eneste, London, Berlin og Paris var i stand til at gøre, at udtrykke bekymring over følgerne af konflikten mellem USA og Iran, mens de på papiret forsøgte at redde den iranske atomaftale, der i sin væsentlighed blev ugyldig i 2018, da Trump-administrationen trak sig ud af den.

Japan reagerede på krisen ved at beslutte at sende et krigsskib til Golfen, et træk, der kan tolkes som endnu et lille skridt mod, at landet bliver en normal aktør: det vil sige en, der er i stand til at anvende magt. Samtidig blev Indien – som har hundredtusindvis af statsborgere, der arbejder i Golfen – konfronteret med dilemmaet om at skulle vælge mellem en indflydelsesrig nabo, Iran, og en fjern, men meget vigtig partner: USA. Som en konsekvens foretog det sig intet.

Kampen blev en duel

Konfrontationen mellem USA og Iran endte med at blive udkæmpet som en duel. Det var ikke kun USA's allierede og partnere, der trådte et skridt tilbage og distancerede sig fra konflikten; det gjorde dets rivaler og modstandere også.

Kina, USA's største rival, holdt lav profil. Beijing opfordrede begge parter til at udvise tilbageholdenhed og nedtrappe spændingerne. På trods af sin meget dybere involvering i Mellemøstens militære og politiske anliggender udøvede Rusland også forsigtighed. Moskva og Beijing benyttede ikke muligheden til at præsentere en samlet front, og heller ikke Moskva alene udviste noget ønske om at åbne et nyt spændingsområde med Washington.

Udtalelserne fra både det russiske udenrigsministerium og dets forsvarsministerium, der fordømte det amerikanske attentat på general Soleimani, fokuserede mere på de metoder, der blev anvendt af USA – drabet på en fremmed regerings højtstående embedsmand på et tredjelands territorium – snarere end selve USA's politik. Og mens verdens opmærksomhed var rettet mod den militære aktion i Golfen, gennemførte Moskva en diplomatisk operation i det østlige Middelhav og forsøgte at anvende sin succesrige syriske drejebog til at genoprette fred – og sin egen indflydelse – i Libyen.

Baggrunden for drabet

USA's præsident Donald Trump beskyldes ofte for at være uforudsigelig og impulsiv. I den nylige krise over Iran stod Trump imidlertid over for et valg: vente på, at Iran gennemførte nye angreb, eller svare resolut på dets nylige angreb. I de tre år, hvor han har stået i spidsen, har den amerikanske præsident omhyggeligt undgået en væbnet konflikt med Teheran og foretrukket flammende retorik og kvælende sanktioner fremfor bomber og missiler. Så

sent som sidste år besluttede Trump i sidste øjeblik at lægge det sværd, der allerede hang over Iran, og valgte ikke at gengælde for ødelæggelsen af en amerikansk drone, udført af den iranske revolutionsgarde, Soleimanis tjeneste.

Trump var nødt til at vise, at han ikke ville finde sig i den mindste antydning af en gentagelse af det fatale angreb på den amerikanske ambassade i Bagdad.

Trump's beslutning om at eliminere Soleimani var tilsyneladende ikke så meget foranlediget af den rigsretssag, der blev indledt mod den amerikanske præsident i december 2019, men af det forsøg på at storme den amerikanske ambassade i Bagdad hen over nytår, som pro-iranske styrker stod bag, tilsyneladende sendt af Soleimani selv. Med andre ord handlede det ikke så meget om at distrahere vælgerne fra rigsretssagen, som det handlede om at forhindre mulig skade på præsidentens image som forsvarer af amerikanske liv i udlandet. Trump var simpelthen nødt til at vise sine landsmænd, at han ikke ville finde sig i den mindste antydning af en gentagelse af det fatale angreb på den amerikanske ambassade og det afskyelig drab på den amerikanske ambassadør i Benghazi under Barack Obamas præsidentembede.

Teherans muligheder

Ved at beordre attentatet på Soleimani løb Trump en stor risiko. Ingen kunne forudsige med sikkerhed, hvad Teherans svar ville være. Hvis dette modsvar havde resulteret i mange amerikanske

omkomne, ville USA sandsynligvis have gennemført et massivt angreb mod vigtige iranske mål. Derefter ville der sandsynligvis have været fortsatte angreb fra begge sider, da USA's prestige på den ene hånd og selve Den Islamiske Republiks overlevelse på den anden hånd ville have været på spil.

Mange andre lande i regionen – ikke kun Irak – ville være blevet trukket ind i konflikten. Det er muligt, at magter uden for regionen, der indtil da havde holdt sig på afstand, også ville have været nødt til at definere deres position mere tydeligt og handle på én eller anden måde. For at reducere disse risici anvendte USA forskellige diplomatiske kanaler til at kommunikere med iranerne om, at de anså fjernelsen af Soleimani for et enkeltstående gengældelsesangreb og ikke havde til hensigt at starte en storstilet militærkampagne. Dette blotlagde et andet vigtigt aspekt af konflikten: mens de offentligt indikerede vilje til at bruge magt, signaliserede begge sider samtidig mådehold over for hinanden.

Den iranske ledelse vurderede situationen og besluttede at handle rationelt og strategisk. Teherans målsætning var på den ene side i verdens øjne at fremstille Iran som et offer for Trump-administrationens populistiske politikker, og på den anden side at bruge situationen til gradvist at tvinge USA ud af Irak og Syrien: Irans to vigtigste nabolande, hvad angår dets regionale interesser.

Denne strategi bar med det samme propagandafrugt, da det irakiske par-

lament vedtog en resolution om at sætte en stopper for tilstedeværelsen af udenlandske styrker i landet, og den irakiske premierminister anmodede efterfølgende om, at USA trækker sine tropper ud af landet. Der fandt naturligvis ingen tilbagetrækning sted, men der blev sendt et budskab.

Missilangrebet på amerikanske mål, som ikke resulterede i nogen personskader eller alvorlig ødelæggelse, var en demonstration af Irans leders dumdristighed og frækhed (der er få i verden, der kunne slippe afsted med dette), og på samme tid deres tilbageholdenhed: deres budskab var, ”vi tilgiver ikke den uret, der er blevet begået mod os, men vi ønsker ikke krig og er klar til at nedtrappe konflikten.” Det er bestemt ikke enhver krig, der i dag kan ses som en nyttig distraktion fra et lands indenlandske problemer.

Teheran tillod sig kun et følelsesmæssigt svar på drabet på Soleimani

derhjemme, og det var også helt rationelt. Irans ledere spillede rollen som ofre. Soleimani fik en begravelse som en national helt, der var blevet fældet af en forræderisk ekstern fjende, og dette hjalp til med til at forene det iranske folk, ud over de loyale tilhængere af regimet og tilhængere af en aggressiv tilgang til USA. Dette fungerede godt – indtil et ukrainsk passagerfly blev skudt ned tæt på Teheran, og det iranske militær blev tvunget til at påtage sig ansvaret for dets ødelæggelse og tabet af 176 menneskeliv.

Oppositionsstyrker inde i Iran, som var blevet slået ubarmhjertigt ned i 2019, blev igen genoplivet. Men de var ikke i stand til at vende situationen til deres fordel. Myndighederne betalte prisen for de tre dage, de havde brugt på at benægte deres skyld, men deres eventuelle indrømmelse begrænsede omkostningerne internt i landet. Irans vilje til at tage ansvar for styrtet

FOTO: Da USA i januar gennemførte en operation, der dræbte Irans general Qassem Soleimani, udløste det ikke en krig, men viste, at både NATO og andre valgte at observere fra sidelinjen.

blev opfattet af resten af verden som bevis på, at Teheran var på vej mod at nedtrappe konflikten. I sidste ende var både Irans ledere og Trump i stand til at redde ansigt med hensyn til deres hjemlige kritikere.

Ruslands reaktion

Krisen i januar bekræftede, at Iran for Moskva er en ren ad hoc-allieret, begrænset til slagmarken i Syrien og mere bredt til kampen mod terrororganisationen Islamisk Stat. Irans overordnede strategi i regionen, som i vid udstrækning blev implementeret af general Soleimani, har ikke Moskvas støtte. Rusland står også fast på, at Irans atomprogram skal forblive helt fredeligt. Soleimani nød muligvis respekt i Moskva for sin dristighed og sit mod, men det er usandsynligt, at de nærede særlig meget tillid til ham. Det russiske militær og efterretningstjeneste holdt ham bestemt ikke tæt inde på livet. Samlet set passer Ruslands opførsel i krisen ind i et etableret mønster af at fremme og beskytte sine egne interesser og opbygge relationer med sine partnere alene på dette grundlag.

Præsident Vladimir Putin var den eneste verdensleder, der besøgte Mellemøsten, mens krisen mellem USA og Iran var på sit højeste. Han fløj dog ikke dertil for at forsøge at stoppe et udbrud af krig mellem Washington og Teheran. Hans mål var at befæste Moskvas position som den mest indflydelsesrige eksterne magt i Syrien, at officielt lancere Turk-

Stream-gasledningen, der leverer russisk gas til det sydøstlige Europa, og at udvide det politiske partnerskab med Tyrkiet til libysk territorium, hvor der, som Putin offentligt indrømmede, kan være russere, der kæmper.

Putin vendte snart tilbage til regionen for et kort besøg i Israel til Holocaust-mindehøjtideligheder, hvor han mødtes med premierminister Benjamin Netanyahu, en længe værdsat kollega i den jødiske stat. Inden for få dage mødtes de to igen i Moskva, lige efter at Netanyahu havde besøgt Trump i anledning af afsløringen af USA's "århundredets aftale" for Israel og Palæstina. Det kan derfor konkluderes, at Ruslands vigtigste geopolitiske og geostrategiske interesser i Mellemøsten og Nordafrika nu er koncentreret i det østlige Middelhav.

På vej hjem fra Istanbul stoppede Putin for at overvære flådeøvelser i Sortehavet, hvor han så affyringer af Kh-47M2 Kinzhal- og 3M-54 Kalibr-missiler blive perfektioneret. På samme tid var russiske og amerikanske

krigsskibe på vej til at komme farligt tæt på hinanden ved indgangen til den persiske Golf, hvilket nødven-

diggjorde at forsvarsministrene i begge lande endnu engang måtte tale med hinanden.

Det er værd at huske, at et russisk flådeskib udførte flådeøvelser med kinesiske og iranske styrker nær Hormuzstrædet lige før starten af krisen mellem USA og Iran. På denne måde

Irans overordnede strategi i regionen, som i vid udstrækning blev implementeret af general Soleimani, har ikke Moskvas støtte.

forvandlede Rusland sin demonstration af militære kapaciteter og rækkevidde til et nyttigt udenrigspolitisk værktøj i Mellemøsten.

Efter sine samtaler i Damaskus og Istanbul og sin inspektion af flådeøvelsen i Sortehavet holdt Putin samtaler i Moskva med den tyske kansler, Angela Merkel, og talte med lederne af arabiske og europæiske nationer om forberedelserne til en konference om at finde en politisk løsning på den borgerkrig, der raser i Libyen. Moskva tilbød en platform, hvor de to stridende parter kunne mødes og tale med repræsentanter fra Rusland og Tyrkiet, der har budt sig selv til som mæglere i konflikten. Dermed forsøgte Moskva at anvende Astana-fredsprocesmodellen, der blev brugt i Syrien, på Libyen. At den model ikke fungerede med det samme betyder ikke, at den vil blive opgivet. På den efterfølgende internationale konference om Libyen, der fandt sted i Berlin, så den russiske leder i høj grad ud til at være den mest indflydelsesrige deltager. Moskvas erfaringer i Syrien er vidnesbyrd om, at succes nogle gange på sigt er et resultat af et væld af delvise fiaskoer og de lektioner, de giver. Det er klart, at Rusland nu har en chance for at vende tilbage til et potentielt lukrativt Libyen via sin fredsbevarende indsats.

Stormagterne mister indflydelse

I januar 2020 tog USA det hidtil usete skridt at dræbe en indflydelsesrig iransk militær og politisk figur, mens iranerne også trådte ind på nyt territorium, da de udsatte amerikanske militærbaser for missilangreb. Der er

således etableret to vigtige og potentielt farlige præcedenser. På samme tid gjorde begge parter en indsats for at minimere konsekvenserne af deres handlinger. På trods af den nuværende mangel på en direkte kommunikationskanal mellem Iran og USA eksisterer der en forbindelse via to mæglere: Bagdad og Bern. Krisen viste sig at være kortvarig, og man undgik en større krig mellem de to lande, samtidig med at hybridkrigen fortsætter. Dette beviser, at selv de globale aktører, der betragtes som mest uforudsigelige eller skydeglade, frygter konsekvenserne af en ukontrollerbar væbnet konflikt.

Det globale samfund reagerede på krisen mellem USA og Iran med bekymring og universel frygt for, at den kunne eskalere og inddrage andre. Alligevel var der ingen reelle forsøg fra udenforstående på at forhindre en krig i at bryde ud. FN's Sikkerhedsråd blev ikke indkaldt til et krisemøde. Moskva, som normalt er hurtig til at reagere på enhver magtanvendelse fra USA, tog ikke initiativ til at indkalde til et sådant møde.

Det er interessant, at hverken USA's allierede eller Irans partnere havde travlt med at hjælpe 'deres' side. USA og Iran blev overladt til at løse deres uoverensstemmelser på egen hånd. Således er solidaritet – både fra seniorpartnere overfor juniorpartnere og vice versa – helt klart af sekundær betydning i forhold til visse staters nationale interesser. Denne virkelighed afspejler den voksende fragmentering af det globale samfund i dag og dets modvilje mod at danne blokke som dem under Den Kolde Krig.

USA's ageren skal ikke så meget ses som en tilbagetrækning fra sin position som verdensleder, men som et forsøg på at omgruppere og samle styrke til at konkurrere mere succesfuldt mod sine rivaler efter at have reduceret nogle af sine opgaver og delegeret en del af sin byrde til sine allierede. Washington fokuserer i stigende grad sin opmærksomhed på kampen mod sin vigtigste modstander, Beijing, såvel som sine sekundære modstandere, såsom Moskva og Teheran. USA anvender en stadig bredere vifte af midler og metoder i denne kamp: fra sanktioner – som er gået fra at være et værktøj i udenrigspolitikken til dens erstatning – til fokuseret pres på specifikke organer og enkeltpersoner, helt op til deres immobilisering og, i sjældne tilfælde, deres fysiske fjernelse. Udenrigspolitiske handlinger bliver således mere og mere målrettede og selektive.

Kina er endnu ikke klar til en regulær konfrontation med USA. Kina ønsker langt fra at udvide frontlinjen i den kinesisk-amerikanske rivalisering, men forsøger tværtimod at begrænse området for deres uenigheder.

Da den åbne konflikt brød ud mellem Iran og USA, var Kina i færd med at afslutte den første fase af samtaler om en økonomisk aftale med USA. Inden for få dage efter, at krisen mellem USA og Iran var aftaget, blev en kinesisk-amerikansk aftale indgået. Mens Beijings geøkonomiske ekspansion følges op af dets geopolitiske ekspansion, halter sidstnævnte stadig bagefter førstnævnte, og processen vil være langvarig og vanskelig.

På trods af sin store økonomiske tilstedeværelse i Mellemøsten anerkender Kina sine politisk-militære begrænsninger der og dets mangel på diplomatisk erfaring. Derudover har Kina ikke alle sine regionale økonomiske interesser fokuseret på Iran; det har endnu større interesser i lande, der betragter Iran som deres fjende, såsom Saudi-Arabien og andre Golflande. Uden for Østasien vil Kina i lang tid forblive en primært geøkonomisk magt.

EU-lande har længe udgjort netop sådan en magt. På trods af lejlighedsvis kommentarer fra visse ambitiøse nationale ledere, såsom den franske præsident, Emmanuel Macron, kvalificerer EU sig ikke som en strategisk aktør. Intetsteds er dette mere åbenlyst end i spørgsmålet om Iran, der udstiller det europæiske diplomatiske begrænsninger. EU var ikke i stand til at forhindre, at USA trak sig ud af den iranske atomaf-tale, og da USA gjorde dette i 2018, mistede aftalen reelt al mening for Iran.

Intetsteds er dette mere åbenlyst end i spørgsmålet om Iran, der udstiller det europæiske diplomatiske begrænsninger.

Som et resultat af krisen i januar 2020 afviste Teheran en række begrænsninger, som aftalen havde lagt på dets atomprogram, men afholdt sig dog fra at sætte en stopper for international overvågning af sine nukleare aktiviteter. Efter at EU's tre store lande (Storbritannien, Tyskland og Frankrig) reagerede på Irans handlinger – under pres fra USA – ved at lancere en mekanisme til gendannelse af sanktioner

mod Teheran, var EU i iranernes øjne meget tæt på at miste sin status som mægler mellem Iran og USA. Tydeligvis er USA's seneste magtdemonstration for Iran endnu et argument for at skabe midlerne til at afskrække et fjendtligt USA.

I de seneste fem år er Rusland blevet en meget synlig aktør i Mellemøsten, men dets succes skyldes i mindre grad dets ressourcegrundlag og mere dets fokus på egne specifikke interesser, dets insiderviden om regionen og dets dygtighed inden for manipulering af relativt få ressourcer og midler. Rusland har også fundet en måde at opretholde relationer med alle de vigtigste aktører på, samtidig med at man undgår både afhængigheden af en alliance med nogle og direkte fjendtlighed med andre.

Indien befinder sig stadig i det tidlige stadium af sin transformation til en stormagt, men Mellemøsten ser ud til at blive én af de første regioner, hvor dets rolle vil vokse, sammen med Syd- og Sydøstasien og Det Indiske Ocean.

Samlet set har den nylige højspændte situation mellem USA og Iran imidlertid vist, at alle stormagters rolle og betydningen i det internationale system bliver mindre. Dette sker som et resultat af, at regionale aktører opnår militære kapaciteter, som tidligere kun de vigtigste aktører havde; et kraftigt fald i verdensmagternes tole-

rance i forhold til at lide menneskelige tab; mange landes faldende tiltrækning som genstand for økonomiske interesser eller som strategisk fodfæste; og den universelle og voksende tendens til at prioritere indenrigsanliggender, primært socioøkonomisk politik, frem for udenrigspolitikken.

Under og efter Den Kolde Krig var Mellemøsten et lærebogseksempel på – og et af de globale centre for – geopolitisk rivalisering mellem de førende verdensmagter. I dag demonstrerer regionen forskydningen af denne rivalisering til helt andre områder (teknologi, herunder naturligvis militær teknologi, finans og økonomi og informationsområdet), mens de store spilleres tidligere geografiske legepladser overtages af lokale magter.

Hvad angår de store spillere selv, bliver de i stigende grad tvunget til at handle i overensstemmelse med de umiddelbare krav fra indenrigspolitikken, snarere end at forfølge store geopolitiske strategier baseret på ideologiske værdier. Det store spil er muligvis forbi, men andre spil er stadig i gang.

Oversat fra engelsk af Ane Dalegaard Hansen.

Publiceret med tilladelse fra Carnegie Moscow Center.

Den amerikanske æra er forbi

Af Philip Chr. Ulrich

Efter finanskrisen i 2008 begyndte indenrigspolitiske hensyn at veje tungere end internationalt lederskab for USA. Uanset, hvem der vinder det amerikanske valg i år, er der ikke meget, som tyder på, at 'de gode gamle dage' med Pax Americana vender tilbage.

Da finanskrisen ramte USA, ændrede det ikke blot dynamikkerne i amerikansk indenrigspolitik. Det ændrede også prioriteringen i udenrigspolitikken. USA kunne og ville ikke længere agere 'verdens politimand', og målsætningen for præsident Barack Obama var en bedre balance i brugen af de nu begrænsede ressourcer til at sikre landets interesser.

Nu har vi ved de seneste tre valg i USA set en kandidat vinde, som har haft det udenrigspolitiske budskab, at USA skal passe mere på sig selv og pleje egne interesser. Med coronaepi-

demiens forventede voldsomme indflydelse på amerikansk økonomi er det svært at se denne tendens blive ændret.

USA's status som den dominerende hegemon i det internationale system er slut, og det store spørgsmål er, hvordan man vil håndtere denne situation. Det virker til, at realismen i disse år har vundet indpas i den udenrigspolitiske tænkning – både hos demokrater og republikanere. Det bærende princip er '*retrenchment*' (nedskæring i udgifter, red.). Den store forskel mellem de visioner, som i øjeblikket præsenteres i amerikansk politik, ligger i, hvordan man gennemfører en *retrenchment*-strategi – altså forsøget på at fastholde sin position i det internationale system og få maksimalt udbytte af sine svindende ressourcer.

For os på denne side af Atlanten bliver dét spørgsmål relevant, for rigtig mange spørger sig selv: "Bliver ame-

Philip Chr. Ulrich er udenrigsredaktør på Kongressen.com. Han er uddannet cand.mag. i amerikanske studier fra Syddansk Universitet og har tidligere arbejdet som fuldmægtig ved Institut for Strategi ved Forsvarsakademiet og ved Civil-Military Cooperation Centre of Excellence i Holland. Han er forfatter til flere bøger om USA og har bidraget til en række bøger om amerikansk historie og politik.

rikansk udenrigspolitik 'normal' igen, hvis præsident Trump taber valget til november?" Svaret til det, må vi bare konstatere, vil efter al sandsynlighed blive "nej".

Coronakrisen vil igen svække amerikansk økonomi, og arbejdsløsheden er i gang

med en himmelflugt. Kort sagt er forudsætningerne ikke tilstede for at genetablere et amerikansk lederskab, som vi i Europa har nydt godt af siden Anden Verdenskrigs afslutning.

Tilbage til realismen

Præsident Obama blev valgt med en udenrigspolitisk dagsorden, som gik ud på at få afsluttet USA's krige i Mellemøsten og bringe balance i amerikansk udenrigspolitik. Med udgivelsen af en ny strategi i 2012 lavede man en strategisk satsning og konkluderede, at tiden var rigtig til i højere grad at trække sig fra Europa og Mellemøsten og i stedet fokusere på den strategiske modstander Kina. Her blev spørgsmålet om byrdefordeling centralt, da Obama-administrationen mente, at Europa nu kunne udfylde en rolle som "eksportører af sikkerhed" i stedet for at være "forbrugere af sikkerhed", som de allierede ellers havde været siden afslutningen af Anden Verdenskrig. Kort sagt: Europa var der styr på, så ressourcerne kunne bruges andre steder. Samme overvejelse havde man med Mellemøsten. Amerikanske tropper var trukket ud af Irak, og al-Qaeda blev anset for at være sendt til tælling

med drabet på Osama bin Laden i maj 2011. Hele den strategiske skakplade begyndte i Obama-administrationens optik at være klar til et træk i retning

af Asien, hvor USA's fremtidige strategiske interesser og udfordringer ligger.

Som bekendt var skakpladen langt fra statisk. Ruslands ulovlige annektering af Krim-halvøen i 2014 bragte Europa tilbage som problemområde, og Islamisk Stats efterfølgende erobringer i Syrien og Irak tvang igen USA tilbage med militære styrker. Men målsætningen om at begrænse USA's globale engagement i konflikter, som andre stater kunne håndtere, gjorde sig gældende, og Obama-administrationen påtog sig aldrig det klare lederskab, som især mange europæiske ledere savnede.

'America First'

I USA blev Obama-administrationens linje også kritiseret. Et af de centrale budskaber for Donald Trumps tanker om 'America First' var, at præsidentens udenrigspolitik havde været for eftergivende. Det paradoksale er dog, at på trods af kritikken af præsident Obamas linje, så søger republikanerne og præsident Trump tilsyneladende ikke at genindtage USA's ledende position i et multilateralt system.

I stedet har præsident Trump og hans administration søgt at gøre op med de multilaterale organisationer, som USA ellers har stået i spidsen for at bygge op de sidste 75 år. Årsagen

Forudsætningerne er ikke tilstede for at genetablere et amerikansk lederskab, som vi i Europa har nydt godt af siden

Anden Verdenskrigs afslutning.

er, at USA ifølge præsident Trump og hans følgere er blevet snydt i disse organisationer. Hvorfor har USA skulle trække læsset for andre rige lande? Hvorfor har USA skulle søge at redde verden, uden at andre har bidraget til regningen? Briefinger fra blandt andet forsvarsminister James Mattis om den gavn, som det omfattende alliancenetværk har haft for USA, og den gevinst det er for USA at være aktivt til stede i Europa og Asien for at sikre stabilitet, har ikke bidt på præsidenten. Tværtimod.

Kursen, som er blevet fulgt af Trump-administrationen, har ligesom for Obama-administrationen været præget af realismen – med et endnu mere kynisk og snævert fokus på amerikanske interesser. Værdier har ingen plads i Trump-administrationens politik.

Forskel på retorik og politik

Her er det dog vigtigt at holde sig for øje, at der er forskel på præsidentens retorik og den reelt førte politik. Hvis man udelukkende fokuserer på præsidentens retorik, så får man fornemmelsen af, at USA er på vej tilbage til 1930'ernes lukkethed overfor omverdenen. Præsidenten taler om at afslutte USA's oversøiske engagementer og lade falde, hvad ikke kan stå. Han stiller spørgsmålstejn ved frihandelsaftaler og udfordrer USA's allierede. Alt i alt ligger præsident Trumps retorik langt fra, hvad vi har været vant til fra tidligere amerikanske præsidenter.

Hvis man så ser på den reelt førte politik, så ligger administrationens politik mere indenfor rammerne af,

hvad man kunne forvente af en amerikansk udenrigs- og sikkerhedspolitik. Tropper sendes stadig til NATO-øvelser og budskaberne fra Pentagon er nagelfaste; nemlig at USA bakker op om forsvarsalliancen.

I Asien gennemfører man stadig *Freedom of Navigation*-operationer i Det Sydkinesiske Hav, og USA er stadig massivt til stede i Mellemøsten. Den totale tilbagetrækning, som mange får det til at lyde som om præsident Trump har foranstaltet, er altså ikke sket. Her er der altså stor forskel på den politiske vision, som præsident Trump præsenterer, og den politiske virkelighed, som vi ser.

Ikke Trumps skyld

Finanskrisen, et polariseret politisk system, to krige i Mellemøsten og 'nye' magters fremgang på verdensscenen har skabt et behov for forandring i amerikansk udenrigspolitik. Den grundlæggende vision har præsident Obama og præsident Trump delt. Alligevel har de repræsenteret forskellige tilgange til, hvordan USA skal tilpasse sig den nye verdensorden, som i disse år er ved at tegne sig. Supermagten skal tilpasse sig en multipolær verdensorden med et globalt økonomisk tyngdepunkt i Asien og ikke i Vesten.

Man bør sætte tanker om 'Thukydid's Fælde' (idéen om en præventiv krig mod den opstående nye magt) langt ned i rækken af muligheder for, hvordan fremtiden vil udspille sig. En storkrig ville være ødelæggende for USA's overlevelse som supermagt – ligesom det endte med at være det for Athen og Sparta.

Den overordnede tendens, som vi har kunne se siden finanskrisen, har været *'retrenchment'* og det er yderst tvivlsomt, at en demokratisk sejr vil ændre på dette. Hvis demokraterne skulle vinde magten til november, vil den store forskel kunne mærkes ved, at processen for forandringen af amerikansk lederskab vil foregå i samarbejde med allierede og i rammerne af multilaterale organisationer – ligesom vi så det med præsident Obama. Men

de konsekvenser, som det ser ud til, at coronaepidemien vil have for det amerikanske samfund, vil også betyde, at det vil være svært at sælge et fornyet aktivt amerikansk lederskab i verden. Så Pax Americana er fortid. Men det var den altså allerede, før præsident Trump kom til.

○○○

Hanseforbundet viser vejen for fremtidens verdensorden

Af Andrej Kortunov

Hanseforbundets tilblivelse, udvikling, opblomstring og forfald er ikke kun af interesse for historikere. Principper og elementer fra 'Hanse-modellen' kan meget vel blive bærende i opbygningen af det 21. århundredes nye verdensorden.

Hanseforbundet er et af de mest interessante fænomener fra det middelalderlige Europa, om end det med uret er blevet overset. Forbundet forblev en essentiel del af den europæiske historie over fem århundreder – fra midten af det 12. århundrede til midten af det 17. århundrede. På højdepunktet af sin væld strakte dets indflydelse sig fra Venedig i syd til Bergen i nord, og fra London i vest til Novgorod i øst. Hanseforbundets skibe rejste til Arkhangelsk, Lissabon og Reykjavik, til Middelhavets fjerneste havne. Tyske kurfyrster, franske konger, svenske

jarler og russiske kejsere var nødt til at forholde sig til Hanse.

] Tyske kurfyrster, franske konger, svenske jarler og russiske kejsere var nødt til at forholde sig til Hanse.

Hanseforbundets handelsflåde bestod allerede i begyndelsen af det 14. århundrede af tusinder af skibe. Til sammenligning kan det bemærkes, at den berømte 'Uovervindelige Armada', som på bekostning af en enorm kraftanstrengelse for den spanske supermagt blev udrullet næsten tre århundrede forinden, bestod af cirka 130 skibe. I løbet af Hanseforbundets opblomstringsperiode i det 15. århundrede nærmede antallet af fuldbyrdede medlemsbyer sig 200, og der var op til tre tusinde områder på det enorme nordeuropæiske kontinent, som var under Hanses indflydelse.

Andrej Kortunov er generalsekretær for Russian International Affairs Council og medlem af en række russiske og internationale ekspertkomitéer. Han har en ph.d. i historie fra Moskva Statsinstitut for Internationale Relationer og har en international akademisk karriere bag sig.

FOTO: Hanseforbundet var baseret på et effektivt matrixprincip i stedet for hierarki og strakte sig på sit største fra Venedig i syd til Bergen i nord, og fra London i vest til Novgorod i øst. Her er forbundets udstrækning anno 1400.

(Foto: Wikimedia Commons)

Hanseforbundet som model

Hanseforbundet som model for opbygningen af et internationalt system udfordrer ikke kun den middelalderlige europæiske model, som var et kaotisk samspil af et komplekst og broget konglomerat af overvejende monarkiske stater – imperier, kongeriger, hertugdømmer, fyrstedømmer, grevskaber og så videre. Det ville ikke være en overdrivelse at hævde, at Hanse-modellen også udfordrer det westfalske system for europæisk politik, hvis principper lagde fundamentet for den moderne verdensorden. Og selvom den westfalske model historisk set vandt over den hanseatiske, havde den hanseatiske orden en hel række væsentlige fordele i forhold til den westfalske.

Dette er værd at huske på i dag, hvor der i stadigt stigende grad drages tvivl om den westfalske ordens urokkelighed. I det følgende gennemgås de vigtigste karakteristikker ved den hanseatiske orden, som har relevans for det 21. århundrede.

Matrix i stedet for hierarki: Som nævnt ovenfor blev Hanseforbundet bygget på et matrixprincip med minimalt hierarki inden for systemet (Lübeck fungerede snarere som koordinator end hegemon). Matrixprincippet gav stabilitet til hele strukturen, også under omstændigheder, hvor Hanseforbundets sammensætning var skiftende. Forskellige byers ind- eller udtræden af forbundet påvirkede ikke systemets

overordnede stabilitet. Besværlige hierarkiske systemer i europæisk politik eller verdenspolitik viste sig ofte ustabile og skrøbelige – særligt når der begyndte at opstå problemer mellem hegemoniske aktører (det seneste eksempel herpå er præsident Donald Trump-administrations handlingers indvirkning på den moderne verdensorden). En fordel ved matrix-systemet var også den kraftige reduktion i transaktionsomkostninger. Lübecks budgetudgifter til at lede forbundet udgjorde kun en ubetydelig del af de ressourcer, som den mest forarmede europæiske monark måtte bruge på at regere sin stat.

Frivillighed i stedet for vold: Selvom Hanseforbundet undertiden førte krige, forsøgte man aldrig at rekruttere nye medlemmer ved brug af militær styrke eller politisk tvang. Selvfølgelig 'lokkede' Hanseforbundet målrettet nye medlemmer til ved at forklare de mange fordele ved et fuldgyldigt medlemskab. Men byerne indtrådte ikke i forbundet af frygt for krig, besættelse og ødelæggelse. Den frivillige indlemmelse var en garanti for, at nye medlemmer ville udføre sine forpligtelser over for forbundet. Var man ikke klar til at underlægge sig forbundets regler, så skulle man ikke melde sig ind, men i stedet forblive en ekstern partner. Det westfalske systems stater og statslige sammenslutninger udviklede og udbredte sig i højere grad ved brug af vold under erobningskrige og sjældent gennem befrielseskrige. Som følge heraf krævede geografisk ekspansion såvel

Var man ikke klar til at underlægge sig forbundets regler, så skulle man ikke melde sig ind.

som konsolideringen af ekspansionen enorme ressourcer.

Kontrol over kommunikation i stedet for kontrol over territorier: Til forskel fra middelalderlige stater, og faktisk også mange nutidige stater, var kontrol over nye territorier aldrig centralt for Hanseforbundets aspirationer. Såfremt forbundet kontrollerede territorier, var det udelukkende indirekte og så vidt muligt ved udnyttelse af territoriets økonomiske ressourcer til egen fordel. Det var meget vigtigere for hansestæderne at bevare kontrollen over maritime kommunikationslinjer, samt en åben adgang til de markeder, der var af prioritering for Hanseforbundet. Selvom kontrollen over kommunikationslinjerne ikke var let og i visse tilfælde omkostningskrævende, var det stadig mindre besværligt og omkostningskrævende end at bevare kontrollen over fjendtlige territorier. Derfor var overanstrengelse af sine kapaciteter aldrig et så stort problem for Hanseforbundet, som det konstant viste sig at være for de førende europæiske stater.

Prioritering af private interesser i stedet for prioritering af suverænitets interesser: Husk på, at Hanseforbundet ikke opstod som en forsamling af fyrster eller borgmestre, men som en sammenslutning af privatpersoner – købmænd og senere foreninger (i moderne terminologi 'ikke-statslige organisationer'), som beskæftigede sig med mari-

tim handel. Denne omstændighed gav den hanseatiske model yderligere stabilitet ved at beskytte forbundets medlemmer mod uventede overraskelser, som uundgåeligt følger med et politisk byliv. Et magtskifte i byrådet eller endda i den officielle byreligion påvirkede sjældent handelsgilderne og de individuelle købmænd i Hanseforbundet. For de europæiske stater var en lignende stabilitet en sjældenhed. Derudover bidrog princippet om *bottom-up*-organisering – prioriteringen af private interesser – til større entreprenørskab, initiativrigthed og opfindsomhed blandt forbundets medlemmer.

Balancering af interesser fremfor magtbalance: Hanseforbundet bestod af mange forskellige byer – store og små, gamle og nye, rige og ikke så rige. I disse byer talte man forskellige sprog, bekendte sig til forskellige religioner og byggede på forskellig vis relationer til de feudale monarkier. Selvfølgelig var der også ledere i forbundet – Lübeck, Hamborg, Bremen med videre. Men alligevel fungerede systemet ikke på baggrund af en magtbalance mellem dets konstituerende elementer, men på en balance af deres individuelle og gruppebaserede interesser. ”Det østlige Hanse”, som fokuserede på handlen i Østersøen, arbejdede aldrig imod ”Det vestlige Hanse”, hvis ambitioner lå i Nordsøen. Alle forbundets medlemmer havde lige rettigheder og forpligtelser, samarbejde sejrede over konkurrence, og forbundet blev anset for at være et instrument til opnåelsen af et fælles gode. I det westfalske system er magtbalancen fortsat det

grundlæggende fundament i dets konstruktion, svage aktører underkastes de stærke, og rivalisering dominerer over samarbejde.

Mobilitet versus inert: Et bemærkelsesværdigt karaktertræk ved Hanseforbundets ’udenrigspolitiske stil’ var dets evne til effektivt at træffe og udføre de mest seriøse beslutninger uden at skulle igennem lange, trættende forhandlinger. Strengt taget var Hanse på intet tidspunkt en juridisk aktør og kunne derfor ikke indgå juridisk bindende aftaler med europæiske monarkier. Til gengæld forstod Hanse ganske udmærket værdien af forbundets internationale omdømme som helhed og for hvert enkelt medlem af forbundet. Derfor var pålideligheden som regel større ved hurtige aftaler med Hanse end ved aftaler, som pinagtigt blev indgået gennem endeløse diskussioner blandt europæiske monarker. Derudover kunne Hanse – til forskel fra størstedelen af disse monarker – hurtigt mobilisere for sin tid enorme økonomiske ressourcer uden at ty til nye beskatninger af folket eller ekstern låntagning.

Fleksibilitet versus rigiditet: Selv i dag er Hanseforbundets virtuose håndværk, med et bredt udvalg af positive og negative incitamenters i omgangen med stærkere partnere, slående. De middelalderlige monarkier havde to primære værktøjer, som oftest blev brugt samtidigt til at presse Hanse i tilfælde af problemer: konfiskering af tilrådeværende varer for Hanseforbundets købmænd og fængsling af

sidstnævnte. Hanse anvendte for første gang i europæisk historie en taktik med 'smarte sanktioner' i forsøget på – og ikke uden held – at finde sine modstanderes mest sårbare punkter og på samme tid undgå at skade sine lokale partnere og potentielle allierede. Sammenligner man den hanseatiske tilgang til sanktioner med såkaldte moderne tilgange til dette udenrigspolitiske instrument i Washington, så må man anerkende Hanseforbundets diplomatiske kunst. Ikke mindre virtuos var evnen til at udlicitere løsningen på traditionelle sikkerhedsproblemer til sine partnere fra europæiske stater eller blandt de tilsvarende middelalderlige 'private militære selskaber'.

Projektorienteret tilgang versus strategisk tilgang: De mest fremsynede europæiske og ikke-europæiske monarker (i moderne tid præsidenter og premierministre) var i deres udenrigspolitiske planlægning styrede af deres forståelse af de strategiske opgaver, som deres lande stod over for. Ved brug af disse strategier blev der på en eller anden vis akkumuleret ressourcer, oprettet institutioner, og konkrete mål og taktiske træk arrangeret. Det ser ikke ud til, at Hanse nogensinde havde en langsigtet strategi; dets ageren var summen af separate internationale projekter, som var forbundet med meget konkrete forbundsinteresser. Hanse voksede ik-

ke som et træ i en fransk park, der omhyggeligt passes, klippes og afskæres af en gartners kyndige hånd, men snarere som en skjult svampeplukker i en skov, hvor nye svampe uventet og uforudsigeligt vokser frem. I denne forstand minder Hanses udvikling på sin vis om de græske koloniers udbredelse langs Middelhavets og Sortehavets naturhavne fra det 8. til det 6. århundrede f.v.t. Dog med den markante forskel, at de arkæiske grækere ikke formåede at nå til enighed om oprettelsen af et forenet handelsøkonomisk forbund.

Derfor bør særegenhederne ved Hanseforbundets tilblivelse, udvikling, opblomstring og forfald ikke kun være af interesse for historikere. Der er alle grunde til at tale om den meget særlige 'Hanse-model' for internationale relationer, som ikke kun er unik i den europæiske middelalders historie, men også i hele verdenshistorien. Det er ikke utænkeligt, at visse principper og elementer i 'Hanse-modellen' under visse omstændigheder kan anvendes i opbygningen af det 21. århundredes nye verdensorden.

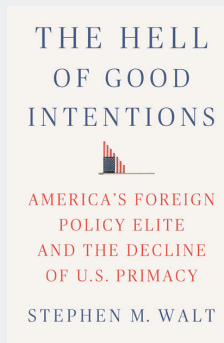
Oversat fra russisk af Simone F. Kovaltsenko

○ ○ ○

Anmeldelse: Vejen til helvede og de gode intentioners udfordringer

Af Viggo Nedergaard Jensen

USA's udenrigspolitiske strategi har været helt forfejlet siden den kolde krig. Den amerikanske realist Stephen Walt kommer med klog kritik – men er mindre overbevisende, når det gælder at opstille alternativer.

Walt, Stephen M.: **The Hell of Good Intentions. America's Foreign Policy Elite and the Decline of U.S. Primacy.** Farrar, Straus and Giroux 2018, 400 s.

Stephen M. Walt tilhører den realistiske skole inden for udenrigspolitik. Som han ser det, er det internationale system præget af mange stater, der kæmper om magten i et anarki. Hvert land må tage vare på egen sikkerhed

(eventuelt gennem alliancer). Stormagter er, som realisterne ser det, ofte deres egen værste fjende, fordi rigelige ressourcer, magt og succes fører til overmod. En stormagtsleders vigtigste egenskab er evnen til at begrænse statens magtudøvelse og skabe en holdbar international magtbalance.

Set med de briller var amerikansk udenrigspolitik ifølge Walt disciplineret og i det store og hel succesfuld fra afslutningen af Anden Verdenskrig og op gennem Den Kolde Krig – med Vietnamkrigen som en undtagelse, som han dog ikke rigtig diskuterer. Rivaliseringen med Sovjetunionen førte til en opdeling af verden i interessesfærer, der blev gensidigt respekteret. Med Sovjetunionens sammenbrud i 1991 opstod det 'unipolære øjeblik', hvor USA blev den altdominerende stormagt.

Hvorfor gik det så galt? USA stod med en militær styrke målt på for-

Viggo Nedergaard Jensen er uddannet cand.scient.pol fra Aarhus Universitet. Han var ansat i Udenrigsministeriet til 1984, herunder som ambassadesekretær i Moskva 1979-82. Efter ansættelse i Verdensbanken i Washington D.C arbejdede han som investment banker i den private sektor.

svarsbudget, der svarede til de næstfølgende 20-30 lande tilsammen, hvoraf endda mange var allierede. Som egentlige fjender var der kun nogle få, svage 'bøllestater'. Colin Powell sagde i 1991 som generalstabschef: *"I'm running out of demons. I'm running out of enemies. I'm down to Castro and Kim Il Sung"*.

Ingen stillede den gang spørgsmålet, om USA skulle tilpasse sin udenrigspolitik og militære kapacitet og få en velfortjent andel af 'fredsdividenden'.

Man havde ressourcerne til at følge en strategi: det liberale hegemoni. Men ifølge Walt var det ganske forfejlet i koncept og udførelse. Det liberale hegemoni bygger som samfundsmodel på demokratiet, retsstaten, religiøs og social tolerance og respekt for menneskerettighederne. Internationalt er byggestenene frie markedsøkonomier med få toldhindringer og multilaterale institutioner til at fastlægge adfærdsregler, som staterne antages at følge.

USA skal fastholde sin overlegne styrke og bruge den til at udbrede den liberale samfundsorden til resten af verden.

Den hegemonie fejltagelse

De fleste mennesker i vestlige lande kan tilslutte sig det værdisæt, der ligger i den liberale verdensorden. Når 'hegemoniet' ifølge Walt bliver en forfejlet strategi især i amerikansk sammenhæng, skyldes det, at vi antager, at det er den rigtige samfundsmodel for alle andre folk og lande. Konceptet indebærer, at USA skal fastholde sin overlegne styrke og bruge den til at ud-

brede den liberale samfundsorden til resten af verden.

Det fører til en hybrisis med overdreven tro på nytten af (amerikansk) magtanvendelse og evnen til 'large-scale social engineering', selv i klanbaserede samfund. Man er også tilbøjelig til at overvurdere internationale institutioners muligheder for at regulere uønsket adfærd blandt staterne. Og klassisk diplomati bliver ikke brugt tilstrækkeligt til at finde forhandlingsløsninger på regulære interessemodsætninger til skade for stabiliteten i verden. Det sidste kan føre til, at menneskerettighederne måske kommer et par trin ned på agendaen og at modparten undertiden er en autoritær stat med en ubehagelig profil. Den største fejl ved strategien er, at man har glemt at spørge, om den tjener det amerikanske folks interesser, noget der først kom på dagsordenen med valget af populisten Donald Trump i 2016. I bogen argumenteres der for, at amerikansk udenrigspolitik de seneste 25-30 år grundlæggende har været den samme og været forankret i strategien om det liberale hegemoni. Under demokraterne Bill Clinton og Barack Obama har der været en liberal nuance i politikken, mens den under Bush blev mere neokonservativ. Men ingen store forskelle – det gælder også under Trump.

Kom NATO for langt mod øst?

Et par nedslag i de seneste årtiers begivenheder viser, hvordan historien ser ud i Walts optik. NATO-udvidelserne i 1999 og 2004 tjente ikke et ra-

tionelt formål set fra USA's synsvinkel. De blev gennemført, fordi det var muligt, og fordi Rusland var uendeligt

Man har glemt at spørge, om den udenrigs-politiske strategi tjener det amerikanske folks interesser.

svagt. Man stillede aldrig spørgsmålet "hvor langt mod øst og hvorfor?" Særlig uheldig var de halve invitationer til NATO-medlemskab til Ukraine og Georgien, der udgik fra topmødet i Bukarest i 2008, og som underskriverne på invitationen ikke var enige om. Zbigniew Brzezinski, der ikke kan beskyldes for at være en 'due' over for Sovjetunionen/Rusland, skrev i *Financial Times* under Maidan-demonstrationerne og få dage før annekteringen af Krim, at den rigtige løsning for Ukraine var en 'finlandisering'. Det vil sige et godt nabolikskab til Rusland, mulighed for medlemskab af EU, men ikke af NATO. Men da var det som bekendt for sent. Walt tager ikke stilling til, hvor langt NATO's grænse mod øst kunne eller burde skubbes frem.

Mellemøsten med invasioner, regimeskifter (herunder fjernelse eller mord på ledere), og håb om demokrati bagefter er ifølge Walt en kirkegård over initiativer taget med afsæt i den fejlslagne strategi. Afghanistan 2001, Irak 2003, bølgen efter det 'arabiske forår' 2011 (Libyen, Egypten og Syrien), viser, at man nu efter 10-20 års krig er fjernere fra målet (hvad det så end var), end da man begyndte. Set ud fra stabilitet og magtbalance er invasionen af Irak og fjernelsen af Saddam-styret særlig uheldig, fordi den regionale

magtbalance i Golfområdet brød sammen, og det blev langt sværere at inddæmme Iran. På samme måde ramte fjernelsen af Gaddafi og borgerkrigen i Syrien EU-landene som en boomerang med de store flytningstrømme i 2015 – med de kendte po-

pulistiske konsekvenser i mange lande. Dette selv om vores politikere i 2011 var helt med på den liberale interventionsdagsorden, anført af den franske præsident Nicolas Sarkozy.

"The blob" i Washington

Stephen Walt er i dag professor i international politik ved Kennedy School of Government på Harvard University og har de seneste 30 år udgivet mange bøger om international politik. I bogen bruger han omkring 100 sider på at beskrive og kritisere det udenrigspolitiske establishment i Washington, som han kalder "the blob". Udtrykket er opfundet af Obamas taleskriver Ben Rhodes og kan vel bedst oversættes ved 'bløddyr' eller den 'sump', som Trump lovede at dræne. Det er et hårdtslående og måske også lovlig nærgående portræt af denne elite, der fungerer inden for ringvejen ("the Beltway") i Washington. Eliten er talstærk, idet den består af mange tusinde mennesker i regeringen (udenrigsministeriet, Det Nationale Sikkerhedsråd, Pentagon, de 17 efterretningstjenester), de mange tænketanke, universiteterne, NGO'er og interesseorganisationer, medieverdenen et cetera.

Mange af disse mennesker bedriver udenrigspolitik på heltid, gennem hele livet, ved at cirkulere mellem forskellige

jobs i regeringen, erhvervslivet, universiteterne og tænketankene. Fejl begået i et regeringsjob er ingen hindring for, at den pågældende kan cirkulere videre til et nyt job andetsteds, så længe reglen om at ”*Insiders don't criticize other insiders*” overholdes. Der er med andre ord en rygklapperkultur i ’*the blob*’.

Den måde, hvormed eliten fremmer det liberale hegemoni, er for det første ved at overdrive de ydre trusler. Det mest berømte eksempel er Colin Powells optræden i FN omkring Saddams Husseins masseødelæggelsesvåben forud for interventionen i Irak. Det viste sig at være bluff. For det andet overdri- ver eliten fordelene ved intervention. Konsekvenserne er sjældent analyseret igennem, og man går efter ’breaking news’ på tv-skærmene. Og for det tredje skjuler ’the blob’ omkostningerne ved at forfølge det liberale hegemoni. Krigene i Mellemøsten skønnes at have kostet 4-6.000 milliarder dollars, men underskuddet på statsbudgettet er lånefinansieret, hvorfor skatteyderne foreløbig ikke mærker noget. Hæren er professionel, hvorfor de menneskelige tab ikke mærkes på samme måde, som under den værnepligt, der gjaldt under Vietnamkrigen. Eliten lykkes rimeligt godt med disse bestræbelser og undgår dermed at blive stillet til regnskab for den fejlslagne strategi.

Walts eget alternativ

Efter den lange kritik af det bestående, brænder man efter at høre om Walts alternative strategiske koncept. Han kalder det ’*off-shore balancing*’, og det kan lettest forklares med henvisning til engelsk udenrigspolitik i 1800-tal-

let. Man ligger i en favorabel strategisk position bag havet, og stort set ingen kan true de vitale interesser. Gennem et vågent diplomati følger man magtbalancen på kontinentet og i andre vigtige regioner. Hvis én magt ser ud til at blive dominerende, støtter man den næststærkeste – og kun yderst sjældent med militær indgriben. Walt understreger, at han ikke er isolationist, idet tre regioner er vigtige for amerikansk udenrigspolitik og skal håndteres i et magtbalanceperspektiv: Europa, Nordøstasien (Japan og Korea) og Den Persiske Golf. Man reducerer den militære kapacitet i forhold til nu, men opretholder en *Rapid Deployment Force* (hurtig indsatsstyrke, red.), der holdes i garnison i hjemlandet og hurtigt kan sendes af sted. Et vellykket eksempel på dette var tilbagerulningen af Saddams Husseins invasion af Kuwait i 1990. En krig, der også var begunstiget af at være et symmetrisk med ulige sammenstød mellem to landbaserede hære, i modsætning til det, der kom senere. Det, som ikke var ’efter bogen’, var, at en del af styrken forblev i Saudi-Arabien og dermed bidrog til at fremavle spirerne til al-Qaeda.

Hvis *off-shore balancing* var blevet gjort til grundlaget for amerikansk udenrigspolitik, ville der komme en række følgeproblemstillinger, hvoraf Walt diskuterer nogle. NATO-udvidelserne ville ikke være gennemført, og Walt postulerer, at forholdet til Rusland ikke ville være forsuret i samme grad som i dag. Der skal tages fat på at ændre byrdefordelingen i NATO fra USA til Europa – gå fra snak til handling. Den omstillingsproces vil måske

tage 10 år, men kan man forestille sig bare en lille *Rapid Deployment Force* inden for en europæisk forsvarssøjle, støttet af et engelsk-fransk atomforsvar? Stadig med USA i baghånden.

Globalt er Kina den eneste magt, der kan udfordre USA. Derfor vil vi se en stormagtsrivalisering de næste 20-30 år. Walt er ambivalent over for denne udvikling: på den ene side er det problematisk og omkostningskrævende at se USA udfordret – på den anden side siger han mellem linjerne, at udfordringen vil fokusere udenrigspolitikken og øge presset for at bortskære forpligtelser og krige skabt af det liberale hegemoni. Som led i at flytte accenten i udenrigspolitikken fra militæret til diplomatiet er Walt en stærk fortalere for at standse udsultningen af State Department og professionalisere udenrigstjenesten. Millionærer med store kampagnebidrag skal væk fra ambassadørposterne.

Til sidst i bogen kigger Walt sig spagfærdigt omkring efter kræfter, der kan bære hans budskab igennem politisk. Der er ikke mange forbundsfæller. Undervejs har han anvendt et helt kapitel til at gennemgå Trumps udenrigspolitik i det første år af præsidentperioden. Trump repræsenterede jo et potentiale for forandring, men han ender med at betræde velkendte stier. Walts kritik af Trumps udenrigspolitik er nådesløs: reelt er Trump kørt videre ad det liberale spor og har opretholdt (næsten) alle USA's engagementer. Rådgivere er rekrutteret fra den kendte elite *'inside the Beltway'* – ofte naturligvis med en anden observans. Men eksekveringen af udenrigspolitikken har været for-

færdelig: uvidenhed, inkompetence, Twitter-fornærmelser, en katastrofal personaleudskiftning (10 -34 procent per år afhængig af, hvordan den gøres op), hovsa-beslutninger et cetera. Alt sammen med det resultat, at Trump har ødelagt agtelse og lederskab blandt venner og allierede, som USA har opbygget gennem mange år.

Det er altså svært at se en vej frem for Walts budskab. Han kan egentlig kun pege på skabelse af en modelite (nye tænketanke og organisationer), der kan bane vejen for en mere balanceret og 'fair' diskussion af udenrigspolitik. Men det er svært at se, at det kan få tag i kampagnerne til præsidentvalget i 2020.

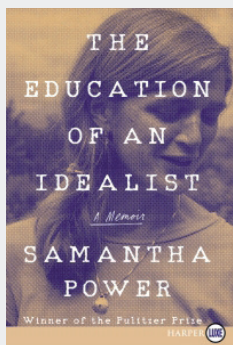
Men den akademiske debat i den amerikanske udenrigspolitiske elite er ved at dreje i realisternes retning. I artiklen "The New Spheres of Influence. Sharing the Globe with Other Great Powers" i marts/april-nummeret af *Foreign Affairs* diskuterer en nestor i eliten, Graham Allison, magtbalancer og nødvendigheden af at acceptere interessesfærer i en verden, der ikke længere er unipolær. Han foreslår blandt andet, at USA skal stressteste sine allianceforpligtelser med mere end 60 lande og kun beholde "partnere, som bringer mere i værdi, end de introducerer i risici". En position, der ikke ligger langt fra Stephen M. Walts. En konsensus om, at USA skal ud af Afghanistan, Irak og Syrien, har været undervejs længe og forstærkes nu. Det vil koste for de svage regimer og forbundsfæller, man har forsøgt at opbygge og/eller stabilisere.

○○○

Anmeldelse: Idealisten som handlingsmenneske

Af **Henrik Døcker**

Samantha Power er en idealist, der tog springet fra tilskuernes rolle til at handle. Fra journalistik til diplomati. Hendes erindringer er tankevækkende læsning og et interessant nærbillede af amerikansk magt.

Power, Samantha:
The Education of an Idealist: A Memoir.
William Collins
2019, 580 s.

Kan man studere sig til at blive idealist? Eller er det ikke snarere noget, man bliver inspireret til? Sådanne spørgsmål melder sig ved titlen på den amerikanske Pulitzer-pris-vindende journalist Samantha Powers erindringsbog, hvis titel på dansk vel måtte hedde noget i retning af ”Hvordan jeg blev uddannet til idealist”. Ideen virker lidt kunstig,

men bekræfter – i hvert fald hos denne anmelder – en opfattelse af, at amerikanerne på nogle områder er ret så forskellige fra europæerne.

Bevares, der kan da findes eksempler på, at fremtrædende danske journalister er blevet politikere. Men Powers succesrige stigen til tops minder om den amerikanske avisdreng, der blev bladkonge. Plus at hun – i hvert fald i en periode – gjorde en forskel ved at føre amerikansk udenrigspolitik ind på en idealistisk handlingsorienteret bane, efter at det officielle USA havde udvist passivitet, da folkedrabene i Eksjugoslavien og Rwanda rasede.

Power's succesrige stigen til tops minder om den amerikanske avisdreng, der blev bladkonge.

Det var som medarbejder ved Carnegie-fonden for International Fred, at Power i 1990'erne ved den *smartness*, som mange finder karakteristisk for amerikanerne, skaffede sig nogle forhåndsftaler med førende udenrigspo-

Henrik Døcker (f. 1938) er journalist og forfatter. Han har specialiseret sig i folkeret, retsstaten og internationalt samarbejde. Han har arbejdet mange år i Ritzau, efterfulgt af en ansættelse hos Dansk Institut for Menneskerettigheder.

litiske tidsskrifter og dagblade, inden hun begav sig til det krigshærgede Balkan – nærmere betegnet Bosnien. I alt kom hun til at tilbringe tre år fra 1993-96 på Balkan, hvor hun fik sin ilddåb som krigskorrespondent og dermed materialet til den senere prisbelønnede bog *A Problem from Hell – America and the Age of Genocide*.

Al den brutale umenneskelighed, hun her var vidne til: Myrderier på civile i vældig udstrækning, beretningerne om nedskydningen af 8.000 mænd og drenge i den bosniske by Srebrenica, de stadige serbiske bombardementer af Sarajevo overbeviste hende om, at Balkans krigshelvede lå på linje med Holocaust. Efter tilbagekomsten til USA og erhvervelsen af en juridisk universitetsgrad fordybede Power sig i det 20. århundredes andre folkedrab: Det armenske i 1915, Saddam Husseins giftgasangreb på den kurdiske by Halabja i 1988, Pol Pots på vietnamesere under terrorregimet i Cambodja 1975-79 med flere.

Moralen i behold

Det slog hende, at næsten ingen af de mange bøger af akademikere og journalister, der beskrev al denne gru, inddrog, hvordan USA officielt havde forholdt sig hertil. Hun var i en længere periode leder af et menneskeretsinstitut tilknyttet Harvard Universitet – hvor hun i dag er tilknyttet som professor med særlige opgaver – og opretholdt mange journalistiske kontakter til stadig inspiration for de tanker, hun gjorde sig, og som også udmøntede sig i flere bøger om menneskerettighederne og nogle af disses fremmeste forkæmpere.

Det mangeårige og afgrundsdybe had mellem bosniere og serbere gav hende inspiration til titlen på bogen *A Problem from Hell*. Hun gik på med krum hals og satte meget til side for at realisere alle sine tanker om behov for handlekraft på regeringsplan – i realiteten fromme ønsker om, at Hitlers folkedrab på jøderne ikke skulle gentages. Hun tog kontakt med Barack Obama, blev en del af hans kampagnestab op mod det præsidentvalg, han skulle komme til at vinde. Hans respekt for hende og hendes idealisme skaffede hende sidenhen ligefrem en stabsfunktion tæt på præsidentens embede.

Bogens styrke er nok den ægte amerikanske måde, den er skrevet på – med mange personnavne hvirvlende rundt, konkret beskrivelse af forfatterens kontakter med diverse indflydelsesrige mennesker og absolut åbenhed om mange omstændigheder omkring hendes person, det være sig rent personlige (ægteskab, børn og så videre) såvel som politiske med megen direkte tale – ja, man spørger sig selv, hvordan hun dog kan huske alle disse replikker. I 2013 kom Samantha Power for alvor ind i varmen ved at blive USA's ambassadør ved FN. Det er ironisk at tænke på, hvilken betydning FN dengang blev tilskrevet af USA, i betragtning af hvor anspændt forholdet til verdensorganisationen siden skulle udvikle sig.

Diplomat og aktivist

Nu ville Power tilsyneladende få meget mere pondus i sin aktivistiske politik over for menneskeretskrænkende regimer verden over. Imidlertid blev hendes mulige personlige dilemma indfan-

get under et replikskifte med Mexicos FN-ambassadør kort efter hendes tiltræden. ”De kan ikke både være diplomat og menneskeretsaktivist,” sagde han som kommentar til, at hun havde ivret for løsladelse af den cubanske dissident Oswaldo Payá. Power stod dog fast og skulle senere tilkendegive sit fortsatte engagement for løsladelse af det, Amnesty International for mange år siden valgte at betegne som ’samvittighedsfanger’, altså folk, som alene var frihedsberøvet for deres meninger. Det skete for Power gennem en omfattende kampagne for løsladelse af navngivne kvindelige fanger af denne kategori i en stribe lande.

Eftersom Powers ærinde i stor stil synes at samles i forsøg på at få USA til at føre en mere aktivtisk udenrigspolitik, ikke mindst for at fremme menneskerettighederne, kan det undre, at hun ikke diskuterer begrebet ’intervention’ mere indgående. Omtalen af en række vestlige landes indgreb til fordel for en truet part af Libyens befolkning er overvejende refererende, men hele stilen i hendes bog bærer præg af en fortælling om kontakt-

pleje af indflydelsesrige personer, og det mere end egentlig analyse. Hendes utrættelige handlekraft er i sandhed beundringsværdig.

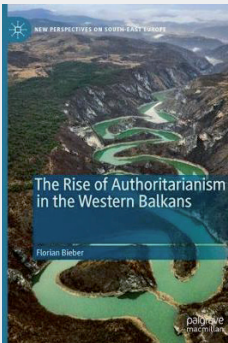
Power var i sin tid som FN-ambassadør engageret i striber af brændende problemer: Ebola-epidemien i Vestafrika, kampagner for tolerance over for homoseksuelle, borgerkrigen i Den Centralafrikanske Republik, folkedrab på darfurerne i Sudan med videre. Selv om USA efter en almen opfattelse må tage sit medansvar for FN’s svigt i Bosnien og Rwanda, to fatale folkedrabstilfælde, føler hun dog belæg for at konstatere, at amerikanske væbnede interventioner i en række tilfælde har været virkningsfulde: i Bosnien, (efter megen tøven, kan man tilføje) i Kosovo, Kuwait og Irak. Under alle omstændigheder har Samantha Power serveret et fascinerende nærbillede af amerikansk magtudøvelse i verdenspolitikken i en periode, hvor moralsk ansvar spillede en rolle, og hvor det officielle USA følte et vist medansvar for verdens skæbne.

○ ○ ○

Anmeldelse: Faren for stabilitokratier på Balkan

Af Christian Axboe Nielsen

Højest læsværdig bog om udviklingen på Balkan og faren for, at demokratiene bliver kvalt i drømme om stabilitet.

Bieber, Florian:
The Rise of Authoritarianism in the Western Balkans.

Palgrave 2019,
155 s.

Florian Bieber, der er direktør for Center of Southeast European Studies ved universitetet i Graz, Østrig, og koordinator for Balkans in Europe Policy Advisory Group (BiEPAG) er velsagtens den førende ekspert på politiske udviklinger på Balkan. Han har begået en meget nyttig bog om de bekymrende nyere tendenser til autoritært styre i

regionen; en bog, der både byder på et overblik og også går i detaljer for hvert enkelt land.

Bieber indleder bogen med et underholdende blogindslag, der i 2015 blev flittigt delt online. Det drejer sig om sammenfatning og en opdatering til moderne tider af Machiavellis berømte bog *Fyrsten*. Bieber koger det hele ned til 10 nyttige og opsigtsvækkende råd, blandt andet den meget interessante anbefaling ”lad være med at have en ideologi, den kan kun skade dig”, hvilket passer som fod i hose til de apolitiske, opportunistiske og magtbegærlige politikere, der hersker på Balkan i dag.

Efter dette essay kommer Bieber med en indledning til emnet, hvor regionens sammensætning kort diskuteres sammen med at nøglebegreb så som *democratic backsliding* og *stabilitocracy* præsenteres. Sidstnævnte er især et nyttigt begreb, fordi det udstiller de uforudsete og problematiske konsekvenser, der er opstået som re-

Christian Axboe Nielsen har en MA i internationale relationer samt ph.d. i central- og østeuropæisk historie fra Columbia University, New York. Han har arbejdet ved ICTY og Den Internationale Straffedomstol og som konsulent for OSCE og for det canadiske justitsministerium. I dag er Christian Axboe Nielsen lektor ved Institut for Kultur og Samfund på Aarhus Universitet. Han er forfatter af en række bøger og udgivelser.

sultat af, at europæiske politikere prioriterer stabilitet på Balkan.

Drømmen om stabilitet

Efter de ødelæggende krige, smadrede økonomier og flygtningestrømme fra 1990'erne, er det jo helt forståeligt, at alle både i EU og på Balkan ønsker sig en stabil region. Problemet er bare, at denne trang til stabilitet alt for ofte resulterer i udemokratiske regimer, der tenderer mod magtmisbrug, korrruption og autokratiske styremetoder. Ligesom andre forskere stiller Bieber også spørgsmålet, om de autokratiske tendenser overhovedet er nye, eller om de bare viser sig på en lidt anden måde end tidligere. Autokrati portrætteres også som en mere flydende form af styre, der kan antage mange forskellige former. Således er der for eksempel i Serbien i dag en efter sigende demokratisk og proeuropæisk præsident og regering, men praktisk talt regerer de på en måde, der ofte er i strid med EU's principper. Lignende tendenser ses selvfølgelig også i flere EU-medlemsstater, særligt blandt Visegrád-landene.

Bogens andet kapitel maler på et bredt lærred og opsummerer de vigtigste begivenheder i regionen siden kommunismens undergang i slutningen af 1980'erne. Det gør Bieber på en grundig og behændig måde, hvilket gør bogen som helhed let læselig og tilgængelig også for de læsere, der ikke tidligere er blevet indviet i regionens komplekse forhold.

Nationalismens autoritære klæder

Sammen med bogens tredje kapitel fører Bieber os frem til den bekymren-

de konklusion, at landene på Balkan egentlig ikke – på grund af blandt andet krig, ødelæggelse, nationalisme og beskidte og opportunistiske aftaler blandt diverse politikere – på noget tidspunkt har oplevet eller gennemført en tilstrækkelig grundig overgang fra de autoritære systemer, der eksisterede indtil kommunismens fald. Snarere oplever man det på overfladen paradoksale, at betændte antikommunister (der i visse tilfælde selv havde været kommunister tidligere hen) svøbte sig i nationalismens autoritære klæder og derved udviste autoritær kontinuitet. Det er for eksempel tilfældet i Kroatien, hvor den tidligere kommunistiske partisangenerale og senere nationalistiske dissident Franjo Tuđman styrede det uafhængige Kroatien på en meget autoritær måde.

Et andet eksempel, som Bieber behændigt præsenterer og forklarer, er Serbien, hvor en dødkedelig kommunistisk bureaukrat, Slobodan Milošević, red på nationalismens bølger til magten og kastede Jugoslavien ud over afgrunden.

Mange stater i regionen risikerer derfor at opleve fænomenet 'state capture', hvor et politisk parti de facto overtager al magten i landet.

Efter internationale sanktioner, en lang række krige og tabet af blandt andet Kosovo væltede demonstrationer endelig Milošević i oktober 2000. Men reaktionære kræfter dræbte den reformerende statsminister Zoran Đinđić i marts 2003, og efter et årti med ganske

beskedne reformer gik Serbien over til at være styret af tidligere ultranationalistiske politikere ligesom Aleksandar Vučić, der på opportunistisk vis nu angiveligt styrer landet mod EU-medlemskab. Dog står Vučić og lignende politikere i regionen i bund og grund først og fremmest for deres egne selviske interesser og styrer et semiautoritært system præget først og fremmest af en høj grad af klientelisme. Mange stater i regionen risikerer derfor at opleve fænomenet *state capture*, hvor et politisk parti de facto overtager al magten i landet, og hvor intet af betydning kan røre på sig i erhverv, politik, samfundet og medierne uden partiets tilladelse, og uden at det først og fremmest gavner partiet. Disse autoritære principper og

mekanismer præsenteres i mere detalje i bogens fjerde kapitel. Desværre er det også tilfældet, at et EU, der først og fremmest prioriterer stabilitet på Balkan, faktisk udviser alt for stor tolerance over for disse 'stabilitokratier'.

Der er i det hele taget ikke meget at kritisere i denne meget nyttige og meget betimelige bog. Det er sandt, at der i bogen er en del unødvendige gentagelser, og bogen bærer også lidt præg af ikke at have været redigeret grundigt nok. Men det er de rene bagateller i forhold til bogens analytiske merværdi, og den kan derfor klart anbefales til både fag- og lægfolk, der interesserer sig for regionen.

○○○

Anmeldelse: Europas fortid præger vores fremtid

Af Klaus Carsten Pedersen

Uffe Østergaard har skrevet en imponerende bog om vores kontinent. Hvorhen Europa er titlen – men måske ville Hvorfra Europa være en mere dækkende titel.

Østergaard, Uffe:
Hvorhen Europa?
Djof Forlag 2018,
598 s.

Professor emeritus ved Copenhagen Business School Uffe Østergaard har i de seneste 35 år især forsket i og skrevet om nationalitet og statsborgerskab, konflikt og samarbejde i Danmark, Norden og Europa. I *Hvorhen Europa?* øser han generøst af sin omfattende viden i 19 kapitler, der fint kan læses som enkeltstående essays. Kapitlerne er organiseret i fire dele: ”Borgere

og stater i Europa”, ”Europas 500 år”, ”EU: Klemte mellem borgere og stater” og den sidste og suverænt korteste del: ”Hvorhen Europa?”

Bogens ambition er at give en grundig gennemgang af hele Europas samfundsmæssige udvikling med henblik på at forstå Europa anno 2018 og hvad fremtiden vil bringe. Østergaard mener, at historiefaget kan hjælpe med at håndtere den løbende overflod af begivenheder og informationer ved at træde et skridt tilbage og se strukturer i begivenhederne og de lange linjer i udviklingen, men at det på samme tid er problematisk at trække disse linjer ind i fremtiden. Før finanskrisen kunne for eksempel den britiske politolog Mark Leonard udgive en lille bog med den optimistiske titel *Why Europe will run the 21st century*. Det ser Østergaard mildt sagt ikke mange tegn på fjorten år senere, og han afslutter kapitlet med at skrive, at den femhundredårige parentes, hvor Europa dominerede Kina og Indien og koloniserede resten af verden, er slut.

Klaus Carsten Pedersen (f. 1943) er fhv. direktør for Det Udenrigspolitiske Selskab. Han har tidligere arbejdet i Forsvarets Efterretningstjeneste og sidder i dag i rådet for Det Udenrigspolitiske Selskab. Han er uddannet cand.polit. fra Københavns Universitet.

Den femhundredårige parentes, hvor Europa dominerede Kina og Indien og koloniserede resten af verden, er slut.

res nationale suverænitet.

Østergaard

Der er talrige referencer til og diskussion med andre forfattere og historikere og en litteraturliste på 36 sider ud over de fire sider med bøger og artikler, han selv har skrevet. Der er selvfølgelig også et ordentligt stikordsregister bag i bogen. Næsten ethvert navn følges op af en kort eller en længere biografi, og steder og begivenheder beskrives ofte nøje. De 74 fodnoter er omfattende og ofte lidt spøjse. Note 55 er for eksempel en gennemgang over en hel side af Erling Bjøls karriere og forfatterskab. For slet ikke at tale om den note, som over en halv side fortæller om Olaus Magnus og hans sjældne ”Carta Maritima”, hvorfra de to små vignetter på omslaget er taget.

Fem slags europæer

Med til at forstå Europa hører ifølge Østergaard de forskellige opfattelser af, hvad det vil sige at være borger, og ikke mindst statsborger, i Europa: der er ifølge ham fem forskellige former for statsborgerskab i Europa: den nordiske, den ortodokse, den multinationale, den føderale og den republikanske.

Det har afgørende betydning for at forstå sammenhængen mellem stat, nation og territorium i deres historiske mangfoldighed. Intet tyder på, siger han, at nationalstaten med dens ideal om enhed af stat og nation vil forsvinde med globaliseringen. Her finder han det nordiske ’folkelige’ demokrati af særlig interesse, fordi det virker og har høj legitimitet i befolkningerne, og på grund af den store vægt, disse lægger på de-

ser derfor nærmere på den nordiske model. Han lægger ud med at analysere det oldenborgske monarki, for han finder forudsætningerne for den nordiske model allerede i 1500-tallets lutherske fyrstestat og den lutheranske ortodoksi. Inden man i Danmark nåede frem til junigrundloven i 1849, skulle man dog igennem næsten 200 års enevælde.

Østergaard nævner, at det danske enevælde blev kritiseret og debatteret i Europa. Han nævner specielt Montesquieu, hvis kritik i 1734 af enevælden dog indirekte var møntet på Frankrig. Han nævner sjovt nok ikke Robert Molesworth, der fyrré år tidligere udgav en barsk kritik af den endnu ret unge danske enevældes undertrykkelse af frihed. Også hans kritik var indirekte rettet mod hans hjemland. Den blev en europæisk bestseller og kom i mange udgaver både på engelsk og fransk. Fjerde udgave fra 1738 var, ligesom Montesquieus værker, blandt de bøger, som påvirkede USA’s founding fathers, denne her dog som eksempel på hvordan man IKKE skulle indrette samfundet. Molesworth fandt enkelte lyspunkter, for eksempel at almindelige folk ofte kunne læse og skrive; men han var især meget imponeret over den klare og forståelige nyudgivne ”Danske Lov”, det ikke-korruperte retsvæsen, den effektive administration og ligheden for loven. Skatterne var høje, men ramte alle, og derfor fandt folk sig i dem. Det er jo nogle af de faktorer bag udviklingen af den nordiske model, som Østergaard fremhæver.

Fra imperier til nationalstater

I kapitel 3-5 ser Østergaard på Europas transformation fra imperiale størrelser til en samling af nationalstater, hvor de historiske årsager til de iboende konflikter og udfordringer i dagens Europa bliver tydelige: Fra Grækenlands smertelige forløb frem mod økonomisk-politisk ansvarlighed og den endnu mere smertefulde udvikling på Balkan frem mod etnisk definerede nationalstater til Rus-

lands og Østrig-Ungarns erfaringer som imperier og multinationale stater og Storbritannien og Spaniens udvikling fra "multinationale nationer med imperier" til "multinationale nationer med fantomsmerter" i form af Brexit og striden mellem Catalonien og Madrid. Tyskland får et eget kapitel om de mange tyske lande, som kun formelt var underlagt en overnational kejser. Samlingen af næsten alle disse lande til én stat skete først i 1871 under Preussens ledelse. I løbet af de godt 30 år fra 1914 til 1945 gik Tyskland næsten til grunde; men har rejst sig og har med diktatur, krig og kaos i frisk erindring opbygget en demokratisk forbundsrepublik af temmelig autonome stater præget af samarbejde og kompromisdannelse.

I dag er Tyskland blevet fredsommeligt og er for første gang i historien på god fod med alle sine (i dag ni) nabolande. Det gælder ikke mindst ærkefjenden gennem mere end tusinde år: Frankrig, som kapitel 7 "Absolutisme og republikanisme" handler om. Den franske model er modsat den tyske territorial og centralistisk.

Østergaard siger om Frankrig, at det er både republikansk, revolutionært, katolsk og enevældigt. Frankrig har ganske vist etableret 13 regioner, men ikke brudt afgørende med traditionen fra enevælden og revolutionen, der samler al magt i Paris. Frankrig og Tyskland er forskellige, men har brug for hinanden, og Europa har brug for, at de arbejder fredeligt og godt sammen.

Frankrig og Tyskland er forskellige, men har brug for hinanden, og Europa har brug for, at de arbejder fredeligt og godt sammen.

Det delte Europa

Del to, "Europas 500 år", forklarer, hvorfor og hvordan Europa kom til at dominere verden. Efter Romerrigets opløsning kom der aldrig et nyt europæisk imperium trods behjertede forsøg fra spansk, fransk og tysk side. Tættest på kom Spanien, hvis store invasionsstyrke i 1588 blev ødelagt i Den Engelske Kanal – ikke af de underlegne englændere, men af en orkan. Fraværet af ét dominerende imperium i Europa slap politiske kræfter løs, modsat i Kina. Den fortsatte konkurrence mellem staterne blev afgørende for de industrielle, teknologiske, demokratiske og nationale revolutioner, der har præget Europas udvikling.

Del tre, "EU klemte mellem borgere og stater", analyserer EU's tilblivelse som fredsprojekt og meget andet: modvægt mod Sovjetunionen, fransk indbinding af Tyskland og tysk ønske om at genvinde respektabilitet og "beskytte verden mod tyskerne". Siden blev EU en havn, som de tidligere

kommunistiske lande i Baltikum, Centraleuropa og Balkan kunne søge ind i. Det fællesskab, som seks lande skabte i 1957 med Romtraktaten, er blevet til den union med 28 deltagere, som Grønland trådte ud af i 1985, og som Storbritannien nu også er på vej ud af, med mindre en ny folkeafstemning eller en ny regering beslutter noget andet. Østergaard gør meget detaljeret rede for samarbejdets organisatoriske udvikling, skelsættende begivenheder, markante personligheder og det evige tovtrækkeri mellem føderalister og nationalister blandt og i medlemslandene. Som eksempler på de to positioner citerer han Churchill og De Gaulle. Churchill sagde blandt andet, at vi må ”genskabe den europæiske familie, eller så meget af den vi kan, og give den en struktur som den kan leve fredeligt, sikkert og frit med. Vi må bygge en slags Europas Forenede Stater.”

Men det er på mange måder De Gaulles vision om ’fædrelandenes Europa’, der har sejret. (En vision præcis som Churchills blev formuleret allerede i 1821 af den tysksprogede danske etatsråd C. F. von Schmidt-Fiseldék i en bog, Østergaard ikke nævner: *Der Europäische Bund*. Hans baggrund var også en ødelæggende ’verdenskrig’, og med USA og det tyske forbund som forbilleder foreslog han en europæisk føderation med fælles råd, mønt, domstol, hær og flåde.)

Dyster forudsigelse

Del fire hedder som bogen ”Hvorhen Europa?” og lægger lidt overraskende ud med et kapitel om Kinas udvikling fra stridende stater til ét samlet rige.

Det er en stærkt læseværdig sammenligning med udviklingen i Europa. Den slutter med en udtalt bekymring for, at Kinas voksende økonomiske og militære styrke kan blive vendt mod europæerne. Og så kommer til sidst spørgsmålet ”Hvad kan vi lære af historien?” med forfatterens bud på EU’s fremtid. Efter en redegørelse for Europas aktuelle kriser siger han, at hvis EU overlever, er det sandsynligvis som en mere eller mindre løs koalition af nationalstater. Ikke en føderativ stat med klare kompetencefordelinger, men et mudret kompromis. Med mindre det ligefrem lykkes en uheldig alliance af Vladimir Putin, Marine Le Pen, Viktor Orbán, britiske konservative, polske nationalpopulister og almindelig ligegyldighed blandt vælgerne helt at få EU nedlagt. Det, Europa er i færd med at miste, siger han, er evnen til at påtvinge resten af verden vores opfattelse og normer.

Det virker, som om kapitlet er skrevet i nogen hast med en del gentagelser. Østergaard tager i meget høj grad pejling af begivenhederne i de ni år fra finanskrisen i 2007 over flygtningebølgen i 2015 til Brexit-afstemningen i 2016. Man kan måske pege på, at årene har været et wake-upcall, og at europæerne er rykket sammen og blevet mere fokuserede. Selv Enhedslisten har droppet ønsket om at melde Danmark ud af EU. Man kan måske forestille sig, at Brexit ikke bliver til noget, at flygtningeproblemet finder en europæisk løsning, at EU’s ydre grænser bliver bedre bevogtede, og at europæernes måde at håndtere samfundet på har attraktionskraft i resten af verden. EU er

ubestrideligt på vej ned i forhold til Kina, men næppe i forhold til USA og slet ikke i forhold til Rusland.

Dette korte kapitel indfrier ikke helt det løfte, der ligger i spørgsmålet ”Hvorhen Europa?”, og Østergaard slutter da også af med at sige, at han har holdt sig til diagnosen og udeladt recepten. Det kan man jo vanskeligt bebrejde en historiker, selv en så belæst og kyndig historiker som Uffe Østergaard. Men hans dybe dyk i hi-

storien, hans udlægning af de lange linjer, hans talrige digressioner og provokationer og hans fyrige kæpheste gør bogen særdeles læseværdig. Det er som sagt i indledningen en samling essays, og de kan godt læses enkeltvis og i vilkårlig orden. Men ”Hvorfra Europa?” havde været en mere dækkende titel på værket.

○○○

Om Selskabet

DET UDENRIGSPOLITISKE SELSKAB

Det Udenrigspolitiske Selskab er en privat forening med rødder i modstandsbevægelsen, stiftet i 1946. Vores formål er at styrke interessen for og debatten om udenrigspolitik i Danmark. Selskabet er uafhængigt af politiske interesser og arbejder for en større demokratisk forankring i udenrigspolitiske spørgsmål. Det Udenrigspolitiske Selskab er en platform, som knytter civilsamfund, eksperter og beslutningstagere sammen.

Det Udenrigspolitiske Selskab er en medlemsforening og et netværk, som i øjeblikket tæller omkring 1.400 personlige medlemmer. Yderligere 300 personer er medlemmer via et halvt hundrede firmaer og institutioner. Selskabet har en ungdomsafdeling, DUS U35, med ca. 270 medlemmer.

Udover at udgive *Udenrigs*, holder Det Udenrigspolitiske Selskab en lang række arrangementer, konferencer og webinarer med fremtrædende danske og udenlandske eksperter. Arrangementerne er forbeholdt Selskabets medlemmer og særligt inviterede gæster og holdes som hovedregel i København og Aarhus. Vi udgiver også DUS-Podcast og TV-programmet ”Uffe og Mogens om verden” og optræder i forskellige mediasammenhænge.

Er du interesseret i at blive medlem? Send os venligst en mail til medlem@udenrigs.dk eller gå ind på www.udenrigs.dk.

Protektor

Hans Kongelige Højhed Kronprins Frederik

Æresmedlem

Uffe Ellemann-Jensen

Rådet

Ulrik Federspiel (bestyrelsens formand)*

Rebecca Adler-Nissen

Merete Ahnfeldt-Møllerup

Christian Friis Bach

Jesper Berg*

Ingelise Bogason

Henrik Breitenbauch

Camilla Brückner

Marianne Dahl

Uffe Ellemann-Jensen

Connie Hedegaard

Kasper Høeg-Jensen

Michael Jarlner*

Suzanne B. Danneskiold Lassen*

Lukas A. Lausen*

Anna Libak*

Mogens Lykketoft

Siegfried Matlok

Klaus Carsten Pedersen

Torben Møger Pedersen*

Minik Thorleif Rosing

Jesper Møller Sørensen

Nils Chr. Wang

*Indgår også i Det Udenrigspolitiske Selskabs bestyrelse

Om Udenrigs

UDENRIGS ER UDKOMMET SIDEN 1946

Redaktion

Charlotte Flindt Pedersen
(ansvarshavende)
Marcus Rubin
Julie Arnfred Bojesen
(redaktionssekretær)

Redaktionskomité

Louise Riis Andersen
Martin Breum
Lene Frøslev
Martin Marcussen
Mette Skak
Uffe Østergaard

Design og tryk

Design: Kiberg & Gormsen
Tryk: Novagraf A/S

Udenrigs udkommer tre gange årligt.
Redaktionen afsluttet 01.05.2020
Abonnementspris 300 kr.
Institutioner 400 kr.

ISSN 1395-3818

Udgiver

Det Udenrigspolitiske Selskab
Amaliegade 40 A, 1256 København K
+45 33 14 88 86
redaktion@udenrigs.dk
www.udenrigs.dk

Direktion

Charlotte Flindt Pedersen

DET UDENRIGSPOLITISKE SELSKAB
THE DANISH FOREIGN POLICY SOCIETY